

371.4

U-94y

19451

(9)

2011

371.4

494

ԱԼԻՍ ԳՐԻԼԵԱՆ

**ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋՑԱԳՈՐԾԱԴԱՐԱՆ**

ԼՈՒՍԱՂԲԻՐ

ՏՈՂՄԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

(U. L. E. SUP)

ՏՊԱՐԱՆ
ՈՍԿԵՏԱՌ

ᠠ. ᠨ. ᠵ. ᠲ. ᠦ. ᠬ.

919

71. 4

5-94

ԼՈՒՍԱՂԲԻՒՐ

ՏՈՂՄԱՅԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ

«ԿՈՒՋԵՄ ԿԵԱՆՔՍ ԱՆՅԸՆԵԼ ԶԱՆՈՆԲ ԿՐԹԵԼՈՎ,
ԱՆՈՆՑ ՊԻՏԻ ՆՄԱՆԻՄ, ՈՐՊԵՍ ԶԻ ՀԱՍԿԱԼԻ
ԸՆԵՄ ԻՐԵՆՑ ԻՆՉ ՈՐ ՈՒՍԱԾ ԵՄ:»

Քաջալերուած Լուսաղբիւր Միջին Դասընթացքի
գտած ընդունելութենէն, կը հրատարակենք նաեւ
Լուսաղբիւր Տարրական Դասընթացքը, պատրաստուած
նախորդին ուղղութեամբ և աւելի խնամքով:

Ինչպէս Միջինին՝ նոյնպէս այս հատորին մէջ ջա-
նացինք ամփոփել ներկայ ժամանակին հետ աղգային
հետաքրքրական, ո՛րքան այժմէական՝ նոյնքան և
ընդհանուր դարգացման նպատուղ բարոյական, իրա-
գիտական, պատմական և կրօնական նիւթեր, զորոնք
դասաւորած ենք այն կարգով որ մէկը միւսին յաջորդե-
լաբունակութեան ձեւին տակ զիրար լրացնելով:

Աւելորդ չենք նկատեր Միջինին մէջ մեր տուած
կարգ մը մանկավարժական թեւագրութիւնները հոս
եւս կրկնել՝ աւելի մանրամասն, անշուշտ մեր այն
պաշտօնակիցներուն համար միայն՝ որոնք անոնցմէ
օգտուելու պէտքը կը զգան:

ՀԱՍՈՒՄ-ԱՐՄ ԵՍՐ

А. МЯЧАНСКИЙ

113381-32

62.337-67

Դասագրքին պարունակած նիւթերուն խրաքան-
չիւրին յաջորդած են անհասկնալի Բառերու բացա-
ւորիւնները, որոնց նշանակութիւնները գործնական
կերպով պէտք է սորվեցնել տղոց՝ առանց ծանօթացը-
նելու զանոնք: Բանաւոր կամ գրաւոր կերպով մտքե-
լու արտայայտման համար բառերու ճոխ պաշար ունե-
նալը շատ կարեւոր է:

Թեւադրութիւն կամ Ընդլայնելի կէտերը յաճախ կա-
րելի է մանրամասնելով բերանացի շարագրութեան վե-
րածել:

Ընթերցանութեան Դասը շատ կարեւոր է. լաւ է
ուշագրութեամբ հետեւիլ անոր սկիզբէն մինչեւ վերջը,
աշակերտին կարգացնելով ըստ իմաստի և վարժ:
Առաջին տարին երբ տղաքը տակաւին շատ ծանր
և կմկմալով կը կարդան, գրեթէ նիւթին իմաստը
չեն հասկնար. այդ պարագային ուսուցիչը պէտք է
օգնէ անոնց՝ կրկնելով հատուածները իմաստին հա-
մեմատ. նախ պէտք է ջանաց ուղիղ կարդալ սորվեց-
նել, յետոյ՝ կանոնաւոր և հետզհետէ գեղեցիկ, այն-
պէս մը որ աշակերտը կարենայ լաւ արտայայտել իր
միտքը:

Տղոց մէջ արթնցնելու համար գեղեցիկի գաղա-
փարը, ուսուցիչը լաւ է որ անոնց ալէկ կարդացած
հատուածները կրկնէ, ուշագրութիւն գործնելով բոլոր
ներութիւններուն: Գեղեցիկ կարդալուն կը նպաստէ
նաեւ տրամախօսութիւններու մէջ տղոց դեր տալը
(միմիայն աշակերտներու համար կազմակերպուած
հանդէսներու մէջ), որ միեւնոյն ատեն թարմութիւն
ու զուարթութիւն կուտայ անոնց և խմբական աշխա-
տանքի կը վարժեցնէ զանոնք:

Բանաւոր թէ գրաւոր շարադրութեան կը նպաստէ վարժարանին մէջ աւանդուած միւս բոլոր առարկաներու զարգացումը :

Շարադրութեան դասը լաւ է աւանդել առաջին տարիէն իսկ երբ տղաքը ուղիղ կարդալ սկսած են : Առաջին աստիճանին կ'ըլլայ բանաւոր, ընտրելով այն տեսակ նիւթեր՝ որոնք ըլլան հետաքրքրական ու իրենց ծանօթ՝ առնուած մանկական և դպրոցական կեանքէ . զոր օրինակ , պտոյտ , հանդէս , տուն , պարտէզ , և այլն : Նախ մէկուն պատմել կը արուի պտոյտ մը , յետոյ երկրորդի մը , յետոյ երրորդի մը . աշակերտին խօսած միջոցին իրենց ընկերներուն կողմէ ուսուցչին օգնութեամբ կը սրբագրուի պատմուածքին աւելորդ կամ թերի կողմերը . այսպէսով նիւթը կը մշակուի հետզհետէ և տղաքն ալ գիտակից վերաբերմունք կ'ունենան իրենց սորվածին : Նկարագրական նիւթեր ընտրելու չէ : Շարադրութեան դասը սկիզբները կ'ըլլայ խիստ պարզ , բանաւոր և գործնական : Բ . աստիճանին հետզհետէ բանաւորին կը յաջորդէ գրաւորը . նախորդ դասերուն մէջ աշակերտներուն իւրացուցած ու է մէկ նիւթը կ'ընտրուի և գրել կը արուի իրենց :

Բերականուրեան դասը պէտք է աւանդել սկիզբները առանց զգացնելու : Ընթերցանութեան ժամանակ (մասնաւոր ընթերցումի ժամ քերականութեան ուսուցման համար) պատահած գործնական արժէք ունեցող քերականական օրէնքները բացատրել , խուսափելով խրթին անուններէ ու դարձուածքներէ . այսպէսով կամաց կամաց սորվեցնել գլխաւոր օրէնքները միայն . զոր օրինակ , անուն , ածական , եղակի ,

յոգնակի , բայ , ներկայ , անցեալ , ապառնի , և այլն :

Ուղղագրութեան համար առաջին և երկրորդ աստիճաններուն ու է օրէնք կամ կանոն գրելից օգուտ չեն կրնար ունենալ . ուղղագրութիւն սորվեցնելու հիմնական սկզբունքն է շատ կարգացնել և շատ գրել տալը . ամէն միջոց ի գործ դնել որ աշակերտը սխալ չի տեսնէ , սխալ չի լսէ և սխալ չի գրէ : Երբ բան մը սրբագրել կ'ուզուի , գրապէս պէտք է խօսիլ՝ անմիջապէս ճիշդը ցոյց տալով : Պէտք չէ աշակերտին գրել տալ իր չգիտցածը՝ զայն սորվեցնելէ առաջ : Ուղղագրութեան կը նպաստէ նաեւ ընդօրինակութիւնը , պայմանաւ որ ընտրուած նիւթերը ըլլան հետաքրքրական , որպէս զի տղաքը չի ձանձրանան և գիտակցօրէն աշխատին :

*
* *

Իսկ մենք , եթէ կրցանք մեր Լուսապիւրհներով ազգին մանուկներուն զոյգն ծառայութիւն մը մատուցանել , այդ պիտի ըլլայ մեր հոգեկան վարձատրութիւնը :

Ս . Մ .

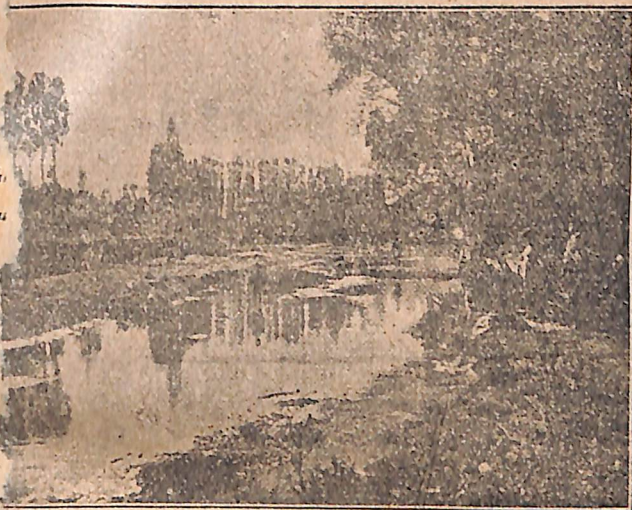
113381-Ա

62337.67

աստէ
արկա-

աջին
ած են ,
ով այն
դէ ի-
ական
սլար-
տոյտ
աշա-
կողմէ
ճքին
Յը կը
սրեր-
ական
հղը-

Ճ
Ս
Հ
Տ/Ե
տա
Հ/Է
Մ
Մ
Գ
Ո
Ն
ՔԲ
տ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՏԵՍԱՐԱՆ ՄԸ

1. ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Գիտէ՞ք որն է ձեր հայրենիքը, տղա՛ք: Ձեր հայրենիքը Հայաստանն է, ուր Աստուած գրախորհրդով հիմնած է, և որուն պահպանութեան համար ձեր նախնայրերը իրենց կեանքը զոհած ու ձեր եղբայրները իրենց արիւնը թափած են:

Ասկէ դարեր առաջ Պարսիկներն առին զայն մեր ձեռքէն, յետոյ Թուրքերը տիրացան անոր: Բայց Հայը չի գաղբեցաւ իր հայրենիքը սիրելէ, ու միշտ աշխատեցաւ անոր ազատութեան համար:

Այսօր, սիրելի՛ տղաք, ա՛լ ազատ է ձեր հայրենիքը, ա՛լ հոն չկան բռնակալ ձեռքեր, որոնք երկար

դարերէ ի վեր կը կողոպտէին մեզ, ամէն չարիք հասցնելով:

Տղա՛ք, ամէն բանէ առաջ պէտք է սիրէք ձեր հայրենիքը և աշխատիք ձեր ձեռքով վերաշինել ու շէնցնել զայն: «Հայրենիքին ծառայելը՝ իր անձին ծառայել ըսել է»:

Երբոր մեծնաք, ձեր ազատ հայրենիքին զինուորները պէտք է ըլլաք: այդ ձեր պարտքն է, ձեր հայրենիքը պաշտպանելու համար:

Ինչպէս որ մարդիկ միշտ պատրաստ են իրենց տունը, իրենց ընտանիքը պաշտպանելու թշնամիին դէմ, այնպէս ալ դուք պատրաստ պէտք է ըլլաք ձեր հայրենիքը պաշտպանելու թշնամիներուն դէմ:

Ահա՛ թէ ինչու դուք ալ պարտաւոր էք ձեր հայրենիքին ծառայել: Եւ երբ ամէնքդ ալ միեւնոյն սէրն ունենաք ձեր հայրենիքին հանդէպ, կրնաք վստահ ըլլալ որ ո՛ր է ըռնակալ կառավարութիւն չի պիտի կրնայ տիրել անոր:

Հայրենասէր անձ մը շատ աւելի կ'արժէ՝ քան թէ գանձ մը:

Հայրենասէր ազգն է որ ամենէն աւելի կը լաւաշդիմէ:

ԲԱՌԵՐ — նախահայր՝ առաջին ծնողք:

ԸՆԴԴԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ — Ի՞նչ է հայրենիքը. — Մեր հայրենական պարտականութիւնները որո՞նք են. — Ի՞նչ գործեր ըրած են մեր նախահայրերը մեր հայրենիքին լաւութեան համար:

2. ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

Գիւղին ծայրը, վսակին քովիկ,
Ծառերուն մօտ կանանչ զովիկ՝
Խրնիք մը կայ համես, սիրուն —
Իմ աննըման հայրենի տուն:

Կը բաբախեն հոն անդադար
Ջուխս մը սրտեր ինծի համար,
Հօրքս, մօրքս անուշ սրտեր,
Գոհարներու հետ չեմ փոխեր:

Օրօրօցքս հին ու ցածուկ,
Հոն անկիւն մը կը գտնէք դուք,
Հոն բացուեցան լեզուիս կապեր
Նախկին քայլերս հոն եմ առեր:

Ուրախութիւն, հաճոյք ու սէր
Հայրենի տունս են լեցուցեր,
Արեւուն տակ չի կայ մէկ բան
Իմ հայրենի տանըս նըման:

Գիւղին ծայրը, վտակին քովիկ,
Ծառերուն մօտ կանանչ, զովիկ՝
Միշտ կեցած է համեստ, սիրուն,
Իմ պաշտելի հայրենի տուն:

Մ. ՊՈՆՏԱՅԻ

Ինչպէս չի կայ կրօն առանց քանարի, նոյնպէս չի կայ ընթանի՝ առանց հայրենի տան:

ԲԱՌԵՐ — վսակ՝ պղտիկ գետ, խրնիք՝ գիւղական պղտիկ տուն, համես՝ չի զարդարուած, պարզ, բաբախել՝ սիրտին զարնելը, ջուխս՝ զոյգ, նախկին՝ առաջին:

ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — Աշակերտներուն նկարագրել տալ իրենց հայրենի տուները, սէրն ու կարօտը, և այլն:

3. ԻՆՆՉՊԷՍ ՊԵՏԻ Լ ԿԱՐԳԱԼ

Ինչպէս որ կը խօսինք՝ այնպէս ալ պետք է կարգանք:

Երբ Հրանդ կը կարդայ, շարունակ նոյն ձայնը կը հանէ, և ամէն մէկ բառին վրայ կը կենայ, կարծես թէ շունչը կը կտրի: Ատիկա աղէկ կարդալ է:

Անշուշտ ո՛չ:

Հիմայ մտիկ ըրէք իր քոյրը՝ Սաթենիկը՝ որ ընդհակառակը շատ շուտ կը կարդայ, բայց տեղ տեղ կը կենայ՝ երբոր usruակէսի կամ միջակէսի հանդիպի. և աւելի կանգ կ'առնէ, երբ խօսքը վերջակէսով կը լիննայ:

Արտաշէս ալ կարդալու ատեն պակասութիւն մը ունի. երբ որ կէտ կամ ստորակէտ չի կայ՝ ձայնը կը կտրէ որ շունչ առնէ. շատ անգամ բառին կէսը կ'արտասանէ ու դադրեցնէ ետքը նորէն կը սկսի: Կարդացածին խմատը առանց հասկնալու, երբեմն բարձր, երբեմն ցած ձայն կը հանէ. լսողը կը կարծէ թէ Արտաշէս կ'երգէ կամ կուլայ:

Իսկ Լեւոն կարդալու ատեն ցոյց կուտայ որ կարգացածը լաւ կը հասկնայ, ինչու որ խմատին համեմատ ձայնը կը փոխէ և լսողը կը կարծէ թէ Լեւոն իր գիրքին հետ կը խօսի, ինչպէս որ կը խօսի իր եղբորը կամ մօրը հետ:

Ինչո՞ւ համար Լեւոն լաւ կը կարդայ. պատճառն այն է որ ուշագիւր մտիկ կ'ընէ երբ դասատուն դաս

կը բացատրէ, և անոր ձայնին հնչիւնները միտքը կը պահէ որպէսզի ինքն ալ անոր պէս կարդայ:

Հրանդ ու Արտաշէս ալ պիտի յաջողին Լեւոնին պէս կարդալ, եթէ անոր ուշագիւր ըլլան:

ԲԱՌՆԻՐ — usruակէ՛ (), միջակէ՛ (), վերջակէ՛ ():

4. ԵՐ ՈՅԼԸ

Տղա՛ք, տեսէ՛ք սա թռչունը որ թռչեր ունի, բայց չի թռի, անա՛ ձուկ՝ մըն ալ՝ որ լուլակներ ունի, բայց չի լողար: Միթէ ասոնք անպիտան արարածներ չե՞ն, որ Աստուծոյ տուածը չեն դործածեր:

Տեսէ՛ք, սա աղօրեպանն ալ. իր ալօրին հովէն կը գառնայ, բայց ցորեն չի գնէր որ աղայ:

Ի՞նչ կ'ընէք, անմիտ չէ՞ այդ աղօրեպանը: Աւելի լաւ պիտի ընէր եթէ աղօրին խորտակէր և անոր համած աղմուկը չի լսէր:

Տղա՛ք, եթէ դուք ալ ձեր մտքին ու սրտին աղալու բան մը չի տաք, այն անմիտ աղօրեպանին պիտի նմանիք:

Ձեր միտքը այն աղօրիին պէս պարտաւ տեղը պիտի գառնայ ու մաշի:

Եթէ տեսնէիք մարդ մը որ նաւակով փոթորկոտ ծովուն վրայ գտնուէր և չուզէ՛ր քի քաշել, ի՞նչ պիտի ընէիք.

— Այս մարդը չուզէր ցամաք հասնիլ ու աղաւտիլ, պիտի խեղդուի:

Ո՛վ որ չաշխատիր, այսինքն չի թխալարեր, փոթորիկի կը բռնուի և կ'ընկղմի:

Ծուլութիւնը կը դժուարացնէ ամեն բան, իսկ աւելասուքիւնը լեռները կը խոնարհեցնէ:

ԲԱՌԵՐ — լուղակ՝ ձուկին լողալու թեւերը, աղօրի՝ ջաղացք, ցորեն աղալու մեքենայ, բի՝ նաւակը առաջ բռնող փայտէ թեւեր:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ի՞նչ վնասներ յառաջ կու գան ծուլութեամբ. — Ի՞նչպէս կրնանք դարմանել այդ հիւանդութիւնը:

5. ԱՍՏՈՒԾ ՈՅ ԱԶԳԸ

Արեւը մարը մտաւ. գիշերուն ցողը գետնին երեսը կը թրջէ: Օդը՝ որ կէս օրին այնքան տաք էր, հիմայ կը զովանայ:

Ծաղիկները իրենց սիրուն թերթերը կը գոցեն, գլուխնին կը ծռեն:

Վառեակները իրենց մօր թեւերուն տակ կը քնանան:

Թռչունները երգերնին դադրեցուցեր են, և ծառերուն վրայ քառած կը հանգչին:

Փեթակներէն ձայն չելլեր, մեղուները թողած իրենց աշխատանքը՝ մոմէ սենեակներու մէջ կը քնանան:

Ոչխարները իրենց կակուղ բուրդին վրայ պառկեր են. ա՛լ չի լսուիր բլուրներուն վրայ անոնց մայելը:

Տղաքն ալ մոռցած են իրենց խաղը. բնաւ ոտքի ձայն չի կայ. բոլոր արարածները կը քնանան, մարդերն ալ, անբաններն ալ:

Երկինք ու երկիր մութ է պատեր. — Դիշե՛ր է:

Եւ ո՛վ է որ այս ամէն քնացողները կը հոգայ, կը պաշտպանէ:

Կա՛յ աչք մը, որ քնանալ չունի՛, որ առանց արեւուն լոյսին կը տեսնէ. — Անիկա Աստուծոյ աչքն է, որ միշտ մեր վրայ կը հսկէ:

Ղ. ԱԼԻՇԱՆ

Դիտութիւնը վառած ջահ մը կը բռնէ, իսկ կրօնք՝ Աստուծոյ փողը կը հնչեցնէ: Ամեն բան Աստուծով:

ԲԱՌԵՐ — ցօղ՝ առաւօտուն իջնող բարակ անձրեւ, քառած՝ հանգչած, բլուր՝ պզտիկ լեռ, մայել՝ ոչխարին ձայնը, անբան՝ կենդանի, մութը պատել՝ ամէն կողմ մթնել:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Ընդլայնել Աստուծոյ մեծութիւնն ու բարեքները և ցոյց տալ Անոր գործերը:

6. ԱՍՏՈՒԱԾ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ

ՏՂԱՆ. — Ծաղիկներն ի՞նչպէս շինեց Աստուած, մա՛յր, Ո՞ւր գրտաւ գոյներն ամէնուն յարմար:

ՄԱՅՐԸ. — Տեսաւ որ աշխարհ՝ զարդարանք չունէր, ժպտեցաւ, իսկոյն ծըլան ծաղիկներ:

ՏՂԱՆ. — Զարմա՛նք, ուրեմն ինչ կայ ըստեղծուած, Ամէնն ալ, մա՛յրիկ, շինած է Աստուած:

ՄԱՅՐԸ. — Այո՛, ամէն բան, տըղաս, հողն ու ջուր, Կըրակն, օդն ու լոյսն արեւին մաքուր...:

ՏՂԱՆ. — Հապա դո՞ւն, մայր, քե՞զ ալ ստեղծեց ան...:

ՄԱՅՐԸ. — Անշո՛ւշտ. բայց ի՞նչ կայ որ կ'ապելա այդքան.

ՏՂԱՆ. — Շինելու համար քեզ պէս պատուական Մայր մ'արդեօք ո՛րքան յոգնած է, ո՛րքան...

ԹԱՐԳՄ. Ա. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ — Ծլի՛լ՝ ծաղկիլ, ապել՛լ՝ շփոթիլ:

7. ՀԱՅ ԳԻՐԵՐԸ

Հայ եկեղեցին տարին անգամ մը կը տօնէ Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի տօնը: Այդ Սուրբ Հայրապետները

Ս. ՍԱՀԱԿ.

գտած են մեր լեզուին գիրերը: Լեզուի մը զարգացման ամենէն կարեւոր միջոցն է գիրը. գիրը չունենալով՝ չարտի կրնայինք իրարու հետ նախորդակցիլ հե-

Ս. ՄԵՍՐՈՊ

62334-67

ռուէն: Եթէ Ս. Սահակ և Ս. Մեսրոպ հնարած չըլլային հայ գիրերը, այօր, շատ պարզ է որ կորսընցուցած պիտի ըլլայինք մեր ազգութիւնը:

Ուստի, երբ աղայ մը կարգաւ ու գրել սորվի՝ պէտք է ճանչնայ մեր գիրերուն հետիւնակները, և երախտագիտութեամբ յիշէ անոնց անունները:

Ս. Սահակ և Ս. Մեսրոպ ապրած են 500 տարի առաջ. այն դարը կոչուեցաւ Ոսկեդար, որովհետեւ նոյն դարուն մէջ ծաղկեցաւ հայ լեզուն ու եկեղեցին. Աստուածաշունչը և ուրիշ գիրքեր թարգմանուեցան և դպրոցներ բացուեցան:

Պէտք է ուսման նուիրենք մեր անձր ու անոր պատուական գանձովը զարգարենք մեր հոգին. մեկը չի կրնար մննէ յափճակել զայն, եւ որ կը պահպանուի քե՛կեանքին մէջ եւ քե՛կեանքի յետոյ:

ԲԱՌԵՐ— հայրապետ՝ բարձրատիճան եկեղեցական, հաղորդակցիլ՝ հետուէն հետու իրարու հետ խօսիլ ալ և ալ միջոցներով, հետիւնակ՝ հնարող, դարձ հարիւր տարի, ծաղկիլ՝ զարգանալ, յառաջդիմել:

ԸՆԴԴԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ.— Որո՞նք են մեր գիրերուն հետիւնակները.— Եթէ հայ գիրերը հնարուած չըլլար՝ ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը.— Հայ ազգը երախտագիտական ի՞նչ պարտականութիւններ ունի երկուսուրեքուն հանդէպ.— Ի՞նչ կոչուեցաւ անոնց ապրած դարը. ինչո՞ւ:

Տ. Հ Ա Յ Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի Ն

Եկեղեցին չէնք մը կամ հաստատութիւն մըն է, ուր մարդիկ կը հաւաքուին աղօթելու և իրենց պաշտած Աստուծոյն երկրպագութիւն ընելու համար: Ամէն

Հ Ա Յ Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի Ն

հայ եկեղեցի քառանկիւնի ձևով չի ուսած և արեւելքէն գէպի արեւմուտք երկնցած է: Եկեղեցին երկու բաժանում ունի. առաջին բաժանումը յատկացուած է դպիրներու, քահանաներու կամ վարդապետ և եպիսկոպոսներու, որուն երկու կողմերը՝ աջ ու ձախ կը գտնուին երկու աւանդատուներ, ուր պաշտօնեաները կը զգեստաւորուին: Երկրորդ մասն է բեմը, որուն մէջտեղը կայ աւագ խորանը, և անոր աջ ու ձախ կողմերը՝ մէյմէկ փոքրիկ խորաններ: Աւագ խորանին

հայ եկեղեցի քառանկիւնի ձևով չի ուսած և արեւելքէն գէպի արեւմուտք երկնցած է: Եկեղեցին երկու բաժանում ունի. առաջին բաժանումը յատկացուած է դպիրներու, քահանաներու կամ վարդապետ և եպիսկոպոսներու, որուն երկու կողմերը՝ աջ ու ձախ

առջեւ պատարագ կը մատուցուի ամէն կիրակի և տօնի օրեր: Միւս բաժանումը յատկացուած է ժողովուրդին, ուր վերնատուն մըն ալ կայ կիներու համար:

Ամէն քրիստոնեայ պարտաւոր է եկեղեցի երթալ ու հոն աղօթել:

Դուք ալ, տղաք, երբ եկեղեցի կը մտնէք, անմիջապէս պէտք է ձեր զլխարկը հանէք ու երեսնիդ խաչակնքելով՝ ձեզի յատկացուած տեղը կենաք, զգուշանալով ձեր ընկերներուն հետ խօսելէ կամ ու է անկարգութիւն ընելէ:

Պէտք է սիրել եկեղեցին, որովհետեւ ան պահպանած է մեր ազգը:

ԸՆԼՍՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Ի՞նչ է եկեղեցին եւ ի՞նչ ընելու կ'երթանք հոն:

9. ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՏՐ

Այսօր ամէն դպրոցական ունի գիրքեր և կրնայ քիչ դրամով գնել զանոնք: Բայց ասկէ տարիներ առաջ այնպէս չէր. գիրքերը ձեռքով կը գրուէին և անոր համար քիչ և սուղ էին: Միայն հարուստները կրնային ձեռագիրներ գնել, որով շատ մարդ չէր կրնար կարդալ սորվիլ:

Ասկէ գրեթէ հինգ հարիւր տարի առաջ, Յովհաննէս Կիւթէմպերկ անուանով մարդ մը հնարեց տպագ-

րութիւնը հետեւեալ կերպով: Այբուբենի գիրերը սեղանի մը վրայ շարեց, այնպէս մը որ բառեր ու խօսքեր կազմեն, յետոյ իւրոտ մեջն քսեց անոնց վրայ, և թեթեւապէս թրջած թուղթ մը սեղմեց մամուլի տակ, այսպէսով գիրերը թուղթին վրայ ելան: Տպագրութիւնը հնարուած էր:

իսկ հայ տպագրութեան նախահայրը եղաւ Մեղապարտ Յակոբ, որ տպագրութեան գիւտէն հարիւր

տարի վերջ, առաջին անգամ ըլլալով սկսաւ գիրքեր տպագրել վենետիկի մէջ: Անկէ ետքն էր որ, ուրիշ Հայեր, գիւտը տարին հայկական այլ և այլ քաղաքներ, ու այսպէս տարածուեցաւ ամէն կողմ:

Ով որ յարմար ժամանակին բարի գործ մը, օգտակար հրահանգ մը, իմաստուն խրատ մը կուտայ, գանձ մը տուածէ աւելի կ'ըլլայ:

ԲԱՌՆԵՐ — մամուլ՝ տպագրութեան մեքենայ:

ԸՆԴԴԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ի՞նչ է տպագրութիւնը և ի՞նչ կերպով կրնանք օգտուիլ անկէ — Ո՞վ է աշխարհի տպագրութեան հնարիչը և ո՞վ է Հայ Տպագրութեան հաստատութիւնը:

10. ՄԷԿ ԺԱՄՈՒՍՆ ԱՐԺԷՔԸ

Խորհած էք բնաւ, տղա՛ք, թէ մէկ ժամը ի՞նչ արժէք ունի: Ժամացոյցը կը հնչէ և մտքովեիդ կ'ըսէք. — Ժամ մըն ալ անցաւ, և աւելին չէք խորհիր:

Սակայն գիտե՞ք թէ ի՞նչ բաներ կատարուած են աշխարհի մէջ այդ մէկ ժամուն՝ զոր դուք գուցէ խաղով կամ ծուլութեամբ անցուցիք:

Սահող, անցնող այդ մէկ ժամուան մէջ, որքա՛ն մարդիկ աշխատած ու տառապած են. որքա՛ն դաշտերուն մէջ՝ կիզիչ արեւին տակ երկիրը հերկելով, ուրիշներ՝ մեծ քաղաքներու գործատուներուն մէջ կը տընին ֆրեյաքո՛ր ճակատով:

Որքա՛ն թանկագին են այն ժամերը, ուր մեծ մարդիկ, երկար տարիներու համբերատար աշխատու-

թիւնէ ետքը՝ իրենց նմաններուն կ'ընծայեն գիւտեր, որոնք մարդոց զարգացումը կը փութացնեն. օրինակ, տպագրութեան և գիրի գիւտը, երկաթուղիին և հեռագրի գիւտը և տակաւին ուրիշ կարգ մը գիւտեր:

Ամէն անգամ որ կը լսէք ժամացոյցին հնչելը, մտածեցէ՛ք տղա՛ք, թէ լաւ գործածեցի՞ք այդ ժամը:

Ժամանակը ոսկի է: Պարսպ ժամանակ անցընելը աւելի վնաս կը պատճառէ՝ քան ամենէն քաջանքի աշխատանքը:

ԲԱՌՆԵՐ — տառապի՛լ՝ Հարչարուիլ, յոյնիլ, կիզիչ՝ այրող, ֆրեյաքո՛ր՝ քրտինքներու մէջ փնացած, ընծայել՝ նուիրել, տալ, փութացնել՝ աճարարելով հասցնել:

ԸՆԴԴԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ինչե՞ր կը պատահին մէկ ժամուան մէջ — Ի՞նչ արդիւնք ձեռք կը բերուի տեւական աշխատութեամբ:

11. Մ Ա Յ Ր Ը

Մանուկը հաղիւ թէ ծնած, արցունք թափել կուտայ իր մօրը: Խեղճ մանկիկ, տեսէք որքա՛ն տկար, մերկ, պղտիկ արարած մըն է ան. կը պոռայ ու կը ճլայ: Ո՞վ պիտի խնամէ զայն:

— Իր մայրը, իր անուշիկ մայրը:

Պիտի գրկէ զայն իր թեւերուն մէջ, պիտի գրգռէ, անոր կաթ պիտի տայ որ զէս զի մեծնայ, պիտի հսկէ անոր վրայ, պիտի խնամէ զայն որ չհիւանդանայ:

Մօր մը սիրտը զգուսնի գանձաւան մըն է իր տղոց համար:

Տղա՛ք, չէ՞ք աւսած մայր մը որ զիւերն ի բուն հսկէ երբ ամէն ոք խոր քունի մէջ է, և որ յաճախ մինակը նստած ճրագին դէմ՝ կար կը կարէ կամ գուլպայ կը հրւատէ . . . :

Իր տղոց համար է որ կ'աշխատի, անոնց սիրոյն համար է որ իր հանգիստը կը մոռնայ :

Սիրեցէ՛ք ձեր մայրիկը և յարգեցէ՛ք զայն . երբէ՛ք մի ցաւցնէք անոր փափուկ սիրտը, և երբ ձերանայ, անոր նեցուկ եղէք, մի՛ լքե՛ք զայն :

Նմանեցե՛ք ձեր մօրը, և անոր պէս հրաժարեցե՛ք ոչ միայն չար գործելէ, այլ նաեւ չար բան մտածելէ :

Պատուեցե՛ք ձեր ծնողքը ձեր խօսքերով, ձեր գործերով ու ամեն ճշտակ առաքինութիւններով :

ԲԱՌՆԵՐ — ճաշէ՛ք աշխատէ՛ք, գգուանք՝ փայփայէ՛ք յանք, շոյի՛ք, սիրելիք, զանաւարան՝ արժէքաւոր բաներ պահելու տեղ, զիւերն ի բուն՝ մինչեւ առտու, հսկել՝ արթուն մնալ, պահպանել, նեցուկ՝ օգնական, օգտակար ըլլալ, լինել՝ երեսի վրայ ձգել :

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ . — Ի՞նչ պարտականութիւններ ունիք ձեր մօր հանդէպ — Ի՞նչ պիտի կոչուէիք եթէ մայր չունենայիք և ի՞նչ պիտի ըլլար ձեր վիճակը այն ատեն :

12. ՈՐԲՆ ՈՒԳԹՈՒԹԻԻՆ

Երբ ձեր ծնողաց շուրջ կը բոլորուիք, Սիրուն տղաքներ, դուք մանչ ու աղջիկ, Խնձոր այտերնուդ վրայ համբոյրներ կը դրուեն ձեր ծնողաց շրթներ :

Կը դդուեն ըզձեզ իրենց գրկաց մէջ . Անուշ համբոյրներ կ'ընեն ելեւեղ, Կարծես ձեզ համար աստղերն ու արեւ Միայն կը փայլին ձեր գլխուն վերեւ :

Դուք բնաւ չունիք օրեր արամազին, Պէտք է հոգ տանիք որբին, անոխն . Սիրուն տղաքներ, ան ալ ձեզի պէս Ունէր հայր ու մայր և ժպտուն երես :

Տեսէ՛ք, հագած է լաթեր հրնոսի, Դէմքըն է տխուր, փորն է անօթի, Խեղճը պատկերու չունի՝ անկողին . Անոր համար չէ՛ լոյսը արեւին :

Բարի՛ տղաքներ, որբն է առանձին, Տեղէ մը չունի յոյս մը իր անձին . Երբ դուք կը խայտա՛ ձեր ծնողաց շուրջ, Յիշեցէ՛ք որբին դէմքը արսառուչ :

Եթէ այսօր հարաւս եք, կրնա՛ք աղիւսանալ վաղը . ջանացե՛ք մնալ բարի եւ արդար :

ԲԱՌՆԵՐ — դրուել՝ փակցնել, վրան դնել, ելեւեղ՝ ելնել ու իջնել, անո՞ւ անտէր, մարդ չունեցող, ժպտուն՝ խնդումբեւ, ուրախ դէմքով, հնոսի՝ հին ու մին, խայտա՛լ ուրախանալ, արսառուչ՝ խեղճուկ, սրտին դաշող :

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ . — Նկարագրեցէ՛ք որբի մը վիճակը . — Ի՞նչ բաներէ զրկուած է ան . — Ի՞նչ կերպով կրնաք մխիթարել զայն . — Ի՞նչպէս պէտք է վարուիլ անոր հետ :

13. ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՄ

Երբ առաւօտուն աչքերս կը բանամ, կը տեսնեմ որ գեղեցիկ արեգակը ծագեր ու անոր մեղմ ճառագայթները պատուհանէս ներս քափանցեւ են:

Անմիջապէս կը ցատկեմ անկողնէս ու կը հագնիմ զգեստներս, որոնք առջի իրիկունէ կանոնաւորապէս զետեղած եմ անկողինիս քովիկը: Յետոյ աղուոր մը կը լուսացուիմ և առտուան աղօթքս ընելէ վերջ մօբս հրամանին կը սպասեմ: Եթէ ան ո՛ր և է հրաման մը ընէ, անմիջապէս կը կատարեմ զայն հնազանդութեամբ. ուրիշ վերջ, սեղանը պատրաստելով նախաճաշս կ'ընեմ. և երբ տեսնեմ թէ տակաւին ժամանակ կայ դպրոցի, քիչ մը դատերովս կը զբաղիմ, և մօրմէս հրաման առնելէ յետոյ, շիտակ դպրոց կ'ուղղուիմ՝ առանց հոս հոն դեգերելու փողոցին մէջ:

ԲԱՌԵՐ — քափանցել՝ ներս անցնիլ, դեգերիլ՝ ասդին անդին պտըտիլ:

12. Ա Ռ Ա Ի Օ Տ

Փայլուն արեւ լուսառոյ,
Թըռաւ գիշերն մըքաւոյ,
Ամէն կողմեր զուարթ ձայն
Կ'արձագանգէ շուրջն համայն:

Այլը անուշ է ինծի,
Փա՛ռք, ո՛վ Աստուած, փա՛ռք քեզի,
Պահապան ինձ եղար դուն,
Երբ նիրհեի անուշ քուն:

Երբ արթննամ, ինձ լսէ՛,
Իմ օրհնութեան երգս այս է
— Ամէն օր սիրտս քեզի յար
Թո՛ղ աղօթէ սիրալաւ:

ԲԱՌԵՐ — լուսառոյ՝ փայլուն, մըքաւոյ՝ մութ, արձագանգ՝ ձայնին կրկնութիւնը, համայն՝ ամբողջ, այգ՝ արշալոյս, առաւօտ, նիրհել՝ քնանալ, յար՝ միշտ, սիրալաւ՝ սրաին խորէն:

14. ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ԻՆՉ Կ'ԸՆԵՄ

Կէս օրուան ճաշէն յետոյ՝ երբ դպրոցին ժամանակը գայ, անմիջապէս պայուսակս կ'առնեմ ու դպրոց կը վազեմ: Հոն կը տեսնեմ որ ուսուցիչը եկած և իր տեղը նստած է ու բոլոր աշակերտները լուռ ու մունջ սերտողութեամբ կը զբաղին:

Իսկոյն գլխարկս հանելով կը յառաջանամ դէպի ուսուցիչը ու յարգանքով կը բարեւեմ՝ զինքը և անձայն տեղս կը նստիմ: Պայուսակս դարակիս մէջ դնելէ յետոյ, գիրքս կամ տետրակս կը հանեմ ու կը սկսիմ կարդալ կամ գրել: Այդ պահուն կը զգուշանամ աջ ու ձախ նստող ընկերներս անհանգիստ ընելէ կամ անոնց հետ խօսակցելէ:

Երբ գասերը վերջանան և արձակուինք, կարգով կը մեկնինք մեր տուները:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Որո՞նք են ձեր պարտականութիւնները. — Պարտաճանաչ ըլլալով ի՞նչ արդիւնք ձեռք կը բերէք:

15. Ի Ր Ի Կ Ո Ի Ն

Մարեցաւ արփին

Հիմայ վերսաին,

Ու ցօղէն մաղուած,

Խոտերն ալ են թայ :

Գոյն գոյն ծաղիկներ

Բոյրով են ծածկեր

Բաժակին ոսկի

Ցօղերով առլի :

Թռչնիկներն ամէն

Խաղաղ կը ներհեն,

Ալ իրենց բոյնին

Մէջը երգ չունին :

Գիշերը ուղջոյն

Պէտք է որ ի քուն

Մտափեմ ես խոր

Մինչեւ այգանոր :

Պիտի չի վախնամ,

Քանզի գիշերուան

Մէջ՝ մինչ առաւօտ

Աստուած է մեզ մօտ :

ԲԱՌԵՐ — արփի՝ արեւ, մաղուի՝ բարակ բարակ
իջնել, բոյ՝ հոտ, բաժակ՝ ծաղիկին թերթերը, առլի՝
լեցուն, ուղջոյն՝ ամբողջ, մտափեմ՝ քնանալ, այգանոր՝
նոր առաւօտ :

ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. — Նկարագրել տալ առաւօտն
ու իրիկունը և բերանացի արձակի վերածել տալ
երկու ոտանաւորը :

16. Ս Ի Ր Է՛ Ա Ձ Գ Դ

Սիրէ՛ ազգդ, հայորդի, որովհետեւ ազգն է որ կը
պահէ հայրենիքը ու կը շէնցնէ զայն. փոխադարձաբար
հայրենիքն ալ կը սնուցանէ ու կ'ապրեցնէ զայն :
Եթէ Հայը գաղերը իր հայրենիքը սիրելէ, իր ազգու-
թիւնը կորսնցնելով, թափառական ժողովուրդ մը
եղած պիտի ըլլար այսօր : Ազգն ու հայրենիքը կ'ապ-
րին իրարմով և իրարու համար, ու ատով է որ կ'ա-
պահովուի ազգին տեւական երջանկութիւնն ու փառքը :

Ուրեմն, հայորդիներ, պէտք է սիրէք ձեր ազգը,
ազատեցանելու համար թէ զուք ամենքդ ալ ձեր նա-
խահայրերուն արժանի զաւակներն էք :

17. Հ Ա Յ Ա Ղ Ջ Ի Կ Ը

Ազջիկ մը տեսայ, քոյրեր,
Որ պարզութիւն կը բուրէր,
Ու հարցուցի. — Ան ո՞վ էր,
— Հայ ազջիկը մաքրասէր :

Ազջիկ մը տեսայ, քոյրեր,
Համեստութիւն կը բուրէր :
Ու հարցուցի. — Ան ո՞վ էր,
— Հայ ազջիկը սրբանուէր :

Ազջիկ մը տեսայ, քոյրեր,
Որ համակ խանդ կը բուրէր,

ՀԱՅՈՒՅԻՆ

Ու հարցուցի . — Ան ո՞վ էր ,

— Հայ աղջիկը ազգանուէր :

Աղջիկ մը տեսայ , քոյրե՛ր ,

իմաստօրին կը բուրէր ,

Ու հարցուցի . — Ան ո՞վ էր .

— Հայ կոյսը Աստուածանուէր :

Աղջիկ մը տեսայ , քոյրե՛ր ,

Շնորհ ու սէր կը բուրէր ,

Ու հարցուցի . — Ան ո՞վ էր .

— Հայ աղջիկը կրօնանուէր :

ԲԱՌԵՐ — սրբանուէր՝ սուրբ , համակ՝ ամբողջ ,
խանդ՝ եռանդ , աշխոյժ , իմաստօրին՝ խելք :

ԸՆԴՂԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ . — Ի՞նչպէս պէտք է ըլլայ
Հայունի մը :

18. ՀՆԱԶԱՆԴ ԱՂԶԻԿԸ

Օր մը , Սաթենիկ նստած կ'աշխատէր , երբ իր
ընկերուհին՝ Անահիտ՝ իր քով գալով , ըսաւ .

— Սաթենիկ , այս գիւղացիկ օգին տանը մէջ ինչ
չո՞ւ բանտարկուեր ես . եկո՛ւր միասին խաղանք :

— Մայրիկս պատուիրեց որ դասերս պատրաստելէ
տաճ գուրս չելլեմ , պատասխանեց Սաթենիկ հասա-
ստիտութեամբ , և քարետախտակին վրայ ծռելով շա-
րունակեց աշխատիլ :

Անահիտ՝ որ խաղը շատ կը սիրէր , չի հեռացաւ :

— Ո՛հ , աղաղակեց , անտանելի բան է այդպէս
սուներ կենալ աշխատիլ . եկո՛ւր քիչ մը խաղանք .

մայրիկդ արդէն պտոյտի դացած է, մինչեւ վերադառնալը մեր խաղը լինցած կ'ըլլայ ու ոչինչ կը գիտնայ. եկուր, տե՛ս մեր փոքրիկ կատուի ձագերը:

Սաթենիկ նախ փորձուեցաւ համոզուիլ, բայց երբ կը պատրաստուէր դուրս ելլել, յիշեց իր ուսուցչուհին խօսքերը, և ետ կեցաւ, ըսելով.

— Չէ՛, չեմ գար: Այո՛, կրնամ մայրս խաբել, բայց Սատուած՝ ո՛չ. ու վերսկսաւ իր ընդհատ գործը:

Անահիտ վշտացած հեռացաւ:

Քիչ վերջը, Սաթենիկ շատ ուրախ եղաւ երբ տեսաւ որ իր գործը աւարտած էր. դուրս վազեց լայն շունչ մը առնելու, և ահա՛ տեսաւ որ մայրիկը պտոյտէն կը վերադառնար. ոստումով մը յառաջ վազեց և ուրախ դէմքով ըսաւ անոր.

— Որքա՛ն ուրախ եմ, մայրիկ, որ դատաւ ամբողջ պատրաստեցի:

Մայրը գգուեց պղտիկ Սաթենիկը, որ հնազանդ գտնուելով՝ դասերը լաւ պատրաստած ու նորէ՛ն ժաւմանակ գտած էր խաղալու:

Չանձնութեան դեղը աշխատութիւնն է, և ոչ քեհանայք:

ԲԱՌԵՐ — հաստատմանութիւն՝ կամքի տէր ըլլալ, իր որոշածը ընել, ընդհատած՝ կէս ձգած:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Ինչպէս կրնաք յաղթել գէշ ընկերներու. — Ծնողաց պէտք է հնազանդիլ թէ ընկերներու. — Ինչ օգուտ կ'ունենաք առաջինը ընելով, և ինչ՝ երկրորդը ընելով:

19. ԱՍԵՂԻ ՄԸ ԽՐԱՏՆԵՐԸ

Փոքրիկ աղջիկ, մաիկ ըրէ ասեղիկ խրատները. «Ես քեզի համար ճշմարիտ բարեկամ մըն եմ, ու մեր բարեկամութիւնը տեսական պիտի ըլլայ, երկար տարիներ մենք իրարմէ անբաժան պիտի մնանք:

«Երբ դեռ շատ փոքր էիր, մայրիկդ քեզի հագուստներ կարեց, պատսպարելու համար ցուբտէն. գուլպաներդ ինձմով հիւսեց ու նորոգեց մաշած մասերը: Հիմայ ես եմ որ մայրիկիդ միջոցաւ քեզի պիտի սորվեցնեմ նոյն բաները ու սպազայ տան տիկինի պաշտօնը, որովհետեւ, այն օրէն որ սկսար զիս գործածել՝ օգտակար եղար արդէն: Ես քու աշխատութեանդ խորհրդանշանն եմ. աշխատութիւնը կեանքն ու նոյն իսկ երջանկութիւնն է:

«Աշխարհի բոլոր գործարարները ինձմով է որ կը պատրաստեն հագուստներդ, կօշիկներդ, գլխարկներդ և ուրիշ շատ մը պէտքերդ:

«Ձիս քու փափուկ ձեռքիդ մէջ գնելու համար, հաղարաւոր մարդիկ ահագին խորութեամբ հողը փորած ու գուրս հանած են կոշտ մետաղ մը, զոր ձուլելով և զտելով փայլեցուցած ու թեթեւացած են, ինչպէս որ կը տեսնես:

Ուրեմն, փոքրիկ աղջիկ, ինչպէս որ ամէն մարդ աշխատած է քեզի համար, դուն ալ քու կարգիդ պէտք է աշխատիս մայրիկիդ յոգնութիւնը թեթեւ ջընելու համար:

ԲԱՌԵՐ — խորհրդանշան՝ ապացոյցի նշան:

20. ՇԱՏԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԱՆԻՐ

Ծովու կրիայ մը կ'ապրէր ըլուրի մը ստորսը, լճակի մը մէջ: Երկու վայրի սագեր, հոս ու հոն ուտելիք փնտռելու ելլելով, տեսան կրիան և սկսան խօսիլ հետը: Յաջորդ օրը սագերը նորէն եկան այցելեցին կրիային և այնքան մտերմացան հետը որ, չստ չանցած սերս բարեկամներ եղան:

— Կրիայ ընկեր, ըստ սագերէն մէկը, մենք շատ հեռուն գեղեցիկ տուն մը ունինք, վաղը թռչելով այնտեղ պիտի երթանք. երկար բայց հաճելի ճամբորդութիւն մը պիտի ըլլայ. կ'ուզե՞ս մեզի ընկերանալ:

— Ի՞նչպէս կրնամ գալ, թռչելու թռիւք չունիմ, պատասխանեց կրիան:

— Ո՛հ, մենք կը տանինք քեզ, միայն թէ բերանդ գոց պիտի պահես, ու բա՛ն մը անդամ չպիտի խօսիս ոչ մէկուն, ըսին սագերը:

— Ատիկա շատ դիւրին է, աւելցուց կրիան. զի միասին տարէք, ճիշդ ձեր ուզածին պէս պիտի վարուիմ:

21. Բ.

Յաջորդ օրը սագերը գաւաղան մը բերին և անոր երկու ծայրերէն բռնեցին:

— Հիմա դուն ալ ճիշդ գաւաղանին մէջտեղէն խա՛ծ, ըսին կրիային, բայց չըլլայ որ բառ մը հանես բերնէդ, մինչեւ որ տեղերնիս հասնինք:

Այս ըսելնէն ետքը, սագերը սկսան թռչիլ օդին մէջ, միասին տանելով կրիան որ ամուր մը խածեւէր գաւաղանին մէջտեղէն:

Գիւղացի տղաքներ տեսնելով երկու սագերը որոնք կը թռչէին կրիային հետ, սկսան պօռալ:

— Ո՛հ, ո՛հ, տեսէ՛ք, կրիան կը թռչի օդին մէջ. նայեցէ՛ք, սագերը գաւաղանին երկու ծայրէն բռնած՝ կրիայ մը կը տանին: Կեանքերնուդ մէջ ասանկ զուարճալի բան տեսե՞ր էիք:

Կրիան վար նայելով՝ պատասխանեց.

— Ձեզի ի՞նչ, դուք ի՞նչ կը խառնուիք թէ իմ ընկերներս զիս մէկտեղ կը տանին:

Բայց խեղճ կրիան, տակաւին խօսքը չաւարտած, անագին բարձրութենէն վար ինկաւ և մեռաւ տղոցը ոտքերուն տակ: Սագերը վար իջան և լսեցին անոր բոլորտիքը հաւաքուած մարդիկը որ կ'ըսէին.

— Ընկեր կրիան չկրցաւ գոց պահել իր բերանը. պէտք չեղած տեղը խօսիլ ուղեց և կեանքը վրայ առաւ:

Երկու անգամ խորհե խօսելէ առաջ, այսպէս երկու անգամ աւելի լաւ վիճակ պիտի ունենաս:

ԲԱՌԵՐ — ստորս՝ վարի մասը, սերս՝ մտերիմ, մօտէն:

ԸՆԴԴԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ի՞նչ փնտռներ կ'ունենաք շատախօսութեան հետեւանքով և ի՞նչ օգուտներ՝ լուրջ ըլլալով:

22. ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԵՒ ԳԻՒՂԱՅԻՆ

Քաղաքացին ու գիւղացին,
Ճամբայ ելան միասին

Գիւղ երթալու,

Գիւղն էր հեռու.

Չունէին ձի կամ աւանակ:

Հետինսն, երկար բարակ

Խօսակցութեան նիւթեր բացին,

Եւ բաւական առաջ գացին:

Քաղաքացին, մի բանիբուն,

Ամէն բանի տեղեակ, գիտուն

Ըրաւ յանկարծ հարց մը սապէս.

— Բանի՞ տեսակ քալուածք գիտես:

— Մի կերպ միայն:

— «Վա՛յ անպիտան,

Գիւղացի տըգէտ,

Օրինակ առ գէթ

Քիչ մ'իմամէ դուն,

Որ վարժատուն

Եւ մարդարան եմ աւարտեր,

Ուսեր աջէն կերպ քալուածքներ՝

Սովորական,

Զինուորական,

Յուշտիկաւորի և հարսնիքի:

Ո՞ր մէկը պատմեմ, հազար վա՛յ քեզի:

Թէ յոգնիմ մէկ տեսակով,

Միւսը պատրաստ է շուտով:

Եւ փոխն ի փոխ օրն ի բուն,

Ես չեմ ըզդար յոգնութիւն:»

Գիւղացին անձայն

Կ'երթար իր ճամբան:

23. Բ.

Օգն էր սաստիկ տաք, ճամբան շատ երկար.

Մեր քաղաքացին որքան էր հընար,

Քալեց, չը կեցաւ,

Բայց շուտ յոգնեցաւ.

Գիտցածներըն ամէն

Հատեր էին արդէն:

Ճամբան երկար,

Վերջը չիկար.

Շատ ետ մընաց իր ընկերէն:

Ա՛լ ուրիշ ճար չիկար իրեն

Թէ ոչ նըստիլ,

Մի քիչ հանգչիլ:

Իսկ գիւղացին դառնալով ետ,

Ըսաւ. — «Թէպէտ անուս, տըգէտ,

Ո՛չ մարդարան,

Ո՛չ վարժարան

Ես քեզ նըման աւարտեր եմ,

Բայց այսքանը խիտ լաւ գիտեմ.

Լաւ է մարդ գիտնայ մէկ բան հիմնապէս,

Քան թէ շատ բաներ՝ անկատար ու կէս:»

Մ. Տ.

ԲԱՌԵՐ — հետինսն՝ ոտքով, բանիբուն՝ իմաստուն,
յուղարկաւոր՝ մեռելին ետեւէն գացող:

24. ՀԱՄԵՍՏՈՒԹԻՒՆ

Երբ տղայ մը ինքզինքը կը գովէ, կամ իր վրայ շատ կը խօսի ու կը պարծենայ՝ ուրիշներուն ծիծաղը կը շարժէ։ Ուստի, պէտք է ո՛չ միայն համեստ ըլլալ, այլ նաեւ ուրիշներուն տուած գովեստը խոնարհուլթեամբ ընդունիլ։ Արժանիք ունեցող մարդն անգամ երբ ինքզինքը կը գովէ՝ ուրիշներուն համարումը կը կորսնցնէ, ո՛ւր մնաց ինքնահաւան, ագէտ ու անարժան մարդը, որ գոռոզութեամբ կը կարծէ թէ ամէն բան գիտէ, և ամէն ձիւրք ունի։

Պէտք է որ մարդ իր վրայ մեծ համարում ունենայ, և ուրիշներուն կարծիքը արհամարհէ, որովհետեւ իր կարծիքն ալ կրնայ սխալ ըլլալ։ Պէտք է մարդ միշտ մտածէ թէ՛ ո՛րչափ լաւ յատկութիւններ ունենայ ինք՝ իրմէ աւելի՛ բարի, աւելի՛ արդարասէր, աւելի՛ ազնիւ և աւելի՛ խելացի մարդիկ կրնան գտնուիլ աշխարհիս վրայ։

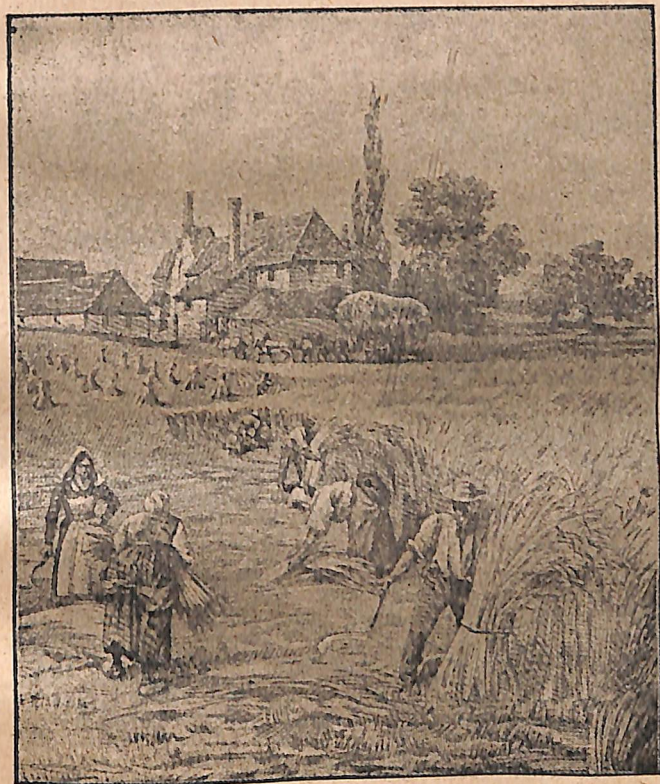
Ինքնագովութիւնը գեշ հիւանդութիւն մըն է, իսկ համեստութիւնը մարդու ամենագովելի ձիւրքերէն մէկն է։

ԲԱՌՆԵՐ — համարում վստահութիւն, գոռոզ՝ հըպարտ, մեծամիտ, ձիւրք՝ յատկութիւն, կարողութիւն, արհամարհել՝ կարեւորութիւն չի տալ։

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏՆԵՐ. — Համեստ ըլլալով ի՞նչ արդիւնք կրնանք ձեռք բերել։

25. ԱՇՆԱՆԱՅԱՆ

Ընդարձակ գաշտավայր մը կը տարածուի, ուր միմիայն գործ արտեր կը նշմարուին միգամած երկինքի մը տակ։ Օդին մէջ ազոտներու խումբեր, որոնց գոգոսլը կը լսուի, մեզի կ'իմացնեն թէ գեղեցիկ

Հ Ո Ւ Ն Ձ Բ Ը

եղանակը անցած է արդէն և աշունը մտած ենք։
Շատ մը շաբաթներէ ի վեր հունձքերը ճեմաւաւ-
նեաւն մէջ ամբարուած են և մարդիկ սկսած են ար-
դէն հատիկները ծեծելու։ ճակնդեղը և գետնախնձորը
մառաններուն մէջ շարուած են և կամ շտեմարանն

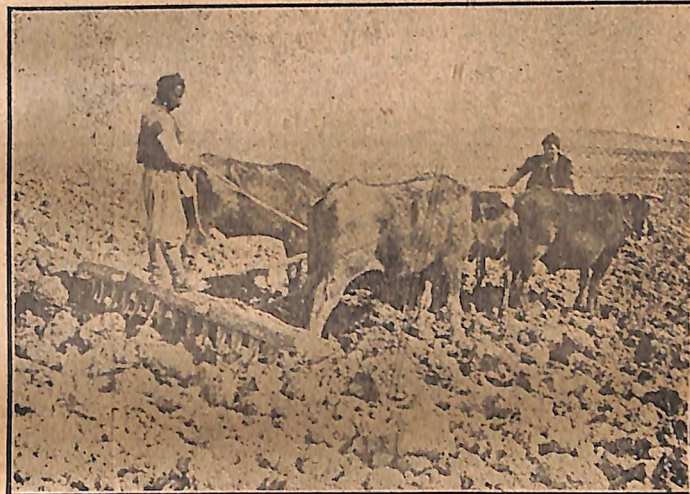

Կ Ա Մ Ն Ե Լ Ը

բուն մէջ պահեստի դրուած։ Մառաստաններուն պը-
տուղները քաղուած են և այգեպանը քանի մը շա-
բաթ առաջ իր այգեկուրը վերջացուցած է արդէն։

Երկիրը, այդ սննդաւոր բարի մայրը, մարդուն
աշխատանքը վարձատրած կ'երեւի, բայց հանգիստի
ժամանակը դեռ չէ եկած։ այն ատեն պիտի հանգըս-
տանանք երբ ձիւնը ծածկէ երկիրը։ Ուրեմն պէտք է
զարձեալ աշխատութեան դիմել։

Ցանքի ատենն է։ Մեր դիմացը մեծ դաշտ մը
կը տարածուի, ուր հողագործը արօրին վրայ
հալած իր եղները կը քչէ։ ասդին, մեր մօտիկը
սերմնացանը ցորեն կը ցանէ։ ան, սերմնահատիկ-
ներով լեցուցած է իր սպիտակ գոգնոցը, որուն

Յ Ա Ն Բ Ը

մէկ ծայրէն բռնած է ձախ ձեռքովը և աջ ձեռքը
լեցնելով այդ պարկէն, լիափուռն կը ցանէ սերմը։
Կ'աճապարէ, որովհետեւ այդ եղանակին մէջ ցորեկը
կարճ է և գիշերը հասնելէն առաջ պէտք է որ իր
գործը լմննայ։ Ցորենը ցանելէն ետքը ցաւանով հո-
ղին վրայէն կ'անցնի որպէս զի հատիկները թռչուն-
ներուն կեր չըլլան։ Ամառուան արեգակին ճառագայթ-
ներէն երկիրը դեռ տաք ըլլալով՝ հունտերը շուտ մը

պիտի ծլին, պիտի բուսնին, պզտիկ կանաչ խոտը
պիտի աճի և յառաջիկայ տարի, այն դաշտը զոր հի-
մայ այնչափ մերկ կը տեսնենք, հարուստ հունձքով
ծածկուած պիտի ըլլայ:

ԲԱՌՆԵՐ — միգամած՝ մշուշով ծածկուած, ռեմարան՝
ուտելիքներ պահելու տեղ, ամբարած՝ հաւաքած,
մառան՝ գինի և ուտելիք պահելու տեղ, այգեկուրբ՝
այգին քաղելու գործողութիւն, սննդասու՝ առատ
սնունդ տուող, հակած՝ ծած, սեմնացան՝ արտը հեր-
կելու և ցանելու գործողութիւն, լիափուռն՝ լեցուն
ափով, ցաւան՝ երկրագործական գործիք մը որ հերկուած
հողը հարթելու և սերմերը ծածկելու կը ծառայէ:

26. Ա Շ ՈՒ Ն

Դաշտ ու այգի գեղին հազան,
Ծառ ու ծաղիկ մերկացան.
Հովը փըչեց հաղար բերան,
Ձի կայ ոչ հունձք, ոչ ալ ցան:
Օգը մըռայլ, ցուրտ ու տըխուր,
Արեւն հիւանդ է վերը,
Մէզն է պատեր սար ու բլուր,
Ա՛լ մարդ չի կայ դաշտերը:
Սեւ ագռաւը ծառին վրայ՝
Ձմրան գոյժն է որ կուտայ,
Մարդ ու գազան տունէն, որջէն
Ծերուկ հիւրին կը սպասեն:

Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԲԱՌՆԵՐ — մռայլ՝ մութ, գոյժ՝ գէշ լուր:

27. Ք Ի Չ ՈՎ Գ ՈՆ Հ Ը Լ Լ Ա Լ

— Հայր, կ'ըսէր վահրամ, ուսուցիչս չատ ան-
գամ կը խրատէ որ քիչով գոհ ըլլամ, սակայն կը
տեսնեմ որ անո՛նք միայն քիչով գոհ կ'ըլլան, որոնք
չատը չունին. այս գոհունակութիւնը անշուշտ ակա-
մայ է: Աղքատին քիչը՝ կտոր մը չոր հաց է, դասըն-
կերիս՝ Չարեհի քիչը՝ իր մաշած զգեստն է, իմ քիչս՝
հին գիրք մըն է. հիմայ, աղքատը իր կտոր մը հա-
ցով, Չարեհ՝ իր մաշած հագուստով, ես իմ հին գիր-
քովս պէ՛տք է որ գոհ ըլլանք միշտ...

— Տղա՛ս, պատասխանեց հայրը, դուն քու ու-
սուցիչիդ խրատը լաւ չես հասկցած: Քիչով գոհ ըլլալ
ըսելը, մեր կարողութենէն բարձր բաներու չի փա-
փաքելն է, որովհետեւ, այդ պարագային չատ դըժ-
բաղդ կ'ըլլանք:

— Բայց ես փափաքներ ունիմ, հայր, ըսաւ վահ-
րամ, կը փափաքիմ ամէն օր նոր ու օգտակար բաներ
սովորիլ, կը փափաքիմ դասերս փոխել, նոր զգեստ
ուսնենալ, կը փափաքիմ օգտակար մարդ ըլլալ, քեզի
օգնել: Այս փափաքներս վնասակա՞ր են միթէ:

— Ո՛չ, տղաս, պատասխանեց հայրը. կան փա-
փաքներ որ լաւ են, կան ալ որ՝ գէշ: Պէտք է չափ
մը դնել մեր փափաքներուն: Այդ չափը մեր կարու-
ղութիւնն է: Երբ մարդ անախտօժ վիճակի մը մէջ
դուրսի, պարտաւոր է այդ վիճակէն ելնելու ջանալ:
Մեր սնունդը, մեր հագուստը և ուրիշ կարգ մը պէտ-
քեր թերեւս պակսին մենէ, այդ պակասը լրացնելու
համար աշխատութիւն ու խելք պէտք է, որով յան-
ցանք մը չէ բնաւ աշխատիլ ու խելք ունենալ:

«Երբ մարդ շատ կարեւոր բաներէ գուրկ է, յան-
ցանք կը գործէ իր այդ վիճակէն գոհ ըլլալով: Եթէ
հիւանդ ըլլանք ու դեղ չառնենք, եթէ աղտոտ ըլլանք
ու չի մաքրուինք, եթէ պատռած հագուստ հագնինք
ու կարկտել չի տանք, քիչով գոհ ըլլալու է, ըսելով,
գէշ գոհունակութիւն է այդ: Այդպէս, եթէ մարդիկ
միշտ գոհ ըլլային իրենց վիճակէն, այսօր վայրենի-
ներու պէս պիտի ապրէին աշխարհի մէջ:

«Ուրեմն, տղա՛ս, երբ բաւական լաւ վիճակի կը
հասնիս ու ապահով կեանք մը վարելու միջոցները
ձեռք կը ձգես, պէտք է որ գոհ ըլլաս քու վիճակէդ:
Այն որ իր լաւ վիճակէն գոհ չըլլար, ու իր կարո-
ղութենէն բարձր բաներու կը փափաքի, փառասէր
կ'ըսուի:»

28. ՍԱՐԵԱԿՆ ՈՒ ԻՐ ԶԱԳԵՐԸ

Սարեակի մը ձագերն մէկ օր,
Հարցում ըրին իրենց ժիւ մօր.
— Մայրի՛կ, ինչո՞ւ գոյնզգոյն
Ծաղիկներու մէջ աղուոր
Ձեռ գետեղեր դուն մեր բոյն:
Մացառներն ու ցախեր չոր
Փուշեր ունին անհամար,
Մեր բոյնն է հոս անյարմար:
— Աշխարհն է լի չարերով. դուք
Դեռ արդայ՝ անփորձ մանուկ,

Յինն ու բազէն անագորոյն,
Հոս չեն կարող մտնել մեր բոյն.
Ծաղիկներուն մէջն հոտաւէտ
Վտանգներով լի է յաւէս.
Պատասխանեց մայրիկն սարեակ,
Խոհեմ, զգոյշ, փորձ ու ասակ:

* *

Ձեր ծնողքին խորատներուն
Մըտիկ ըրէ՛ք, տղա՛ք, դուք յար.
Ինչ որ լաւ է ձեր աչքերուն,
Շատ հեղ ձեզ է վընասակար:

Մ. Տ.

ԲԱՌԵՐ -- Սարեակ՝ տեսակ մը թռչուն, ժիւ՝ աշ-
խատասէր, մացառ՝ չորցած ճիւղեր, ցախ՝ չոր ճիւղ,
ցիւն և բազէ՝ մեծ թռչուններ՝ որոնք վառեակներ և
թռչուններու ձագուկներ կը յափշտակեն, անագորոյն՝
չար, գէշ, յաւէս՝ միշտ, խոհեմ՝ աղէկ մտածող, ասակ՝
կարող:

ԸՆԴԴԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Նկարագրեցէք ձեր ծը-
նողքներուն հոգածութիւնը ձեզի հանդէպ:

29. Հ Ո Մ Ա Ն Ի Շ Բ Ա Ռ Ե Ր

Կան բառեր որոնք իրարու մօտ կամ միեւնոյն նշա-
նակութիւնը ունին. ինչպէս՝ բանւոր—գործաւոր, աւագ
—մեծ, որմ—պատ, մատեան—գիրք, վաճառել—ծախել,
ննջել—քնանալ, մրափել և նիրհել, երեքցնել—չար-

ժեղ, պոչ—ազի, տառն և գէս, կողմ—կոյս և դի, իղծ—
փափաք և տենչ, ընծայ—նուէր և պարգև, ուրա-
խութիւն—բերկրանք—ցնծութիւն և խնդութիւն,
ձեւ—եղանակ—ոճ և կերպ, ալումբ—ժողով—կաճառ և
գումարում, երանգ—գոյն և թոյր, հովանի—շուք և
ստուեր, չիթ—կաթիլ և կայլակ, տապան—գերեզման
և չիրիմ, ճիրան—մագիլ և ճանկ, որկոր—կոկորդ,
ոտնաման—կօշիկ, ծուղակ—թակարդ, աւիշ—թարախ,
վախճան—վերջ, տուժել—վնասել, ասր—բուրդ, աղդ—
ծանուցում և յայտարարութիւն, ամբոխ—բազմու-
թիւն, և այլն:

30. Բ Ա Ր Ի Գ Ո Ր Ծ Մ Ը

Օր մը, տղայ մը իր դաստիարակին հետ դաշտին
մէջ կը պտտէր: Անոնք տուն դառնալու ատեն՝ դաշ-
տին ծայրը գոյգ մը մուկակ տեսան:

Գործաւոր մը քիչ հեռուն կ'աշխատէր, այդ մու-
կակները անորն էին:

Տլան որ քիչ մը չար էր, իր բարի դաստիարա-
կին ըսաւ.

— Եկէք խաղ մը խաղանք սա գործաւորին. մու-
կակները ցանկապատին մէջ պահենք, և երբ անիկա
կէս օրին ճաշի երթալու համար փնտռէ զանոնք, չի
գտնէ, ու մենք ալ խնդանք:

Ազնիւ դաստիարակը պատասխանեց.

— Աւելի լաւ խաղ մը խաղացած կ'ըլլանք եթէ
խեղճ մարդուն մուկակներուն մէջ քանի մը դահեկան
դնենք. պիտի տեսնենք թէ որքան երջանիկ պիտի
ըլլայ ան, ու մենք պիտի ուրախանանք:

— Իրաւո՛ւնք ունիք, ըսաւ տղան, և անմիջա-
պէս գործադրեց դաստիարակին գաղափարը:

Կէս օրուան մօտ, տղան ու դաստիարակը գոցին
պատի մը ետին պահուրտեցան և սկսան դիտել:

Երբ կէս օր եղաւ, խեղճ բանուորը թողուց իր
գործը և գնաց մուկակները հագնելու. բայց որչափ
վարձացաւ երբ ոտքերուն տակ բան մը զգաց:

Շուտ մը ծոեցաւ և իր երկու մուկակներուն մէջ
երկու տասը զրուշնոց տեսաւ. ուրախութենէն ալլալ-
լա՛ծ՝ աչքերը լեցուեցան և ծունգի գալով պոռաց.

— Աստուած իմ, դո՛ւն զրկեցիր ինձի այս անա-
կրնկալ օգնութիւնը: Գիտէիր որ կինս ու զաւակներս
կերակրելու գրամ չունէի:

Դաստիարակն ու աշակերտը առանց երեւալու
երբ դուրս ելան իրենց քախոցին տուն երթալու հա-
մար, աշակերտը իր բարեսիրտ դաստիարակին վզին
փաթթուելով՝ արագա՛րժ ձայնով մը ըսաւ.

— Շնորհակալ եմ ձեզի, պարո՛ն, որ ասանկ լաւ
դաս մը տուիք ինձի. բնա՛ւ չպիտի մոռնամ երկու
տասը զրուշնոցը. հիմայ աղէկ մը հասկցայ թէ՛ երբ
մարդ բարիք մը ընէ, ամէնէն քաղցր ուրախութիւնը
կը զգայ:

Առաստաղները աւելի՛ յարմար ժամանակին
սալու մեջ կը կայանայ, քան թէ շաւ սալու:

ԲԱՌԵՐ — մուկակ՝ գիւղացիի կօշիկ, ցանկապատ՝
ցախերով շինուած պատ, ալլալլա՛ծ՝ շուարած, չիո-
թած, անակնկալ՝ մէկէն ի մէկ, չպատած տեղը,
քախոց՝ պահուրտելիք տեղ, արագա՛րժ՝ սիրտը շար-
ժող, յուզիչ:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ի՞նչ կը գգանք երբ բա-
րիք մը գործենք, և ի՞նչ՝ երբ չարիք կը գործենք. —
պէ՞տք է հետեւիլ չար խորհուրդներու. ինչո՞ւ:

31. Գ Ի Ի Ղ Ա Յ Ի Ն Ե Ի Օ Ձ Ը

Գիւղացի մը ձմեռ ատեն
Տուն կը դառնար, երբ անտառէն
Ճամբուն վրայ տեսաւ յանկարծ
Երկա՛յն, երկա՛յն օձ մը պառկած.
— « Սառած է, խեղճն, ըսաւ միտքէն,
Տանիմ տունս, ի՞նչ կ'ըլլայ,
Գուցէ նորէն ողջնայ »:
Ժանս կենդանին մեղքըցաւ
Պոչէն բռնած առաւ տարաւ
Եւ կըրակին քովը դըրաւ:
— Քիչ մը ես ալ հանգչիմ, ըսաւ:
Անցաւ հազիւ քիչ ժամանակ,
Օձն անիրաւ տաքնալուն պէս՝
Վերցուց գըլուխը նայեցաւ
Ու ֆըշալով օղակ օղակ
Դէպի գեղջուկը բարերար
Սողոսկեցաւ թըշնամաբար:
Մարդն արթընցաւ. ի՞նչ տեսնայ,
Իր մահուանէ փըրկած գաղանն
Պիտի մատնէ զինքը մահուան՝
Եթէ քիչիկ մ'ալ ուշանայ:
Աճապարեց, առաւ կացինն,
Զարդեց գլուխն վառ գաղանին:

* * *

Ո՛վ ապերախս, խըրատ քեզի
Թող ջախջախուած օձը լինի,
Եթէ ասով չզգասացար,
Քու կորստեանդ ի՞նքդ ես պատճառ:

Չկայ աւելի գեղեցիկ չափազանցութիւն մը, քան
Երախագիտութեան չափազանցութիւնը:

Մարդ երբ իրեն գործունւած բարիքին հանդէպ Երախ-
ագէտ ըլլալ չի գիտեր, ստուկ մըն է:

ԲԱՌԵՐ — Ժանս՝ չար, գեղջուկ՝ գիւղացի,
կացին՝ փայտ կտրելու գործիք, ապերախս՝ բարիք չի
ճանչցող, ջախջախել՝ ճգմել, փտր փտր ընել, զգաս-
տանալ՝ ինքզինքին գալ:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ինչո՞ւ ապերախտը պէտք
է պատմել. — ի՞նչպէս պէտք է վարուիլ մեզի բարիք
ընողներուն հետ:

32. ԿԱՂՆԻՆ ՈՒ ԾԱՌԱՍՏՈՒՆԿՐ

Օր մը, խեղացի ու խոհեմ դատտիրակ մը ըսաւ
իր աշակերտին.

— Զարեհ՝, կը տեսնե՞ս սա ծառատունկը որ հո-
վէն գետինն է ծուր. կընա՞ս անոր բունը ուղղել:

Զարեհ, որ իր ոյժը ցոյց տալ կ'ուզէր, ուրախ
զուարթ տունկին քով վաղեց և փոքրիկ ճիգով մը
անոր բունը ուղղեց:

— Շատ լաւ, ըսաւ դատտիրակը, բայց հիմայ
տե՛ս սա կալնին՝ որ նոյնպէս ծած է. չե՞ս ուղեր
այդ խոշոր ծառն ալ պզտիկ տունկին պէս ուղղել:

— Կատակ կ'ընէք, իսե՞նդ եմ որ ատանկ բան մը փորձեմ, ըսաւ աշակերտը զարմացումով:

— Սիրելի տղաս, շարունակեց դատաւարակը, կը տեսնե՞ս որ կարողութենէդ վեր կը զգաս այդ խոշոր ծառը շտկելը, մինչդեռ անիկա եթէ փոքրիկ տունկին չափ ըլլար, շատ դիւրին էր զայն ուղղելը: Նոյն բանը կրնանք ըսել մեր թերութիւններուն համար ալ. մանկութեան ժամանակ շատ դիւրին է ուղղել զանոնք, իսկ երբ մեծնանք՝ անոնք կ'արմատանան մեր մէջ և ծուռ կաղնիին պէս անկարելի կ'ըլլայ շտկելը: Հիմայ հասկցար, Զարեհ, թէ ինչո՞ւ պէտք է ջանայ մարդ մանկութեան ժամանակ լաւ բնութիւն և պարկեշտ վարք ու բարք ունենալ:

ԲԱՌԵՐ — Բուն՝ տունկի կամ ծառի մը հողէն դուրս ելած առաջին մասը, կաղնի՝ կաղնին ծառ:

33. Մ Ե Ր Հ Ա Ր Ս Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր Ը

Մարդ մը իր ճակատագիրէն դժգոհ՝ կը գանգատէր Աստուծոյ: «Բարին Աստուած, կ'ըսէր ան, ուրիշներուն հարստութիւն կուտայ և ինձի բան մըն ալ չի տար: Ի՞նչպէս կրնամ ապրիլ, քանի որ բան մը չունիմ:»

Ծերունի մը որ լսեց այս խօսքերը, ըսաւ անոր.

— Արդեօք քու կարծածիդ չափ աղքատ ես: Աստուծոյ քեզի առողջութիւն և երիտասարդութիւն չէ՞ տուած:

— Ձէ չեմ ըսեր, ու կրնամ պարծենալ ուժիս և երիտասարդութեանս վրայ, պատասխանեց դժգոհը:

Ծերունին բռնեց մարդուն աջ ձեռքը և հարցուց.

— Կ'ուզե՞ս որ սա ձեռքդ կտրեն և հարիւր ոսկի տան քեզի:

— Ո՛չ, ատանկ բան չեմ ուզեր բնաւ:

— Իսկ ձա՞խ ձեռքդ:

— Ո՛չ, ա՛ն ալ ոչ:

— Կը հաւանի՞ս որ կոյր ըլլաս հազար ոսկիի փոխարէն:

— Աստուած չընէ: Մէկ աչքս անգամ չեմ տար ամէնէն խոշոր գումարին փոխարէն:

Այն ատեն ծերունին յարեց.

— Տե՛ս, Աստուած ի՛նչ հարստութիւններ տուեր է քեզի, և սակայն դուն կը տրտնջաս:

L. ԹՕԼՍԹՕ

34. Գ Ժ Գ Ո Հ Շ Ո Ւ Ն Ը

Հարուստ մէկ տան

Շունն անպիտան

Նախանձեղով գառնուկին՝

Կը տրտնջար դառնագին:

— Իմա ալ կեա՞նք է, ո՛վ Աստուած,

Լոյս ու արեւ հաշիւ բացուած՝

Չունիմ հանգիստ, ո՛չ ալ դադար,

Գիշերն ի բուն հսկեմ արթուն.

Այս ի՛նչ վիճակ է վատթար:

Մինչ անպէտ սա գառնուկին

Որքա՞ն սիրով կը փառին

Տընեցիներն ու տանտէր,

Ես մնացած եմ անտէր:

Այսքան ջանքիս վարձքն է լոկ
Յիւոց, ծեծ, թուք ու բոլոք.

Վա՛յ ինձ հազար,
Ինձ հաւասար

Դժբաղդ ու հէզ

Ձկայ երբէք.

Բիւր երանի գառնուկին,

Որուն կեանքն է թանկագին.

Եւ վիշտ ու ցաւ

Ձունի բընաւ:

Բ. 35.

Օր մ'ալ ինքնին

Երբ որ կրկին

Տալով երեկ

Գառնուկին հէզ,

Կը գանգատէր գառնադին,

Տեսաւ գառն որ գանակին

Տակը պառկած

Ու պինդ կապուած,

Խեղճ ու անտէր

Կը մորթոտուէր:

— Մեղա՛յ քեզ, Տէ՛ր, փա՛ռք քեզ հազար,

Գոչեց շունը, որ զիս հաւ'սար

Ձեռ ստեղծե՛ր գառնուկին աս,

Թէ ոչ ինձ ալ այս պատուհաս,

Կամ աւելի նոյն խոկ վատ, չար

Պիտի հասնէր օր մ'անպատճառ:

* * *

Մի՛ նախանձիր տրամագին

Սին փայլերուն արտաքին.

Քեզ քաղաւոր թուածներուն՝

Շատերուն բախտն է խիստ հեռուն:

Մ. Տ.

Գոհունակութիւնը հարսուրեմէն բարձր է:

ԲԱՌԻՆՐ — Կառնագին՝ բունն ցաւով, փառիլ՝ փաթ-
թուիլ, յիւոց՝ հայհոյանք, բիւր՝ անթիւ անհամար,
երեկ՝ երանի, հաւ'սար՝ հաւասար, պատուհաս՝ պա-
տիժ, չարիք, քսմագին՝ տրտում տխուր, շատ տխուր:

ԹԵԼԱԴԻՐՈՒԹԻՒՆ. — Նկարագրել տալ տղոց իրենց
կեանքին մէջ պատահած այս կարգի դէպքեր. — Ցոյց
տալ դժգոհութեան հետեւանքները:

36. ՊԱՏՐԱՍՏԱԲԱՆ ՏՂԱՆ

Օր մը, թագաւոր մը ծախուած՝ փողոցները կը
պատէր երբ տղու մը հանդիպեցաւ որ կուլար:

— Ինչո՞ւ կուլաս, հարցուց անոր թագաւորը:

— Մայրիկիս տուած տաանոցը կորսնցուցի, տէ՛ր
իմ, անոր համար կուլամ... պատասխանեց տղան
հեծկլտալով:

— Հոգ չէ՛, ես քեզի աւելին կուտամ, ըսելով
թագաւորը՝ ոսկի մը տուաւ տղուն՝ որ չընդունեց:

— Ինչո՞ւ չես առներ, զաւա՛կս, հարցուց թա-
գաւորը զարմանքով:

— Մայրիկս կը բարկանայ... պիտի հարցնէ թէ
ո՞ւրկէ առած եմ այս ստակը:

— Կըսես թէ թագաւորը տուաւ :

— Չի՛ հաւատար... :

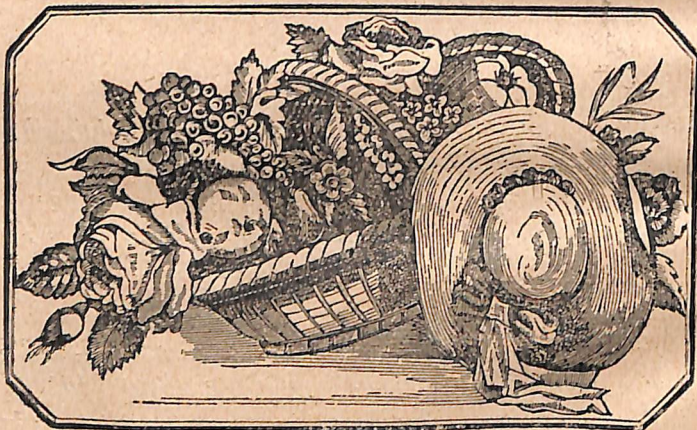
— Ինչո՞ւ չպիտի հաւատայ :

— Անոր համար որ ան մի՛շտ կ'ըսէր թէ՛ թագաւորները մէկ ոսկի չեն տար , շատ կուտան :

Թագաւորը շատ գոհ մնալով տղուն պատասխարեց նուրբեմն , մեծագումար պարգեւներ տուաւ անոր :

ԲԱՌԵՐ — ծպտուած՝ չճանչցուելու համար զգեստները փոխած , պատասխարեցին զինք ժամանակին յարմարցուած խօսք :

Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ

ԾԱՆԿԿՆԵՐՈՒՆ ՄԵՋԷՆ ԳՏՆԵԼ ԾԱՆԿԱՎԱՃԱՌՈՒԴԻՆ

37. Ծ Ա Խ Ո Ւ Զ Ի

Գիւղացի մը իր ձին ծախել կ'ուզէր , որուն համար 10 ոսկի կը պահանջէր : Դրացի մը եկաւ գնելու , բայց սակարկութեան վրայ չի համաձայնեցան : Դրացին առաջարկեց որ կենդանին չուկայ տանին և առաջին անգամ եկած յաճախորդ մը ինչ գին որ տայ , ինք ալ ընդունի նոյն գինով :

Պայմանը ընդունուեցաւ երկուքին միջեւ և ձին չուկայ տարուելով ցուցադրութեան դրուեցաւ :

Միակնի մարդ մը եկաւ և 5 ոսկի տուաւ :

Այս առաջարկին վրայ , գրացին ուզեց կենդանին գնել 5 ոսկին վճարելով , քանի որ այնպէս համաձայնած էին նախապէս : Բայց գիւղացին ընդդիմացաւ և չուզեց տալ . ահա վեճ մըն է փրթաւ և գործը ինչպէս դատարան :

Գնորդը ամէնէն առաջ իր իրաւունքները յայտնեց դատաւորներուն :

Երբ կարգը գեղջուկին եկաւ , յարեց .

— Տէ՛ր դատաւորներ , գրացիիս ըսած պայմաններէն չեմ շեղիր . բայց ան մարդը որ իմ կենդանիս գնահատեց՝ միայն մէկ աչք ունէր , հետեւաբար ձիւս արժէքին կէսը միայն կրնար տեսնել : Իսկ գրացիս , ընդհակառակը երկու աչք ունի , ուրեմն միւսին տուած ձին կրկինը պէտք է տայ , ապա թէ ոչ յանցաւորը ինքն է... :

Դատաւորները կուշտ մը խնդացին այս պատասխանին վրայ և գիւղացին ճամբեցին իր ձիուն հետ :

ԲԱՌԵՐ — ցուցադրութեան դնել՝ ցուցնել , ծախու հանել , միակնի՝ մէկ աչքով , վեճ՝ կռիւ , անհամաձայնութիւն , գնահատում՝ արժէքը որոշել :

38. Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ծ Ր Ա Ք Ի Ր Ը

Ամէն օր երկու ժամ քալէ՛, ամէն գիշեր եօթը ժամ քնացի՛ր. անկողին մտի՛ր այն ատեն երբ քնանալու պէտքը կը զգաս. երբ արթննաս՝ չո՛ւտ ոտքի ելի՛ր, աշխատէ՛ երբ ոտքի վրայ ես արդէն:

Անօթի եղած ատենդ միայն կեր և ծարաւ զգացած ատենդ միայն խմէ: Պէտք եղած ատեն միայն խօսէ:

Իրաւունք չունիս երբէք յոյսդ մէկու մը վրայ դնելու:

Դրամը իր արժէքէն ո՛չ պակաս և ո՛չ ալ աւելի մի՛ յարգեր. լաւ ծառայ մըն է ան ու գէշ տէր մը:

Սիրէ՛ պարզութիւնը և ջանա՛ օգտակար ըլլալ:

Ա. ՏԻԻՄԱ

39. Ա Ռ Ո Ղ Զ Ա Պ Ա Հ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Առողջութիւնը մեր մարմնոյն հանգիստ ու կանոնաւոր վիճակն է: Երբ մէկ տեղերնիս չի ցաւի, երբ ախորժակնիս տեղն ըլլայ, երբ մեր արիւնը իր սովորական ու կանոնաւոր շրջանը կատարէ և մենք զմեզ ուրախ զուարթ զգանք, կ'ըսենք թէ քաջառողջ ենք: Ամէն մարդ պէտք է հոգ տանի իր առողջութեան, որովհետեւ առանց անոր՝ ո՛չ կրնանք խաղաղ կեանք ունենալ և ո՛չ ալ կանոնաւոր աշխատիլ:

Փոքրիկ զանցառութիւն մը կրնայ չուտով խանգարել մեր մարմինը:

Կրնանք սակայն շարունակ առողջ ըլլալ եթէ մաքուր պահենք մեր մարմինը, առատ ջուրով լուացուինք միշտ և զգուշանանք շատակերութենէ, քրք-

աւնած վիճակի մէջ պաղ ջուր խմելէ և դանդաղ ու ծոյլ կեանք վարելէ:

Ուրեմն, մաքրութիւնը, չափաւորութիւնը, աշխատութիւնն ու մարմնամարզը մեր առողջութեան գլխաւոր պայմաններն են:

ԲԱՌԵՐ -- ՇՐՋԱՆ՝ դառնալը, խաղալ՝ հանգիստ, զանցառութիւն՝ անհոգութիւն:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Միշտ առողջ մնալու համար ի՞նչ ընելու ենք. — Որո՞նք են մաքրութեան օգուտները:

40. Զ Մ Ե Ռ Ը

Զմեռը երկրագործին հանգիստի եղանակն է:

Առաջին ցուրտերը նշան են բնութեան քունին: Ծառերը տնկաւարաւի կ'ըլլան, և անտառները թըռչուններուն լուռութեամբ տխրած իրենց կանանչ զարդերէն կը մերկանան: Հօտերը կը հեռանան դաշտերէն և ախոռները կը մտնեն: Մշակներուն աշխատանքը ա՛լ աւարտած է. ամբարները, մատանները լեցուն են:

Օրերը շատ կարճ են և գիշերները երկայն:

Արեւը աւելի քիչ կը մնայ ճորիզոնին վրայ և նուազ կը տաքցնէ աշխարհը:

Երբ ձիւնը սկսի տեղալ, բոլոր տուններուն մէջ վառարանները կը վառին, որոնց շուրջը կը հաւաքուին տղաք իրենց յաջորդ օրուան դասերնին պատրաստելու:

Դուրսը քամին կը փչէ սառստիօրէն: Ամէն կողմ պատած է ձիւնը:

Տղաք շատ կը սիրեն զբօսնուլ ձիւնով . ձիւնա-
մարդեր կը շինեն, ձիւնագնդակ կը խաղան ու սա-
նակներով կը սահին ձիւնին վրայէն :

ԲԱՌՆԲ — ՏԵՐԵԼԱՐԱՓԻ՝ տերեւներու թափիլը . հօս-
ոչխարներու խուժք, հորիզոն՝ այն գիծը՝ ուր երկինք
և երկիր իրարու միացած կ'երևին :

ԶԻՒՆԱՄԱՐԴԸ

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ . — Նկարագրեցէ՛ք ձմեռը . —
ի՞նչ հաճոյք կը զգաք այդ եղանակին մէջ :

41. Չ Ի Ի Ն

«Ո՛հ, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ կուգայ պաղ ձիւնը,
երկար ժամանակ պիտի/մնանք տունը,
Չի պիտի տեսնենք կանանչ ծառ, արօտ,
Սիրուն ծաղիկին պիտ' մնանք կարօտ : »
— Ձիւնը որ կուգայ երկինքէն ի վար,
Գիտցէ՛ք, մեծ բաղդ է աշխարհի համար .
Վերմակի մը պէս կը ծածկէ գետին,
Որուն տակ ցանուած սերմերը կ'աճին :
— Ան՝ հողին կուտայ ուժ, պարարտութիւն,
Դաշտին ու արտին մեծ առատութիւն :
Մի՛ տրտնջաք բնաւ, դուք բընութենէն,
Թէ տաք և թէ ցուրտ մեզ միշտ օգուտ են :

42. Ե Ր Չ Ա Ն Ի Կ Տ Ո Ւ Ն Ը

Որչա՛փ քաղցր է ընտանեկան երջանիկ բնակա-
րանս : Հայրս ու մայրս, պղտիկ քոյրս ու ես՝ զիրար
կը սիրենք կաթողին : Թէպէտ դեռ փոքր եմ, բայց
սրտանց կը ջանամ ընել ինչ որ ըսեն : Եթէ մեր այս
տարիքին մէջ հաճելի ըլլանք մեր ծնողքին, ուրա-
րախութիւն պիտի զգանք երբ մեծնանք :

Գիշերը, բոլորս ալ մայրիկին քով կեցած, մեր
պարզ ու մանկական աղօթքով չորհրակալ կ'ըլլանք
Ստուծոյ՝ մեզի պարգեւած բարիքներուն համար :

Մեզ իրար միացնող սէրը այնքան սաստիկ է որ
երբեք չենք ուզեր հեռանալ մեր տունէն . միթէ
աշխարհի վրայ ընտանեկան յարկէն աւելի սիրական
տեղ կրնայ ըլլալ :

43. Մ Ա Յ Ր Ի Մ

Երբ ես գիշերը պառկեմ խաղաղ
Երազներով , և օրօրում ,
Դո՛ւն իմ վրայ հըսկես ուրախ՝
Մա՛յր իմ :

Զիս կշտամբես անուշ անուշ ,
Թէ չար գործեմ կամ սըխալիմ ,
Քեզմով չարէն կ'ըլլամ ըզգոյշ .
Մա՛յր իմ :

Դուն իմ վըրաս միշտ մըտածկոտ ,
Ինծի լոկ դուն ես մըտերիմ ,
Ամէն ատեն քեզ եմ կարօտ ,
Մա՛յր իմ :

Քեզմով գիտցայ Աստուած սիրել .
Ամէն բարիք քեզմով ունիմ ,
Ո՛վ սիրելի և անձնուէր
Մա՛յր իմ :

Թէ քեզ տանջէ բախտն անիրաւ ,
Ես քեզ պաշտպան պիտի կանգնիմ ,
Մինչեւ ըլլաս ծերուկ պառաւ ,
Մա՛յր իմ :

44. Ո Ի Ղ Ղ Ա Մ Տ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Պարկեշտ ըլլալ և ուրիշին ունեցածէն բան մը
չիւրացնելը մեր ամենէն պարզ և գլխաւոր պարտա-
կանութիւնն է :

Հարուստ ճամբորդ մը օր մը կայարանէն շոգեկառք
նստելու միջոցին ձայն մը կը լսէ , և ետին դառնա-
լով կը տեսնէ պզտիկ տղայ մը՝ որմէ լրագիր գնած
էր քիչ առաջ :

Տղան ոսկի մը ցոյց տալով ճամբորդին , կ'ըսէ .

— Պարո՛ն , սխալմամբ ինծի ոսկի մը տուած էք
5 դրուշնոցի տեղ :

Փոքրիկ լրագրավաճառը , գնողին սխալէն օգտուել
չուզելով , ոսկին կը վերագարձնէր :

— Կրնաս այդ ոսկին քեզի պահել կը պատասխանէ ,
հարուստ ուղեւորը , այդ կորուստը չպիտի յիշէի բնաւ :

— Բայց ես , պատասխանեց տղան աղնիւ հպար-
տութեամբ մը , ես միշտ պիտի յիշէի , և ընդունեց
իր ուղղամտութեան վարձքը :

Ուղղամտութիւնը հարսութեան շաւ աւելի կ'արժէ :

ԲԱՌՆԵՐ — Կայարան՝ շոգեկառքին կայնած տեղը ,
ուղեւոր՝ ճամբորդ :

45. Ի Ն Ա Յ Ո Ղ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Մարդիկ կ'աշխատին որ իրենց ապրուստը ճարեն ,
և երբ իրենց շահածէն բան մը պահեն , խնայողութիւն
ըրած կ'ըլլան : Այգաբետով հետզհետէ աւելի լաւ վի-

ճակի մը կը հասնին: Այն մարդը որ իր բոլոր վառ-
տակը կը ծախսէ անօգուտ տեղը, չռայլ կ'ըսուի:

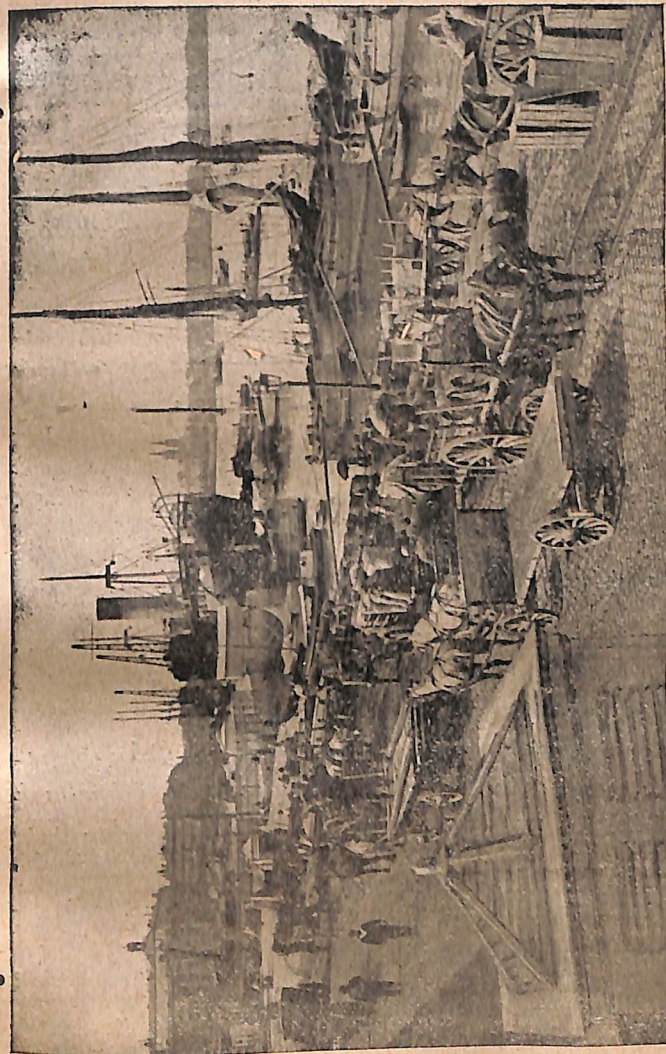
Լաւ ազրեւու համար պէտք է զգուշանալ շռայ-
լութենէ: Շատ անգամ մանր ծախքեր աչքի չեն երե-
ւիր, բայց եթէ հաշուենք, պիտի տեսնենք որ տար-
ուան մը մէջ այդ պզտիկ գումարները մեծ գրամա-
գլուխ մը կը կազմեն: Դրամագլուխը գլխաւորապէս
խնայողութենէ առաջ կուգայ: Ինչպէս որ կաթիլներով
առուակ մը կը կազմուի, նոյնպէս ալ մանր գումար-
ներով հարստութիւն կը շինուի: Խնայողութիւն ընե-
լու համար պէտք է կարգ կանոն պահել մեր ծախքե-
րուն մէջ և աւելորդ բաներու գրամ չի վատնել: Այն
տղան որ երբեմն իր ծնողքէն առած գրամները կը
պահէ պզտիկ գանձանակի մը մէջ, կրնայ բաւական
կոկիկ գումար մը խնայել մէկ տարուան մէջ և անով
գիրքեր գնելով օգտակար բաներ սորվիլ:

46. ԵՐԿԻՐՆ ՈՒ ԾՈՎԸ

Աշխարհիս երեք մասը ջուր է, որ կը կոչուի ծով
կամ Ովկիանոս: Իսկ մէկ մասը ցամաք:

Աշխարհը հինգ մասերու կը բաժնուի. — Եւրոպա,
Ասիա, Ափրիկէ, Ամերիկա և Ովկիանիա:

Գիտէ՞ք ինչ ձեւ ունի աշխարհը՝ ուր մենք կը
բնակինք: Ան կլոր է նարինջի մը պէս, և այնքան
մեծ է որ, եթէ կարենանք առանց կանգ առնելու
ուղղակի քալել երթալ, տասը տարուան մէջ հաղիւ
կրնանք անոր շրջանն ընել:

Յամաքի վրայ մարդիկ կը ճամբորդեն երկաթուղիով, կառքով և ուրիշ այլ եւ այլ միջոցներով:

Իսկ ծովու վրայ, մարդիկ ճամբորդելու համար շինած են առաքատանուներ ու շոգենաւեր:

Առաքատանուները փայտէ շինուած են, որոնք բարձր կայմեր ունին. կայմերուն կաշուած են առաքատները: Հովը առաքատներուն մէջ կը մտնէ, կը լեցնէ զանոնք ու առաջ կը մղէ, և այդպէսով նաւը կը քալեցնէ:

Իսկ շոգենաւերը երկաթէ շինուած են ու կը քալեն շոգիի ուժով. շատ մը մեքենաներ կը զառնան անոնց մէջ՝ կրակին ու շոգիին միջոցաւ:

Անոնք կը փոխադրեն ճամբորդներ ու այլ և այլ ապրանքներ մէկ քաղաքէն միւսը: Իրենց բեռցած ապրանքները նաւահանգիստի մը բաւափը կը պարզեն, ուրկէ երկաթուղիով կամ կառքերով կ'ուղարկուին իրենց պատկանած տեղերը:

Նաւահանգիստը անհրաժեշտ է քաղաքի մը համար, այլապէս մարդիկ դժուարութիւն պիտի կրէին իրենց ապրանքները ուրիշ տեղեր փոխադրելու համար շոգենաւերով:

Հայաստանն ալ ունի իր գլխաւոր նաւահանգիստները, որոնք են՝ Միջերկրականի վրայ Մէրսին և Հայոց-Մոցի նաւահանգիստները: Իսկ Սեւ ծովու գըլխաւոր նաւահանգիստներն են՝ Տրապիզոն, Կիրատոն, Օրտու և Վոնայի ծովախորշերը:

Շատ օգտակար ու գեղեցիկ գիտութիւն մըն է աշխարհադրութիւնը, որ աշխարհը կը ճանչցնէ մեզի:

ԲԱՌՆԵՐ — Բաւափ՝ նաւահանգիստին եզերքը շինուած պատ:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Ի՞նչ ձեւ ունի երկիրը. — Ի՞նչ օգուտ ունի շոգենաւն ու երկաթուղին. — Որո՞նք են Հայաստանի նաւահանգիստները. — Ի՞նչ կը սորվէք աշխարհագրութեան դասերով:

47. ԽԹՄԱՆ ՊՈԽՊՐԻԿԸ

Ծնունդի Խթման իրիկունը Շուշանիկ իր մօրը հետ շուկայ ելած էր: Կը ձիւնէր, բայց իրենք չէին մտեր, վասն զի ձմեռուան զգեստներով պատասպարուած էին:

Նոյն իրիկունը մեծ եռուզեռ կար շուկային մէջ. հարուստները իրենց զաւակներուն նուէրներ կը գնէին և մուրացիկ աղքատներն ալ հարուստներուն կ'երկընցընէին ձեռքերին՝ ողորմութիւն խնդրելու համար:

Երբ խանութի մը առջեւ հասան, Շուշանիկին մայրը հարցուց.

— Անձէշիկս, ի՞նչ կ'ուզես որ գնեմ քեզի:

— Մայրի՛կ, սա պուպրիկը շատ կը սիրեմ, ի՞նչ գեղեցիկ աչքեր ունի և որքան սիրուն զգեստ:

Մայրը քանի մը վայրկեան ետքը այդ սիրուն զգեստներով պուպրիկը Շուշանիկին բազկին մէջ դրաւ. Շուշանիկ համբուրեց զայն և ըսաւ.

— Մայրի՛կ, սա՛ փոքրիկ գլխարկն ալ պուպրիկիս համար գնէ, դուրսը ցուրտ է, չըլլայ թէ մաի:

Քիչ ետք մայրը գլխարկն ալ գնեց և գլուխը դրաւ:

— Բայց մայրիկ, փոքրիկ ձեռնոցներ չկա՞ն. դուրսը ձիւն կուգայ, պուպրիկիս ձեռքերը կը սառնին:

Քիչ ետքը սպիտակ ձեռնոցներն ալ գնեց մայրը, ու հարցուց.

— Դեռ ի՞նչ կ'ուզես, աղջիկս :

— Վաղը Ծնունդ է, հրեշտակները երկինքէն նսւէրներ պիտի բերեն, կ'ուզեմ որ իմ պուպրիկիս ալ շաքարներ և սւմահասիկներ բերեն, ըսաւ Շուշանիկ, դիմացի շաքարեղէններու խանութը ցուցնելով :

48. Բ.

Մինչդեռ մայրը վճարելու գնաց, Շուշանիկ խանութին դրան առջեւ իրեն հասակակից աղջիկ մը տեսաւ որ իր պուպրիկին չափ գեղեցիկ էր, բայց ոտքերը մերկ էին, զգեստները պատռտած, գլուխը բաց և ցուրտէն կը դողար :

Անծանօթ աղջիկը ձեռքը Շուշանիկին կարկառեց :

— Ա՛հ, խեղճ աղջիկ, գլխարկ չունիս, ահաւասիկ քեզի նոր մը, ըսաւ Շուշանիկ, և անոր գլխուն վրայ դրաւ պուպրիկին գլխարկը : Յետոյ շարունակեց .

— Զգեստ չունի՞ս, ահաւասիկ քեզի մետաքսէ զգեստ մը :

Եւ սկսաւ պուպրիկը հանուեցնել, մինչդեռ մուրացիկ աղջիկը գեղեցիկ գլխարկը վեհանձն փոքրիկ օրիորդին ետ տալով՝ կը քախանձէր :

— Ծնորհակալ եմ, ես միայն շերտ մը հաց գնելու դրամ կ'ուզեմ :

Այդ վայրկեանին Շուշանիկի մայրը մօտեցաւ և ներկայ եղաւ այս սրտառուչ տեսարանին . անգամ մը համեստ աղքատ աղջկան, անգամ մըն ալ իր վեհանձն դուկին նայեցաւ և ուրախութենէն աչքերը լեցան :

— Մայրի՛կ, ըսաւ Շուշանիկ, պուպրիկիս զգեստը իրեն պզտիկ կուզայ . ինչո՞ւ Ծննդեան հրեշտակը ասոր ալ նուէրներ չէ բերած :

— Բերա՛ծ է, բերա՛ծ, ըսաւ մայրը, ու զայն ներս տանելով՝ գլխէն մինչեւ ոտքը հագուեցուց :

Երբ աղքատ աղջիկը դուրս եկաւ, այնքան գեղեցկացած էր որ, Շուշանիկ իր պուպրիկը անոր քով տարաւ, երկու գեղեցիկ դէմքերը իրարու հետ բաղդատելու համար, և յետոյ պուպրիկը մօրը ձեռքը առնով՝ բացագանչեց :

— Մայրի՛կ, այս մեծ պուպրիկը աւելի՛ գեղեցիկ է, և մանկական բաղուէներով գրկեց ու համբուրեց զայն :

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Գրասիրուքիւնը արժին ազնուագոյն զգացումն է :

Երբ քուսաւ մը օգնութիւն կը խնդրէ, պէտք չէ վա՛ղը րսել . գրասիրուքիւնը նիւթ ժամանակին տալուն մեջն է :

ԲԱՌԵՐ — Եռուզեմ՝ բազմութիւն, իրարանցում, տրամահսիկ՝ շօթուա, կարկառել՝ երկարել, վեհանձն՝ աղնիւ գործ մը կատարող, քախանձել՝ աղաչանքով խնդրել, բացագանչել՝ գոչել, շերտ՝ կտոր, մաս :

ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — Ընդլայնել թշուառութիւնն ու թշուառներու հանգէպ մեր ունեցած պարտականութիւնները :

49. Ո Ր Բ Ը

Տղա՛ք, իրիկուան մայրիկը բարի

Երբոր կ'առնէ ձեզ ծունգերուն վրայ,

Անդին, որքն հողին վրայ կը պառկի,

Խորհեցէ՛ք զայն, դուք փոքրի՛կ տղաք :

Դուք առատօրէն կ'ունենաք գգուանք,
 Շաքարեղէններ նաև խաղալիք:
 Բայց ան կը ճանչնայ միայն տառապանք:
 Փոքրիկ տղաք միշտ այդ մասին խորհիք:
 Ձեռք կարկառեցէք դուք թշուառութեան,
 Շատ ու շատ քաղցր է երբ միշտ կարենաք
 Բարիքներ ընել աշխարհի վրայ:
 Պէտք է մտածէք այդ մասին, տղա՛ք:

Ո Ր Բ Ը

ԶՈՒԱՐԹ ՏՂԱՆ

50. Գ Ա Ր Ո Ւ Ն Ը

Տարուան չորս եղանակներէն ամենէն գեղեցիկն է գարունը, որ կուգայ ձմեռէն յետոյ: Գարնան երկիրը կը վերգարբնու, լեռներն ու գաջտերը կը կանանչնան, խոտերը կը բուսնին, ծաղիկները կը բացուին, ծառերը կանանչ տերեւներով կը զարգարուին, ոչխարները կ'արածեն և թռչունները կը սկսին իրենց երգերը:

Այլ անձրեւն ու ձիւնը կը դադրի: Երկինքը անամպ և պայծառ կապոյտով մը կը ծիծաղի: Արեւը հորիզոնէն բարձրացած է ու հաճելի ջերմութիւն մը կը սփռէ երկրիս վրայ:

Մարդիկ ու անասունները տեսնելով ընտելեան այս զարթնումը՝ կ'ուրախանան և իրենց աշխատութեամբ ու երգերով կը լեցնեն գաջտ ու լեռ, ձոր ու հովիտ:

Որքան գեղեցիկ է գարունը:

ԲԱՌԵՐ — վերգարբնու՝ կրկին արթնալ, սփռել՝ տարածել:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Տարւոյն մէջ ո՞րն է ամենագեղեցիկ եղանակը. — Ի՞նչ առաւելութիւններ ունի գարունը միւս եղանակներէն:

51. Չ Ո Ր Ս Ե Ղ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր Ը

Գ Ա Ր Ո Ւ Ն

Ես գարունն եմ ծաղկաւի,
Ձեզ կը բերեմ գոյնզգոյն,
Քննոյ՛ ծաղկունք դրախտի,
Բուրումնաւէ և սիրուն:

Ես գարունն եմ ծաղկաւէ,
Բերեմ յամիկ, չուշան, վարդ
Ձեր սրտէղին մէջ յաւէտ
Ծըլին ծաղկին բարդ ի բարդ:

Ա Մ Ա Ռ

Ամառն եմ ես sopaqին,
Ձեզ կ'ընծայեմ բարեմոյն,
Լի հասկերով թանկագին
Ցորեն, գարի, ոսկեգոյն:

Ես ամառն եմ բեղմնաւոր,
Համեղ միրգեր և հասուն
Կուտամ ես ձեզ բիւրաւոր,
Դաշտն ու արտերն ալ լեցուն:

Ա Շ Ո Ւ Ն

Աշունն եմ ես հովասուն,
Տամ որսորդաց ասպարեզ,
Լորամարդի, բազ, թռչուն
Երթան որսան, բերն ձեզ:
Ես աշունն եմ այգաւէտ,
Տամ ձեզ նեկսար կազդուրիչ,
Խայտաւ սրտով դուք յաւէտ,
Եւ միշտ օրհնէք զԱրարիչ:

Ձ Մ Ե Ռ

Ձմեռն եմ ես ձիւնաբեր,
Սառով ծածկեմ դաշտն ու ձոր.
Տեւեալուրիչ չոր ծառեր
Պատեմ ձիւնովս օրէ օր:
Ես ձմեռն եմ ցրտագին,
Գեղջուկին շատ յոյսեր տամ,
Փոխան քրտանց մշակին՝
Գարնան ծըլին հունձք փարքամ:

ԲԱՌՆԻՐ — ծաղկաւի՜ երիտասարդ, քննոյ՜ աղուոր,
բուրումնաւէ՜ անուշ հոտ ունեցող, ծաղկաւէ՜ ծաղիկ-
ներով լեցուն, բարդ ի բարդ՝ լեփ լեցուն, սօրա-
գին՝ տաք, բարեմոյն՝ բարի, բեղմնաւոր՝ առատ հունձք

տալը, ասպարեզ՝ գործ, աշխատանք, նեկսար՝ անուշ
ըմպելիք, կազդուրիչ՝ ուժ տուող, խայտաւ՜ սրտի
ուրախութիւն, տեւեալուրի՜ տերեւները թափած,
գեղջուկ՝ գեղացի, փարքամ՝ հարուստ, ձոխ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Բերանացի նկարագրել տալ
չորս եղանակները, անոնց գեղեցկութիւններն ու
օգտակարութիւնները:

52. ԹՈՉՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Ո՛րչափ ուրախ կ'ըլլանք երբ գարնան մէջ թռու-
չունները մեր երկիրը կը վերադառնան: Անոնք ձմե-
ռը մեզ թողած և գացած են աւելի տաք կլիմաներ:

Ապրիլի սկիզբները, ծաղիկներուն և կանանչ-
ներուն հետ անոնք կուգան մեր քով իրենց բոյները
չինելու համար:

Առաջին հիւրը ծիծեռնակն է. ան կ'աւետէ մեզի
գարունը. մեր բնակարաններուն բիւրն տակ կուգայ
իր բոյնը շինել ձաղուկներուն համար: Էգը կը քիսէ
այդ նորակառոյց բոյնին մէջ. արուն ամբողջ օրը կը
թռչտի միջատներ որսալու, զորս կը բռնէ թռած ժա-
մանակ, որկոր կը լեցնէ անոնցմով և կը բերէ իրի-
կունը իր բոյնը: Բնութիւնը անոր տուած է շատ
բարակ թեւեր, որոնց միջոցաւ կը յաջողի շատ արագ
թռչիլ:

Դիտեցէք թռչուն մը և պիտի տեսնէք որ անոր
ամէն մէկ մասը հրաշալի կերպով կազմուած է իր
պէտքերուն գոհացումին համար:

ՓԱՅՏՓՈՐ

ԿԱՐՄԱՆԱՆՁ

Դեղձանիկին կտուցը զօրաւոր է փոքրիկ հունտերը կարենալ մանրելու համար: Կարմրալանջը ունի խոշոր կտուց մը, աւելի մեծ հունտերը մանրելու և գետնէն որդերը ժողովելու համար: Փայտփորին կտուցը ուղիղ և կարծր է, կարենալ ծակելու ծառերուն կեղեւը և անոնց փտած մասերուն մէջէն միջատները դուրս հանելու համար:

Բազը տափակ կտուց մը ունի, ծայրը բաւական կարծր, որով կը յաջողի աւազաններու և լճակներու մէջէն դուրս հանել իր կերը, որ ջրային որդերէ կը բաղկանայ:

Թռչուններու քաթերն ևս կազմուած են տարբեր ձեւերով, իրենց ապրելու եղանակին համեմատ: Դեղձանիկը ունի բարակ թաթեր՝ հանգիստ կերպով թռնելու համար: Կարմրալանջն ունի աւելի խոշոր և աւելի զօրաւոր թաթեր՝ հողին վրայ ցատկուտելու համար: Փայտփորին թաթին մատերը զոյգ են՝ ծառերուն վրայ մաղկցելու համար: Հաւը ունի ուժեղ և մեծ թաթեր, կարենալ հողը քերելու համար, իսկ բազին թաթերը մաշկապառ են՝ լողալու համար:

Թռչունները իրենց բոյները կը շինեն իրարմէ տարբեր տեղերու մէջ, տարբեր ձեւերով:

ՏԱՐՄԱՀԱՅԻ ԲՈՅՆԸ

ՍՈՒԱԿԻ ԲՈՅՆԸ

53. Բ.

Տարմահաւը իր բոյնը յարգով կը շինէ, և ծառերու խոռոչներ կ'ընտրէ՝ թշնամիներուն դէմ աւելի ապահով ըլլալու համար: Ճայեակները բարձր տեղեր կ'ընտրեն, մանաւանդ եկեղեցիներու զանգակատուններուն մէջ կը շինեն իրենց բնակարանները՝ ցալիկներով ծածկուած բուրդի շիւղերով և ձիւռ մազերով: Անծեղը ամենէն մեծ խնամքը կը տանի իր բոյնին. ներքին մասը կը զարգարէ զանազան փայլուն առարկաներով՝ զորս կը գողնայ իր ճամբուն վրայէն: Կկուռ վատ սովորութիւն մը ունի, ամէնուն ծանօթ փոխանակ իրեն յատուկ բոյն մը շինելու, կ'երթայ կը գտնէ չիկահաւի մը, արտոյտի մը և կամ հովուաթռչունի մը բոյնը և անոնց մէջ կ'ածէ իր հաւկիթները, և երբ պզտիկ կկուռները մեծնան, երախտագէտ չեն ըլլար իրենց մօրը խնամքին ու կը սկսին իրենցմէ տկար եղող ընկերները մէկիկ մէկիկ

բոյնէն դուրս նետել, մօրը ամբողջ խնամքը կարենալ վայելելու համար. ասոնք ծոյլ ծնողքի և աղերախազաւակներու օրինակներ են: Արտոյտներն ու սոխակները գետնին շատ մօտ կը շինեն իրենց բոյները, մացառներու և թուփերու մէջ, թէպէտ արտոյտը երբ բոյնէն դուրս ելնէ բարձրաթուիչ է, և առաւօտները շատ կանուխ կ'ելնէ: Որսորդները զայն բռնելու համար փայլուն առարկաներ կը շողացնեն արեւուն առջեւ պլպլացող, որոնց կը մօտենայ:

Հիմա պիտի ուզէք գիտնալ թէ ծովային թռչունները ինչպէս կը շինեն իրենց բոյները. անոնք բոյն չեն շիներ, հապա՜ կ'երթան կը թափին ժայռերու անմասշէլի տեղուանքը, և հոն, հովերէն ու ալիքներէն պաշտպանուած, խռռչներու մէջ կը զետեղեն իրենց հաւկիթները. և բնագլը իրենց կը սորվեցնէ հաւկիթները այնպիսի գիրքի մը մէջ գնել որ բնաւ չեն կրնար ժայռերէն վար գլտորիլ:

ԲԱՌԵՐ — Կլիմայ՝ մթնոլորտ, օդ, քիւ՝ տանիքին եզերքը գտնուող զարդ, քիսեւ՝ հաւկիթ ածել, որկո՞ կոկորդ, քաք՝ պղտիկ ձեռք, մաշկապա՝ բաւակ մորթով պատած, խռոչ՝ ծառի կամ ժայռի վրայ գտնուած ձեղք, բարձրաթուիչ՝ բարձրէն թռչող, անմասշէլի՝ չի մօտեցուելիք, բնագլ՝ ինքնայատուկ զգացում, ի ծնէ մարդուս մէջ գոյութիւն ունեցող զգացումը:

ԸՆԴԻԱՅՆՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Քանի՞ տեսակ թռչուններ գիտէք. — Նկարագրեցէք անոնց կազմուածքը, բնագոյները, բնակութիւններն ու ուտելիքները:

54. Հ Ր Ա Ի Է Ր

Թռչունը երգեց, օդը բացուեցաւ,
Արեւն ալ վաղո՛ւց ելաւ, բարձրացաւ.
Խելօ՛ք տըղաքներ, շուտ մը հագուեցէ՛ք
Շուտով դասարան դուք հաւաքուեցէ՛ք:

Մարդ և անասուն, գազան ու թռչուն,
Ամէնքն ալ կ'երթան իրենց գործերուն,
Բերնովն ուտելիք կը բերէ մըջիւնն,
Ծաղիկներէն հիւթ կը ծծէ մեղուն:

Դաշտը գոյնզգոյն ծաղկով զարդարուած,
Մարգագետինը կանանչ է հազած,
Ջմեռուն քունէն անտառն արթնցած՝
Իր տերեւները կը շարժէ կամաց:

Ձկնորսներն ուռկանն անա՛ կը քաշեն,
Հնձողներն իրենց մանդաղը շարժեն...:
Դո՛ւք ալ, մանո՛ւկներ, ձեր գիրքերն առէք.
Աստուած ծուլութիւն չի սիրեր երբեք:

Ծոյլը մուրացկանին եղբայրն է:

Աշխատեցիւնը մեր կեանքին քաղցրութիւնն է եւ ջանկութիւնն է կուսայ:

55. Ծ Ա Ղ Ի Կ Ն Ե Ր Ո Ի Ն Մ Է Չ

Առաւօտ մը, ծաղիկներուն պարիկը արթննալով,
պարտեղ իջաւ պտոյտ մը բնելու համար: Արեւը գետնոր ծագած էր և անոր ճառագայթներուն տակ ծաղիկները աւելի գեղեցկացած էին: Վնիս առուակի մը

եղերքը, շերեփազինեցուն քով գեղեցիկ անմոռուկներ տեսաւ .

— Բարի լո՛յս, աղուոր կապոյտ ծաղիկներ, ըսաւ անոնց, կը հաճի՞ք ինծի բան մը սորվեցնել ձեր մասին :

— Ի՞նչ կ'ուզես սորվիլ, հարցուցին պարիկին, բոլորն ալ զարմացած :

— Ըսէ՛ք խնդրեմ թէ ի՞նչպէս հագած էք այդ սիրուն զգեստները : Ո՞վ տուած է ձեզ այդ աղուոր գոյները :

— Մենք չըջագգեստ անունը չենք տար մեր վրայ եղած զարդարանքին, ըսաւ խոշոր անմոռուկ մը, մեր կապոյտ չըջագգեստին տակ հինգ կանանչ տերեւիկներ կան, որոնց մենք սէփալ անունը կուտանք, իսկ կապոյտ չըջագգեստին ալ լէթալ, որոնք դարձեալ հինգ թերթերէ կազմուած են և մէջտեղը հինգ առէջներ կան :

— Սա պզտիկ ցողուններն են առէջները, որոնց ծայրը գեղին փոշի մը կայ, հարցուց պարիկը՝ ծաղիկին սրտին նայելով :

— Այո՛, ո՛րչափ խելացի ես, պատասխանեց անմոռուկը : Այդ գեղին փոշին որ բօլէն կը կոչուի, մեզի համար շատ օգտակար նիւթ մըն է . եթէ կ'ուզես մեծ քանակութեամբ տեսնել, գնա այցելէ՛ պարտէզին ձերմակ շուշաններուն :

— Ի՞նչ բանի կը ծառայէ այդ փոշին, հարցուց պարիկը :

— Անիկա մեղուներուն կը փակչի, երբ անոնք կուգան մեղր քաղել, կը տանին զայն կը ձգեն ուրիշ ածղիկի մը ձուարանին մէջ, ուր պտուղը կը գոյանայ :

— Ի՞նչ է ձուարանը :

— Զեռքիդ մէջի ծաղիկը լաւ մը քննէ՛, ճիշդ անոր մէջտեղը պիտի տեսնես ուռած մաս մը որ առէջներուն նման այդ փոշիէն չունին : Ժի՛շդ այդ մասն է որ պտուղ կուտայ :

— Ի՞նչ, գոչեց պարիկը, հո՞ն կը կազմուի խընձորը կամ տանձը :

— Այո՛, ըսաւ ծաղիկը, այդ ուռած մասին մէջ հունտեր կան, երբեմն անոնք շատ փոքր կ'ըլլան, երբեմն ալ խոշոր և ճաշակելի :

— Պէտք է որ մեկնիմ, ըսաւ պարիկը, մնաս բարեաւ, շնորհակալ եմ, սիրուն ծաղիկ :

Բ. 56.

Եւ պարիկը ճամբայ ելաւ կրկնելով . — Կանաչ տերեւիկներ, գունաւոր թերթեր, առէջներ՝ դեղնորակ փոշիով, և ձուարանը իր պտուղով . ո՛րչափ բաներ սորվեցայ :

Երբ այս բառերը կրկնելով պարտէզին մէջ կը պտտէր, շուշանները ըսին .

— Կեցի՛ր, մենք ալ քեզի բան մը պիտի սորվեցնենք : Մեր կանաչ թերթերուն ամբողջութիւնը բաժակ կը կոչուի, իսկ մեր գունաւոր թերթերուն ամբողջութիւնը՝ պսակ :

— Շնորհակալ եմ ձեզի, սիրուն ծաղիկներ, ըսաւ պարիկը, բայց ձեզմէ բաժնուելէ առաջ, կ'ուզեմ լաւ ո՛ր քննել ձեր առէջները, որոնք այնքան խոշոր և գեղեցիկ են :

— Ինչո՞ւ չէ, ըսին շուշանները, եկո՛ւր մեր քով, սիրուն պարիկ, և տե՛ս թէ անոր մէջ ինչեր կան:

Եւ ահա՛ հետաքրքիր պարիկը գլուխը անուշահոտ ծաղիկին պսակին մէջ դրաւ, և հոն տեսաւ մեծ քանակութեամբ փայլուն դեղին փոշին:

— Ո՛հ, պէտք է որ հոտոտեմ, ըսաւ, բայց անմիջապէս իր ամբողջ մարմինը ծածկուեցաւ փոշեղէն ամպով մը:

— Այս ի՞նչ եղայ, գոչեց պարիկը, և բոլորովին դեղնած, թիթեռնիկի մը կոնական ելլելով՝ իր տեղը վերադարձաւ:

ԲԱՌԵՐ — պարիկ՝ երեւակայական ոգի մը որ կըրնայ ուղածն. ընել կամ ըլլալ, վնիս՝ յստակ, մաքուր, շերտփաղի՝ տեսակ մը ծաղիկ որ շերտփի ձեւ ունի, անմոռակ՝ կապոյտ ծաղիկով պզտիկ տունկ մը:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Ի՞նչ է պարիկը. — Ի՞նչ է սէփալը, փէթալը, առէջը, ձուարանը, բաժակը և պսակը. — Ի՞նչ բանի կը ծառայեն անոնք, և ի՞նչ օգուտ ունին ծաղիկներուն:

57. ԳԱՅԼՆ ՈՒ ԱՐԱԳԻԼԸ

Գայլը օր մը ձաշած ատեն ոսկոր մը կլկեց, որ կոկորդին մէջ մնաց: Սկսաւ վազվզել ոռնալով ու խնդրելով հանդիպած բոլոր կենդանիներէն որ օգնուեթեան հասնին իրեն:

— Ո՛հ, օգնեցէ՛ք ինծի, սա ոսկորը հանեցէ՛ք կոկորդէս և ես պատրաստ եմ մեծ պարգեւ մը տալ ձեզ, կը պոռար:

Ո՞վ կը համարձակէր գայլին մօտենալ. ամէնքն ալ վախնալով կը փախչէին:

Վերջապէս արագիլ մը խղճալով անոր վրայ, յօժարեցաւ օգնութեան հասնիլ:

Արագիլը իր երկայն կտուցը խօթեց անոր կոկորդէս և ոսկորը դուրս հանեց:

Երբ գործը լմեցաւ, յարգանքով կեցաւ անոր դէմ, և խոստացուած պարգեւը պահանջեց:

— Ի՞նչ, պարգեւ կ'ուզես տակաւին, պատասխանեց գայլը խոխոս ձայնով մը. բարեբաղդ չե՞ս համարեր ինքիւնքդ քու վրադ մեղքնալուս և գլուխդ չի փրցնելուս համար:

Արագիլը երբ լսեց գայլին այս ապերախտ խօսքերը, արագօրէն թռաւ, վրայ չի տալու համար իր գլուխը:

Տղա՛ք, մարդիկ կան որ այս գայլին կը նմանին, բնաւ երախտազէտ ըլլալ չեն գիտեր երբ իրենց ծառայութիւն մը մատուցուի: Զգուշացէ՛ք այդ տեսակ մարդոցմէ և ձանչցէ՛ք ձեր բարեկամը:

Քեզի հանդէպ կատարուած բարեգործութիւն մը երբեք մի՛ մոռնար, իսկ եւ կատարած բարեգործութիւնը երբեք մի՛ յիշեր:

ԲԱՌԵՐ — խոխոս՝ հպարտ:

58. ԱՐԱԳԻԼՆ ՈՒ ԳԱՅԼԸ

Արագիլը զարձեր էր նոր
 Բոյնն իր հին ,
 Երբ Մարտի ձիւնն ծածկեց լեռ , ձոր
 Ու գիտին :
 Խեղճն անօթի կը մարմըրէր ,
 Երբ իր բոյնին ծառին տակ գէր
 Գայլը տեսաւ , որ մէկ ոչխար
 Կը փարատէր :
 — Զիւնն է ծածկեր ամբողջ աշխարհ
 Յոյսս է հատեր ,
 Զուսիմ մէկ որս , գորտ կամ մողէս ,
 Ո՛հ , պարո՛ն գայլ , նօթի եմ ես .
 Ինձ գըլթացի՛ր ,
 Որտեղ հոտող՝
 Քիչ մը տայիր
 Գէթ իբրեւ փոխ ,
 Ըսաւ թռչունն
 Նօթի փորուն :
 — Անխե՛ղք թռչուն , լսուած բան է
 Որ գայլն իրեն որսէն հանէ
 Մաս ու բաժին
 Ի վնաս անձին :
 Ինձմէ օգնութիւն
 Մի՛ ըսպասեր դուն ,
 Ըսաւ գայլը անգըլթաբար :
 Արագիլը համբերատար
 Անցուց՝ շուտով
 Մարտն ապահով :

59. Բ.

Օգոստոսի մէջն էր արդէն ,
 Գայլը՝ նեղուած սաստիկ տաքէն՝
 Տակը շուքին
 Թանձր ծառին ,
 Մըտած իր բոյն
 Կը քաշէր քուն ,
 Երբ որ յանկարծ օձ մը երկար
 Փաթթուեցաւ պարանոցին .
 Գայլը եղած սարսափահար
 Պինդ սեղմումէն ուժեղ օձին ,
 Գոչեց ուժգին
 Արագիլին .
 — Օգնութեա՛ն հասցուր
 Քու ահեղ ու սուր ,
 Կըտուցն ու մագիլ ,
 Եղբա՛յր արագիլ .
 Ազատելու օձէն հար՝
 Բացի քեզմէ չունիմ ճար :
 Արագիլն այսպէս
 Տուաւ պատասխան .
 — Գայլ դուն սեւերես ,
 Հասա՛ր օգնութեան
 Երբ անօթի
 Կը մեռնէի ,
 Ըսէ՛ , տուի՛ր կըտոր մը միս ,
 Թէ՛ բըրտօրէն մերժեցիր զիս :

Ո՛վ որ լայն օրին
 Չօգնէր ընկերին՝
 Իր նեղ օրուան մէջն իրական
 Չի գտներ տէր ու տիրական :
 Իր պատիժը
 Այսպէս գրտաւ ,
 Խեղճեց իժը
 Գայլն անիրաւ :

Մ. Տ.

ԲԱՌԵՐ — քանձա՛ խիտ , հաստ , իժ՝ թուշաւոր օձ :

ԹԵԼԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — Յոյց տալ նիւթին բարոյաւ
 կան իմաստը՝ զայն պատմել տալէ յետոյ :

60. Ա Մ Ա Ռ

Ամառը եկաւ , օրերը շատ երկար են , արեւը սառ-
 աիկ տաք կ'ընէ : Անձրեւներն ու արեւուն ջերմութիւն-
 նը՝ ցորենին ու տունկերուն աճումը կը փութացնեն :
 Ի՛նչ գեղեցիկ է զաւարազեղ զաշտին , անտառներուն
 ու ամառուան սխալի ծաղիկներուն տեսքը :

Եղները արօտավայրն են : Ոմանք կ'արածին , ու-
 րիշներ կը հանգչին ու կ'որոճան հանդարտիկ : Ոչխար-
 ները բլուրներու և մարգագետիններու վրայ խոտ կը
 նարակեն :

Մշակներն հիմա շատ զբաղած են , մարգագետին-
 ներու մէջ խոտ կը հնձեն : Խոտերը կտրելէ վերջ , կը
 տարածեն ու արեւուն դէմ կը չորցնեն : Յետոյ բարդ

բարդ կը դիզեն՝ ձմեռը եղներուն , ձիերուն և ոչխար-
 ներուն տալու համար :

Ամառուան սկիզբը , թռչուններն իրենց քաղցր
 դեղճերներով անտառներն ու ձորերը կը հնչեցնեն ,
 որով մեզի կը հասկցնեն թէ շատ ուրախ են : Բայց ,
 երգելով հանդերձ , կ'աշխատին : Իրենց բոյնը կը շի-
 նեն , հաւկիթ կ'ածեն , թուխ կը նստին՝ մինչեւ որ
 ձագերը ծնին . այն ատեն կեր կը ձարեն , մինչեւ որ
 անոնք թռչելու և սնանելու վիճակին հասնին :

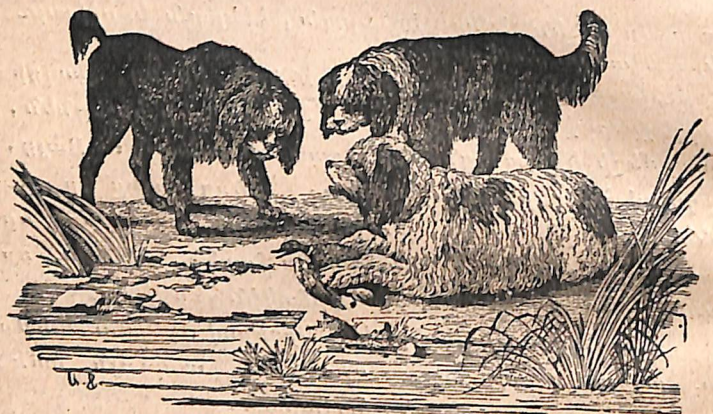
Ամառն իր ծաղիկներով ու երգերով , ջերմութեամբ
 ու ծառերուն մեզի տուած սնունդով՝ տարւոյն ամե-
 նաօգտակար եղանակը կը համարուի :

ԲԱՌԵՐ — սխալի՛ գեղեցիկ , նարակել՝ ուտել :

61. Ո Չ Խ Ա Ր

Ոչխարը բնական չորքոտանի մըն է , որուն մար-
 մինը սեւ կամ ճերմակ բուրդով ծածկուած կ'ըլլայ .
 ունի երկու եղջիւրներ և իւղոտ դմակ մը և կը կե-
 րակրուի բուսեղէններով : Ոչխարը կը բնակի տունե-
 րու մէջ առանձին , կամ խումբ խումբ՝ փարախներու
 մէջ հովիւի մը առաջնորդութեամբ : Ան շատ օգտակար
 է մարդոց թէ՛ իր բուրդով և թէ իր կաթով : Կաթէն կը
 չինուի պանիր , մածուն՝ և կարագ . իսկ բուրդէն կը
 չինուի զանազան տաքուկ զգեստներ : Ոչխարին էգը
 կ'ըսուի մաքի , արուն՝ խոյ , և ձագուկը՝ գառ կամ
 գառնուկ :

ԲԱՌԵՐ — բնական՝ մարդու մօտ , տուներու մէջ
 ապրող , դմակ՝ ոչխարին իւղոտ պոչը , փարախ՝ ոչխարի
 ախոռ :

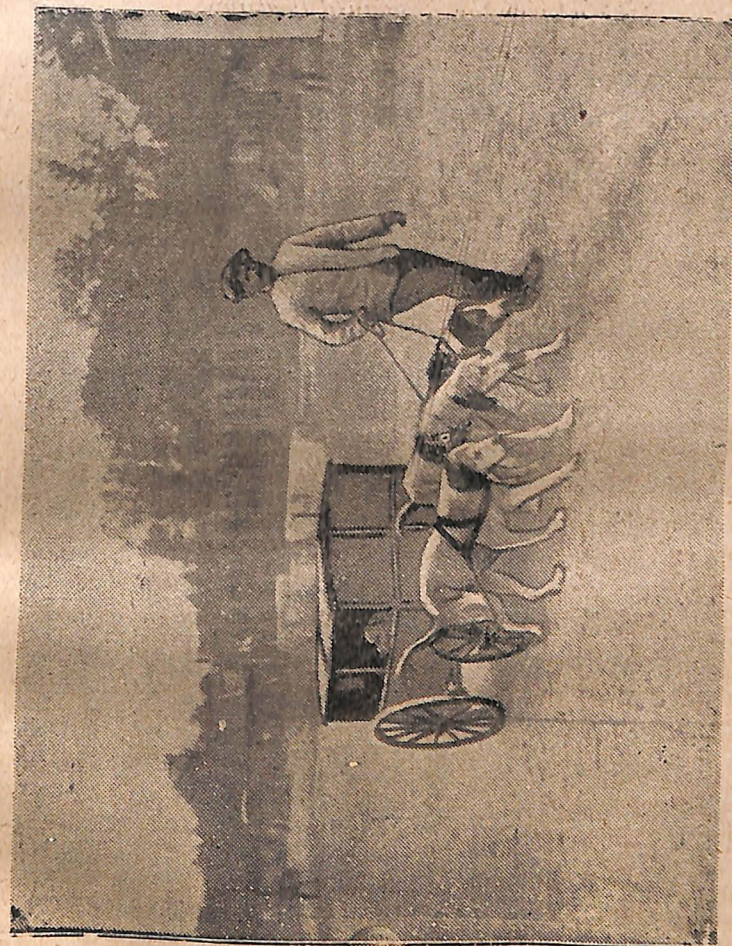

62. Շ Ո Ւ Ն

Շունը բնական կենդանի մըն է, սեւ կամ ճերմակ սեւեռլ մը պատսպարուած է և կը սնանի հացով ու ճարպոտ կերակուրներով։ Ան կը բնակի մարդոց մօտ և քաղաքներու կամ գիւղերու փողոցները ու շատ անգամ ալ տուններու մէջ՝ ուր իրեն համար յատկացուած խոտիկներու վրայ կը պառկի։ Փողոցի շունները երբեմն փնտրակար են մարդոց, սակայն տան և հովիւի շունները կը պահպանեն տունները՝ պատահական թշնամիներէ և հօտերը՝ փնտրակար կենդանիներէ։

Շունը բազմակողմանի առաւելութիւններ և օգտակարութիւններ ունեցող կենդանի մըն է։ Իր հաւատարմութիւնը առակի կարգ անցած է, և ատոր համար կը ըսենք «չան պէս հաւատարիմ»։ Սուր հոտառութիւն ունի, և անգամ մը հոտոտելով ճանչցած ու յետոյ անհետացած կամ կորսուած անձ մը կը բնայ յաճախ

գտնել բերել կա.՝ գտնուած տեղը ցոյց տալ։ Շուններու այս յատկութիւնը շատ յաճուկ կերպով հաստատուեցաւ վերջին պատերազմին մէջ։ Անիկա կը գտնէր անձա-

նօթ կամ ամայի վայրերու մէջ վերաւոր կամ մեռած ինկած զինուորները, և արագօրէն ետ դառնալով, զանազան ձեւերով ու շարժումներով կը ստիպէր իր տէրերը հետեւելու իրեն՝ գէպի վերաւորը կամ մեռեալը: Ինչպէս պատկերը ցոյց կուտայ, փոքրիկ կառքերու ալ կը լծուին անոնք: Շուներ ունի նաեւ խիստ զօրաւոր բնագլ, որ գոռակել կուտայ իրեն գալիք վտանգը: Եթէ իր տէրը ազատի մը ենթարկուած է կամ մեռած, կը զգայ ան և դառնօրէն կ'ոռնայ, այսինքն կուլայ: Աւելորդ է ըսելը թէ իր տիրոջ մահը՝ խորապէս կը խոցէ իր սիրտը, և ո՛չ միայն անոր մահը կ'ողբայ, այլ և կը մերժէ ո՛ր և է սնունդ՝ մինչեւ որ ինքն ալ մեռնի անուաղ ու անմխիթար: Բազմաթիւ գէպեր կան շուներու այս բնագլին վրայ խօսող: Եւ վերջապէս շուներ այն միակ կենդանին է որուն մէջ երախտագիտութիւնը անսահման է և անդերազանցելի:

ԲԱՌԵՐ — սեւ՝ անասունի վրայի մազը, խօսի՝ գետնի վրայ պառկելու տեղ, անուաղ՝ անօթի:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Աշակերտին պատմել տալ շուներու նկատմամբ գիտցածն ու իմացածը:

63. ԵՐԿՈՒ ԱՔԼՈՐՆԵՐՆ ՈՒ ԱՐԾԻԻՐ

Օր մը, երկու աքլորներ ալբիսի մը համար զիրար բզբտելու աստիճան կը կուռէին. վերջապէս երկուքէն մէկը յաղթուելով, պատերազմի մէջ ինկող զինուորի մը պէս վէրքերով ծածկուած՝ արիւնլուայ փռուեցաւ հաւնոցին մէկ անկիւնը:

Յաղթողը հպարտութեամբ թառեցաւ տանիքին վրայ ու թեւերը զարնելով՝ սկսաւ յաղթութեան երգը երգել:

— Կուկուլիկո՛ւ...

Բայց աւա՛ղ, չի կրցաւ շարունակել իր երգը, որովհետեւ ճիշդ այդ միջոցին, արծիւը, որ օդին մէջէն թռչելով կ'անցնէր, իր մագիլներուն մէջ առնելով սնափառ աքլորը՝ տարաւ, և անոր մրցակից վերաւոր աքլորը, պահուըտած տեղէն գուրս ելլելով՝ գնաց գրաւեց այն աղբիւսը՝ որուն համար կուռած էին:

Պէտք է՛ գոռալանալ, աղա՛ք, մանաւանդ պէտք է՛ ածապարել յաղթութիւն տօնելու համար:

Փառասիրութիւնը անդամանելի վերք մը ըլլալէ աւելի՝ մեծ եւ վսանկաւոր վերք մըն է:

ԲԱՌԵՐ — ալբիս՝ անպէտ աւելցուքներ թափելու տեղ, աղբանոց, մագիլ՝ թռչուններուն եղունգը, սնափառ՝ պարապ բաներով պարծենցող, մրցակից՝ հակառակորդ:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ — Պէտք է որ մարդ փառասէր ըլլայ. — Ի՞նչ հետեւանք կ'ունենայ պարծենկոտութիւնը. — Ո՞րն է լաւը, պարծենկո՞տը թէ համեստը:

64. ԱՂՈՒԷՍՆ ՈՒ ԱՔԼՈՐԸ

Կէս գիշեր էր, երբ աղուէսին նօթի, Ականջին հասաւ ձայն մը աքլորի:

Բերնին թուքեր

Վար կը վազէր:

Դունչը տընկած, պոչն ալ վար կախ,
Դէպ' հոն վազեց ուրախ խախ:
« Կո՛ւկուլի՛ կկո՛ւ... Կո՛ւկուլի՛ կկո՛ւ...
— « Ի՛նչ անուշիկ կը ձայնես դու,

Սիրուն աքլոր,
Հաւատա՛ որ

Սոխակն անգամ քու բընասուր
Ձունի ձայնըդ քաղցրալուր:
Դըլխուդ վըրայ կարմիր պըսակ,
Ոսկի գինդեր կըզակիդ տակ,
Ողուկ ու դուր,
Դոյն գոյն փետուր.

Կամարաձեւ պոչ մ' անընկնուն,
Կա՞յ քեզ նման հաւ կամ թըռչուն:

Երանի՛ քեզ,
Թէ տեսքիդ պէս
Կուրծքիդ տակի
Սիրտն է բարի »:

Իսկ աքլորը աղուէսին
Խարտեղով շուտ, կեղծ ու սին
Դովեստներէն,
Ձայնեց ներսէն.

— « Ի՛նչ, ցա՛ւ մ' ունիս, պարոն աղուէս,
Ըսէ՛ խնդրեմ, հոգիդ սիրես,
Որ միս մինակ,
Աս ժամանակ,
Թողած քու բոյն
Հոս եկար դուն.

Կըրնա՞մ ըլլալ ցաւիդ դարման,
Սիրտս է տեսքիս յար ու նըման:
Ըսէ՛, մի՛ խըպնիր,
Ի՛նչ է քու խընդիր »:

65. Բ.

— « Սար ու ձորեր,
Ձիւն է ծածկեր,

Յուրան է սաստիկ, բու՛ք ու բօրան,
Կենդանիներ՝ ամէն կորան,
Մահուան ճանկէն ես մազապուր
Ազատելով շունչս հոս առի:

Մօրդ արեւուն,
Մինչեւ առտուն,
Հաւնոցիդ մէկ խորք քափուր
Ձիս պահէիր, աքլո՛ր բարի »:

— « Բարի՛, հազա՛ր
Բարով եկար,
Ի՛նչ մեծ պատիւ
Ինձ ստուգիւ:

Շնորհակալ եմ քեզմէ բիւր
Որ բոյնիս մէջ դուն իբրեւ հիւր
Կը զիջանիս մտնել այսպէս.
Հրամմէ՛, մըտի՛ր, պարո՛ն աղուէս »,
Ըսաւ. հազիւ դուռը բացաւ՝
Չար աղուէսը ներս խոյացաւ,
(Չըկար ասկէ յարմար առնն):
Նախ աքլորին վիզն արմատէն
Խածաւ փըրցուց, ապա կարգաւ
Խեղդեց ամէն վառեակ ու հաւ:

* * *

Մարդոց մէջ ալ որքա՛ն շատ կան
Այս աղուէսին յար և նըման,

կեղծաւորներ լեզուով բարի,
Սըրտով նըման կարծր քարի,
Որոնք մարդկանց գիւրաւ խաբուող՝
Տուններն կ'ընեն մոխիր ու հող:

Մ. Տ

ԲԱՌԵՐ — Գօրի՜ անօթի, խալս՜ ուրախ, զուարթ,
բնասուր՝ բնական, բնութենէն տրուած, փաղցրալուր՝
անոյշ, քաղցր ձայն, գինդ՝ օղ, ոլորկ՝ սահուն, դուր՝
շիտակ, կամարածե՜ կլոր, անընկճուն՝ զօրաւոր, սին՝
պարապ, անխմած, յար՝ նման, բու՜ ձիւնախառն հով,
մազապուր՝ հազիւ հազ, խոր՝ անկիւն, քափուր՝ պա-
րապ, սուգիւ՜ ճշմարիտ, զիջանիլ՜ ընդունիլ, խոյա-
նալ՜ նետուիլ, յարձակիլ, վառեալ՜ հաւու ձագ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Բերանացի արձակի վերածել
նիւթը, վեր հանելով բարոյականը:

66. ԹԵԹԵԼ ՊԵՆԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տղա՛ք, մի՛ ըսէք բնաւ թէ՜ թեթեւ պակասութիւն
մըն է առիկա, ու կ'անցնի, որովհետեւ պզտիկ
քերութիւն մը կրնայ ծանր պակասութեան, մոլութեան
առաջնորդել ձեզ:

Բան մը չէ ձեր ակռային վրայ տեսնուած սեւ
կէտը, բայց եթէ չուտով ատամնաբոյժին չի ցուցնէք
զայն, այն ատեն ակռան կ'աւրուի, և եթէ անգամ մը
փափ ու քաշել չի տաք, միւս ակռաներն ալ կը վնաս-
ուին:

Երկրագործին հունձքին ա՛յնքան վնասող կենդա-
նիները որո՞նք են, փիղե՞րը, ո՛չ. այլ, մարախներն ու
թրթուրները, որոնք հասկերը կ'ուտեն՝ երբ նոր բուս-
նին, իսկ երբ հասունանան՝ միջատները կը կրծեն
զանոնք:

Ո՞վ կ'ուզէ անցընել իր կեանքը ճանճի մը հետ
որ շարունակ կը բզզայ. առի՞ծն իսկ կը կատղի անոր
ձայնէն: Զեր թեթեւ պակասութիւնն ալ այդ ճանճն
է: Ինչո՞ւ չէք վնասեր զայն:

Բան մը չէ կաթիլ մը ջուրը, բայց ընդարձակ
ծովերը այդ ջուրի կաթիլներէն կազմուած են:

Թեթեւ պակասութիւնը ինքնիրենը չանցնիր:

Եթէ պզտիկ փուշ մը անգամ առիւծին ոտքը մտնէ,
այդ անարկու կենդանին չի կրնար քալել. ինչպէս նաեւ
ձեր կօշիկին մէջ ալ եթէ աւազի հատիկ մը գտնուի,
չէք կրնար հանգիստ քալել:

Ամենէն մեծ նաւը կրնայ ընկղմիլ եթէ իր կողին
վրայ փոքրիկ ծակ մը բացուած ըլլայ:

Ներէ՜ ընկերոջդ թեթեւ պակասութիւններուն՝ եթէ
չես կրնար ուղղել զանոնք. բայց քու պակասութիւն-
ներուդ անհաշտ աչքով գիտէ և ջանա՜ ուղղել. ժանգը
ամենէն ընտիր պողպատն անգամ կը խանգարէ:

ԲԱՌԵՐ — քերութիւն՝ պակասութիւն, մոլութիւն՝
դէշ սովորութիւն, կող՝ մէկ քովը:

67. ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԱՂԲԻՐԸ

Տաք օր մը, երեք ճամբորդներ միացան ճամբու մը եզերքը գտնուող աղբիւրի մը քով: Աղբիւրին զով և վճիտ ջուրը կը հոսէր պզտիկ աւազանի մը մէջ, ուրկէ կ'երթար ոռոգելու մօտակայ գաւտերը: Ճամբորդները հոն քիչ մը կանգ առին հանգչելու և իրենց ծարաւը անցընելու համար:

Վսակիկ եղերքը քար մը տեսան որուն վրայ հետեւալ արձանագրութիւնը կար. «Նմանեցէ՛ք այս աղբիւրին»: Ճամբորդները կարդալով այդ արձանագրութիւնը, իրարու հարցուցին թէ ի՞նչ է անոր նշանակութիւնը:

«Ասիկա լաւ խրատ մըն է, ըսաւ իրենցմէ մէկը որ վաճառական մըն էր: Աղբիւրը կը հոսի անդադար, հետուն կ'երթայ, միւս վտակներուն ջուրերուն կը խառնուի և կ'ըլլայ մեծ գետակ մը. նոյնպէս ալ մարդ պէտք է շարունակէ իր ճամբան, իր գործերով զբաղի, որպէս զի յաջողութիւն գտնէ ու մեծ հարստութիւն զիջէ»:

«Ո՛չ, ըսաւ երկրորդ ճամբորդը, որ երիտասարդ մըն էր, այս կը նշանակէ թէ մարդ պէտք է պահպանէ ինքզինքը գէշ ունակութիւններէ, որպէս զի իր հոգին այս աղբիւրին ջուրին պէս մաքուր ըլլայ»:

Երրորդը՝ որ ծերունի մըն էր, ժպտեցաւ և ըսաւ. «Երիտասարդը ճշմարտութիւնը ըսաւ. այս աղբիւրը ճրիօրէն իր վճիտ և զովացուցիչ ջուրը կուտայ ծարաւ եղողներուն. ասով ան մեզի կը սորվեցնէ թէ՛ բարիք կը գործէ ամէնուն, առանց վարձատրութեան և առանց հատուցում սպասելու»:

ԵՐԼՍԵՐ

ԲԱՌԵՐ — աւազան՝ գետին վրայ բացուած փոս ուր ջուր կը հաւաքեն, ոռոգել՝ ջրել, թրջել, վսակ՝ պզտիկ առուակ, վաղող ջուրի ճամբայ:

ԸՆԴԴԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Ուրիշ ի՞նչ օրինակներ կան առնուելիք քարին վրայի արձանագրութեան:

68. ԿՐԱԿ, ԶՈՒՐ ԵՒ ՊԱՏԻՒ

Կրակը, ջուրը և պատիւը անգամ մը ընկերութիւն կազմեցին:

Կրակը երբէք տեղ մը չի կրնար կենալ, ջուրն ալ միշտ շարժման մէջ է. ուստի ասոնք ստիպեցին պատիւը որ իրենց հետ ճամբորդութիւն ընէ:

Բայց մեկնելէ առաջ, երեքը միասին խորհրդածեցին թէ, եթէ երբէք իրարմէ հեռանալու ըլլան, զիրար չկորսնցնելու համար նշան մը որոշեն: Կրակը ըսաւ. «Եթէ երբէք ձեզմէ բաժնուիմ, ուշադրութիւն նիդ դարձուցէք հոն՝ ուր ծովս տեսնէք, անպատճառ զիս հոն կը գտնէք. այս է իմ նշանս»:— Զուրը ըսաւ. «Եթէ զիս կորսնցնէք, մի՛ փնտռէք հոն՝ ուր չոր է, այլ փնտռեցէք հոն՝ ուր կը տեսնէք ուռնիներ, եղեգներ, բարձր և կանաչ խոտեր, ես այդ տեղերը կը գտնուիմ»:— «Իսկ ես, ըսաւ պատիւը, աչքերնիդ լաւ բացէք և սեւեռած պահեցէք վրաս, վասն զի եթէ երբէք չար բաղդը զիս ճամբէս դուրս հանէ ու կորսուիմ, այլ ես երբէք չէք կրնար գտնել զիս»:

Գ. ԿՈՇՏԻ

Մարդ պէ՛տք է իր պատշաճ վրայ արքունութեամբ հսկէ, վասն զի երբ մեկը պատիւը կորսնցնէ, դժուարաւ կը գտնէ զայն:

Երանի անոնց որոնք պատշաճ եւ նշանակութեան մեջ ուղիղ կը գտնուին:

ԲԱՌՆԻՐ — Խորհրդածել՝ խորհուրդ ընել, մտածել, սեւեռած՝ աչքերը յառած:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Ընդլայնել պատուոյ կարեւորութիւնը և անոր ազդեցութիւնը կեանքի մէջ:

69. Ծ Ն Ո Ղ Ա Ս Է Ր Տ Ղ Ա Ն

Սկովտիոյ քաղաքներէն մէկուն մէջ կ'ապրէր աղքատ ընտանիք մը, որուն հայրը պատերազմի կանչուած էր՝ Հայրենիքին համար կռուելու:

Այդ մարդը ունէր 12 տարեկան տղայ մը՝ Ճօն անունով:

Հօրը մեկնելէն բաւական ժամանակ վերջ, տղան միտքը բերաւ որ իրենց պարտէզին գետնախնձորէն հօրը տանի, որովհետեւ ան շատ կը սիրէր:

Օր մը, վերջապէս, պարի մը լեցուն գետնախնձոր ձոր առած հրաժեշտի ողջոյնը տուաւ իր մօրը և մեկնեցաւ:

Ճօն, իր նպատակին հասնելու հաստատ կամքով, 200 մղոն ճամբայ քալեց:

Իրիկուն մը, գիշերելու համար տղան տուն մը գնաց: Տնեցիները հիւրասիրեցին զինք և հարցունցին

թէ ի՞նչ էր իր նպատակը, որուն համար այդքան հեռու տեղեր կ'ուզէր երթալ:

— Ես հայրս գտնելու կ'երթամ, պատասխանեց, անիկա զիս շատ կը սիրէր, ես ալ կ'ուզեմ իմ գործքովս իր սէրը փոխարինել:

— Ի՞նչ աղնիւ պատասխան, ըսին տնեցիները, դեռ մատաղ հասակիդ կը զգաս մաքուր սէր մը քու ծնողացդ հանդէպ:

Առտուն կանուխ, տղան իր ճամբան շարունակեց: Օգը գեղեցիկ էր պայծառ արեւով: Քալեց ու քալեց, սարեր ու ձորեր կտրեց անցաւ, երբեմն կուշտ, երբեմն անօթի, երբեմն գիւղական տան մը մէջ հիւրասիրուելով, երբեմն բաց դաշտի վրայ՝ ծառի մը տակ քնանալով, բայց միշտ քալեց:

Վերջապէս հասաւ պատերազմին վայրը: Շատ մը վիրաւոր մարդիկ տեսաւ հոն: Անոնցմէ մէկուն հարցուց թէ իր հայրը կ'ուզէ տեսնել՝ եթէ ողջ է: Արդարեւ ողջ էր ան, և երբ իմացաւ իր տղուն գալը, վազեց եկաւ: Տղան չի կրցաւ մէկէնիմէկ ճանչնալ զայն, որովհետեւ վիրակապերով փաթթուած և զինուորական հագուստին մէջ այլակերպուած՝ անճանաչելի դարձած էր: Հայրը սակայն ճանչցաւ տղան, և հայր ու տղայ ուրախութեան արցունքներով զիրար ողջագուրեցին:

— Հայրիկ, ըսաւ Ճօն, գիտէի որ գետնախնձոր շատ կը սիրէիր, ահաասիկ, լեցուն տոպրակ մը բերի քեզի որ ուտես:

Արտակարգ ուրախութիւն մը կը տիրէր այն իրիկունը բանակին մէջ: Հրամանատարին ճաշատեղանին շուրջ նստած էին բոլոր սպաները, իսկ սեղանին գլուխը նստեցուցած էին փոքրիկ տղան և իր հայրը:

Հրամանատարը սապէս խօսեցաւ.

— Մենք այս իրիկուն հաւաքուած ենք հոս այս Սկովտիացի փոքրիկ տղուն համար: Անիկա իր հայրը այնչափ սիրած է որ, 200 մղոն ճամբայ քալած ու վերջապէս հասած է հոս: Ապրի՛ այն տղան որ ամէն խոշորնոս ոտնակոխ կ'ընէ իր ծնողաց սիրոյն համար:

Զինուորներն ու սպաները բոլորն ալ ծափահարեցին փոքրիկը:

Այն իրիկուն, բանակին ամբողջ զինուորները մոռցած էին կարծես իրենց պատերազմի դաշտին վրայ գտնուելնին:

Հետեւեալ առաւօտ, հրամանատարը ըսաւ փոքրիկ Սկովտիացիին հօրը.

— Դուն արդէն վերաւորուած ես ու պարտքդ կատարած Հայրենիքիդ հանդէպ: Ա՛ռ զաւակդ ու գնա՛, հայր ու որդի շարունակեցէք առաքինութեան բարի օրինակները ըլլալ մարդկութեան:

Պատուեցիք մեր ծնուիք՝ մեր խօսքերով, մեր գործերով ու ամեն տեսակ աւափնութիւններով:

ԲԱՌՆԻՐ — այլակերպուած՝ կերպարանքը, ձեւը փոխուած, ողջագուրել՝ համբուրելով բարեւել, խոշորնոս՝ արգելք, դժուարութիւն:

71. ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

— Մայրի՛կ, ըսաւ Ժիրայր, կ'ըսեն թէ հայրիկը պատերազմի գացեր է, ի՞նչ տեսակ քաղաք մըն է, ասկից շատ հեռո՞ւ է «Պատերազմին»:

— Ո՛հ, տղա՛ս, «Պատերազմին» երկիր մըն է ուր քաղաքները սուրակ կ'ըլլան:

— Ինչո՞ւ հայրիկս այդ երկիրը գնաց: Ինծի ի՞նչ պիտի բերէ «Պատերազմին»էն:

— Որդեակս, պատերազմի գացողը բան մը չի բերեր, այլ կը տանի:

— Հայրիկը ի՞նչ տարաւ ուրեմն, խանութը ունեցածնե՞րը:

— Չէ՛, հոգիս, բան մը չի տարաւ իր հետը, այլ միայն ինքզինքը, որպէս զի իր կեանքը տայ Հայրե-

նիքին համար: Եւ երբոր ողջ առողջ տուն դառնայ,
թերեւ, ո՞վ գիտէ, թեւը կամ ոտքը տուած պիտի
ըլլայ:

— Բայց, մայրի՛կ, հայրենիքը գաղա՞ն մըն է որ
հայրիկին կեանքը կ'ուզէ, ոտքը, թեւը կ'ուտէ: Հայ-
րիկը առանց թեւի, առանց ոտքի ի՞նչ պիտի ընէ:

— Չէ՛, անուշիկս, Հայրենիքը գաղան չէ, բայց
«Պատերազմի» կոչուած երկրին բնակիչները գաղան-
ներ են: Հայրիկդ մեկնեցաւ որ Հայրենիքը այդ
գաղաններէն ազատէ:

— Ուրեմն ի՞նչ է Հայրենիքը, մայրի՛կ, մա՞րդ
է, անասո՞ւն է, հո՞ղ է, ի՞նչ է:

— Դո՛ւն ես հայրենիքը, դաւա՛կս, այն երկիրը՝
ուր դուն կ'ապրիս, ուր քու նախահայրերդ ապրեցան:

— Հայրիկս ինծի՞ համար գնաց մեռնելու, մա՛յր,
բայց ես առանց հայրիկին ի՞նչ ընեմ Հայրենիքը: Ես
հայրիկս կ'ուզեմ, հայրիկս ինծի համար մեռնիլ գնաց,
ես առանց իրեն ի՞նչ ընեմ կեանքը:

— Բայց առանց Հայրենիքի, հոգի՛ս, հայրդ, ես
ու դո՛ւն ալ մեռած պիտի ըլայինք արդէն:

— Ուրեմն մե՛նք ալ երթանք, մայր, հայրիկին
օգնելու, որ Հայրենիքը աւելի՛ շուտ ազատուի:

ԱԿԻԵԼԻՆԵ

72. ՀԱՅՈՒՆ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ

Ազա՛տ, կռուէ՛ն վերջ մեր դատին արդար,
Այսօր, ո՞վ Հայեր, մէկ սիրտ, մէկ հոգի,
Եկէ՛ք միացած տօներնք ցնծագին

Ազատութեան նորահաս տարին,
Կոչենք անդադար
Կեցցէ՛ Նոր Տարին...

Վեց երկար դարեր տանջուելէ յետոյ,
Վաղը, ո՞վ Հայեր, մէկ սիրտ, մէկ հոգի,
Ազա՛տ հայրենի մեր հողին վրայ
Ա՛լ պիտի տօներնք Նոր Տարին ահա,
Հա՛րա՛տ — սրտով գո՛հ
Նոր Տարին բարի:

* * *

Ողջո՛յն հայրենի մեր Նոր Տարին,
Նաեւ փա՛ռք անոնց բոլոր որ մեռան,
Սուրբ Ազատութեան մեծ Դատին համար:
Ձի այսօր ազատ՝ կռուէ՛ն ետք արդար
Կ'ըսենք միաձայն:

—Ապրի՛ յաւիտեան Հայուն Նոր Տարին:

Լ. Գ.

73. Մ Ն Ա Յ Ա Ծ Ը

Օրերով քալեր էին լճներու, ձորերու մէջէն, և
տակաւին չէին հասած իրենց վերջին հանգրուանը,
որ գերեզման մը պիտի ըլլար ապահովաբար: Աճծալ-
րածիւր, աւազուտ անջրդի անապատը հասեր էին: Մէկ
հատիկը, վերջինը մնացեր էր իր բոլոր հոգեհատորնե-
րէն, իր ամուսինէն և իր ունեցածներէն:

Երեք տարեկան պղտիկ, սիրուն բայց ազազուն
ձագուկ մըն էր անիկա:

Դժբաղդ մայրը, այդ վերջին յոյսը գէթ ապրեցը-
նելու համար, անկարելին, հրաշալին ըրած էր. իր
ունեցածին ու չունեցածին իսկ ամբողջը տուած էր:

ՏԱՌԱՄԱՆՔԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ամէն բան որ ուտուելու երեւոյթ ունէր, պղտիկին
բերանը դրած էր: Ինքը օրերով անօթի մնացած ու
անոր կերցուցած էր՝ օր մը աւելի վայելելու համար
իր զաւակը:

Ալ ամէն բան հատած էր: Ամիսներէ ի վեր
արգէն հացին երեսը տեսած չունէին: Բայց պղտիկը
չքաւորութիւնը չի ճանչնար, ան ճոխութեան մէջ
ծնած է և չի գիտեր թէ ի՞նչ ըսել է «չկան»: Ու կ'
սկսի հարցումներ ընել իր մօրը.

— Մայր, ալ ուտելիք բան մը չունի՞ս:

— Չէ՛, հոգիս, ա՛լ բան մը չունիմ:

— Եթէ հաց չունիս, քանի մը դարիի հատի՞կ ալ
չունիս:

— Չէ՛, զաւակս, դարիի հատիկ ալ չունիմ:

— Ծծիկիդ մէջ երբեմն կաթ կ'ունենայիր, կաթ
ալ չունիս:

— Ո՛չ, խեղճ ձագուկս, ծծիկս ալ չորցեր է:

Հէգ տղեկը այս բոլոր բացասական «ոչ»երէն յու-
սահատած՝ վերջին հարցում մըն ալ ուղղեց արտա-
ուաթոր մօրը ու նետուեցաւ անոր գիրկը.

— Մայրի՛կ, չըթուե՛քիդ վրայ համբո՛յր մըն ալ
չի մնաց:

ԱԿԻԻԼԵՆԵ

ԲԱՌԵՐ—հանգրուան՝ հասնելիք տեղը, անմայրածի՛ր՝
անվերջ, անջղի՛ ջուր չի գտնուած տեղ, ազազուն՝
նիհար, տկար, բացասական՝ մերժողական պատասխան:

74. Մ Ա Յ Ր Ի Կ, Մ Ա Յ Ր Ի Կ...

Յոյսերըս մարեց կեանքի մըրրիկը,

Օտա՛ր են մարդիկ, բոլո՛րը օտար,

Սիրելի՛ մայրիկ, ո՞ւր է քու գիրկը,

Ա՛խ, ես յոգնած եմ, մայր, եկո՛ւր դիմ տար...:

Մըտերիմ չունիմ, մինա՛կ եմ դարձեալ,

Զիս կեանքէն խըլեց հըզօր ալիքը,

Այս յոգնած գլխուս կ'ուզեմ հանգիստ տալ,

Ա՛խ, մայրի՛կ, մայրի՛կ, ո՞ւր է քու գիրկը...:

Ո՛հ, լուռ է չուրջըս, հեռո՛ւ է ինձմէն

Մայրիկըս՝ հեռո՛ւ... խուլ է տընակը...

Մէկն ալ չի կայ որ յոյս տայ ինձ նորէն,

Ա՛խ, անգի՛ն մայրիկ, ո՞ւր է քու գիրկը...:

Խ. ՄԻՍԱԲԵԱՆՑ

75. ՓԱՐՈՍԻՆ ԱՂԶԻԿԸ

Յակոբ, պահապանն էր փարոսի մը՝ որ կը գտնուէր ժայռոտ կղզեակի մը վրայ, ծովեզերքէն շատ հեռու: Անիկա հոն մինակը կ'ապրէր՝ իր ութը տարեկան աղջկան՝ Լուսիային հետ:

Առտու մը, հայրը պարտաւորուեցաւ քաղաք իջնել գնումի համար: Թէեւ չէր ուզեր իր աղջիկը առանձին թողուլ, սակայն ծովը հանդարտ ըլլալուն, վստահ էր թէ շուտով պիտի կրնար վերադառնալ:

Բայց հաշիւ թէ ցամաք ելած, ահա՛ օդը փոխուեցաւ, երկինքը մթնցաւ, հովը սաստկացաւ և ծովուն ալիքները սկսան ա՛յնքան բարձրանալ որ մինչեւ կղզեակին ժայռերուն կը հասնէին: Ասիկա ամենէն անախտ փոթորիկներէն մէկն էր:

Ժամերը կը սահէին, մութը կը կոխէր և փարոսին լոյսը վառելու ժամանակը կը մօտենար:

Լուսիան շատ տխուր էր. փարոսին լոյսը պիտի չվառուէր, և ո՛վ գիտէ քանի՛ նաւեր պիտի փչրուէին ժայռերուն զարնուելով, ու քանի՛ մարդկային կեանքեր պիտի գոհուէին ալիքներուն:

Յակոբ, երկար ատեն գիտելէ վերջ փոթորիկը, համբերութիւնը հատած, նաւակ նետուեցաւ: Հազիւ թիավարել սկսած, ահա՛ յանկարծ լոյսը ճառագայթեց փարոսին խոշոր լապտերէն:

Այո՛, քաջ սիրտ մը և գործելու պատրաստ ձեռք մը կար փարոսին մէջ: Լուսիա շատ անգամներ դիտած էր իր հօրը լապտեր վառելը, և գիտէր թէ ամէն իրիկուն երբ մութը կոխէր, պէտք էր վառել զայն:

76. Բ.

Այդ իրիկուն, Լուսիա տեսնելով որ հայրը կ'ուշանայ, առանց սպասելու վառեց լապտերը, մտածելով թէ այդ գործը թերացում չէր ընդուներ, քանի որ գիշերուն մութին ու փոթորիկին մէջ նաւերն ու ճամբորդներն առաջնորդող ուղղեցոյցն էր ան:

Եւ ո՛վ գիտէ, այս փոքրիկ աղջնակը, այդ գիշեր, իր ներսաւալայել ընթացքով քանի՛ քանի՛ կեանքերու փրկութեան պատճառ եղաւ: Թէպէտեւ Լուսիայի աղատած կեանքերը անյայտ մնացին, բայց ան իր հօր աղատարարը եղած ըլլալու երջանկութիւնը ունեցաւ:

Թշուառ հայրը, կուրծք տալով հանգերձ իր և իր նաւակին վրայ փչրուող ահաւոր ալիքներուն, կը զգար որ ուժը կը սպառէր, բայց իր աղջնակին վառած լոյսին ճառագայթները կը հրահրէին, սիրտ կուտային իր յուսահատ կացութեան: Ժամերով թիավարեց ան, շատ դժուար էր նաւակին ուղղութիւն տալը, և աւելի՛ դժուար՝ փարոսին մօտենալը: Եւ իրա՛ւ ալ, երբ ան հազիւ քանի մը քայլ հեռու կը գտնուէր եզերքէն, նաւակը բաղխեցաւ ժայռերուն, խորտակուեցաւ, և ինք ծովն ինկաւ:

Լուսիա, որ լապտերը վառելէն յետոյ եկած ժայռերուն վրայ կեցած էր, և որ հեռուէն կը հետեւէր հօրը մաքառումներուն, տեսնելով նաւակին խորտակուիլն ու անոր ծովը իյնալը, իր հետ բերած ազատարար գօթին նետեց, որուն կապուած պարանով դուրս քաշեց զայն:

Յակոբ աղատուած էր:

Հայր ու աղջիկ զիրար գրկած կուլային հիմա, և իրենց խօսքերը՝ հեծկատուքներու մէջ խեղդուած՝ հազիւ կը լսուէին:

— Զաւակս, անուշի՛կ զաւակս, կը մրմնջէր Յակոբ, Լուսինայի փոքրիկ գլուխը թեւերուն մէջ առած՝ անվերջ համբոյրներ զետեղելով անոր վարդ ու վառ շրթներուն վրայ:

ԲԱՌԵՐ — փառս՝ ցամաքի վրայ հաստատուած լսպտեր, որ ուղղութիւն կուտայ նաւավարներու, անարկու՝ սոսկալի, վախ տուող, հերոսավայել՝ քաջութեամբ, հրահրել՝ ուժ տալ, մախալի՝ կռուիլ, պայքարիլ, ազատարար գոսի՝ սուսկէ չիւռուած կաշեպատ գօտի, որ ջուրին վրայ վիզը անցնողը չընկղմիր:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ձեր կեանքին մէջ պատահած է Փարոսին Աղջկան դէպքին նմանող պարագաներ. — Եթէ պատահի, կրնա՞ք նոյն կարգի ծառայութիւններ ընել ձեր ծնողքին կամ հասարակութեան:

77. Ե Ր Կ Ո Ւ Ժ Ա Մ Բ Ա Ն Ե Ր Ը

Կեանքի մէջ երկու ճամբաներ մեզի կը ներկայանան, մէկը՝ դէպի բարին առաջնորդող, իսկ միւսը՝ դէպի չարը:

Առաջինը, մանաւանդ իր սկզբնաւորութեան մէջ, դժուարանցանելի է. պարտականութեան ճամբան է ան, որովհետեւ զառիվեր մը կը ներկայացնէ, և սակայն վստահութեամբ կ'առաջնորդէ մեզ դէպի նպատակը, որ է խաղաղութեամբ ապրիլ մեր խլճին հետ և երբէք չընել այն՝ զոր չենք ուզեր որ ուրիշները մեզի ընեն:

Միւսը՝ չարի ճամբան է, շատ աւելի դիւրին, որովհետեւ զառիվայր մըն է, բայց անհուն գահավեժներով եղբուած:

Իրա՛ւ է որ չարին գործերը սկիզբէն հրապուրիչ կը թուին, ինչպէս ընկերովք մէկ թերութեան վրայ խնդալ, անոր ըրածին չի հաւնիլ, ծաղրել, երբեմն ալ ծեծել, անոր դասերուն չօգնել, ընդհակառակը աշխատիլ որ անիկա դասը չի սորված ներկայանայ դասարան, ասոնք և ասոնց պէս շատ մը բաներ չարութեան առաջին քայլերն են: Բայց երբ անգամ մը ընտելանաք ասանկ փոքրիկ համարուած չարութիւններու, հետզհետէ ա՛լ աւելի մեծ ու ծանր չարութիւններ ընելու պիտի առաջնորդուիք:

Իսկ բարութեան գործքերը սկիզբէն դժուարին կը թուին ըլլալ, այսինքն ընկերովք օգնել, անոր թերութիւններն ու պակասութիւնները ցոյց տալ և ուղղել, չար ընկերներէ զգուշացնել և հեռացնել, բարի բաներու և բարի ընկերներու ծանօթացնել, այս ամէնը, իրաւ է որ կը յոգնեցնեն ձեզ, բայց երբ անգամ մը ինքզինքնիդ բարի բաներ ընելու վարժեցընէք, ո՛չ թէ յոգնութիւն, այլ հաճոյք պիտի զգաք:

Այսպէս, քանի որ տակաւին փոքրիկ տղաքներ էք, ջանացէ՛ք բարի ըլլալ և ձեր օրինակովը բարի ըլլալու սովորել նաեւ ձեր ընկերները, որպէս զի երբ վաղը մեծնաք, ամէն մարդ ձեզի մատնանշելով ըսէ. — Ահա՛ բարի տղայ մը:

ԲԱՌԵՐ — հրապուրիչ՝ փայլուն, գեղեցիկ, անհուն վերջ չունեցող, գահավեժ՝ անդունդ, անյատակ փոս, եղբուած՝ շրջապատուած:

78. Կ Ա Պ Ի Կ

Կապիկը թէեւ վայրի կենդանի մըն է, սակայն չուտով կ'ընտելանայ մարդուն: Անիկա իր տեսքով շատ կը նմանի մարդուն: Կապիկը ոտքեր չունի, այլ չորս ձեռքեր՝ որոնք զիւրութիւն կուտան իրեն մազըցելու ամենէն դժուարին բարձրութիւններն անգամ: Անոր մարմինը ծածկուած է գորշագոյն ստեւով մը և ունի երկար պոչ մը: Կապիկը կենդանիներու մէջ ամենէն խելացին է. անիկա իր չորս ձեռքերուն և մարմնոյն թեթեւութեան շնորհիւ կրնայ ամէն տեսակ զուարճալի խաղեր և նոյն իսկ մարդու դորձեր կատարել: Մարդիկ կը բռնեն կապիկները երբ անոնք փոքր են, և զիւրութեամբ կը վարժեցնեն ու կատարել կուտան անոնց ամէն տեսակ խաղեր:

Կապիկներու շատ տեսակ ցեղեր կան, բայց անոնց ամենէն նշանաւորներն ու մեծերը կը կոչուին Օրանկութան որոնք կ'ապրին Մատակասկարի մէջ: Օրանկութանները իրենց կազմով և իմացականութեամբ ամենէն աւելի մարդոց կը նմանին: Այնքան ուշիմ և ընդունակ են անոնք որ, փոքրիկ աշխատանքով մը կարելի կ'ըլլայ ուղղած կըթութիւնը տալ իրենց:

Կը պատմուի թէ, Մատակասկարի ֆրանսական բանակին մէջ ծառայող բազմաթիւ Օրանկութաններ կան, որոնք ո՛չ միայն ամէն կարգի սպասարկութիւններ կ'ընեն խոհանոցի կամ ճաշասրահի վերաբերեալ, այլ և զինուորական մարզանք և նոյն իսկ պահակութիւն՝ իրենց համար պատրաստուած

փայտէ մասնաւոր հրացաններով: Կը ճանչնան բոլոր զինուորներն ու սպաները, այս վերջիններուն բարեւի կը կենան, և եթէ պահակ են՝ չեն թողուր որ օտար մը մուտք գործէ բանակատեղիէն ներս:

Օրանկութանները, սակայն, ինչպէս բոլոր կապիկները, սարսափելի քէն պահող են և վրէժխնդիր. երբ առիթը ներկայանայ, անմիջապէս կը յարձակին ու կը պլլուին մարդուս կոկորդին՝ զայն խեղդելու հաստատ ճիգով մը:

Կապիկները ունին իրենց յատուկ լեզուն, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ ճիշեր, որոնց իմաստը կը տարբերի ձայնի սրութենէն կամ մեղմութենէն: Բայց զիւրաւ կարելի է մեր լեզուէն շատ մը բառերու կամ ձայներու իմաստին վարժեցնել զիրենք:

ԲԱՌԵՆՐ — մազցիլ՝ մաքիլներու միջոցաւ շուլլուելով վեր ելլել, իմացականութիւն՝ խելք:

79. Գ Ո Ղ Կ Ա Պ Ի Կ Ը

Կապիկ մը կար փոքր ու սիրուն,
Պոչը երկար, մազերը թաւ,
Մեծ ու պզտիկ ընկերներուն
Մէջն իրեն պէս չի կար բնաւ:

Սակայն ունէր մոլուրիւն վատ,
Ոկրամով ու վարպետ գող էր.
Ընկերները ամէն խըրատ
Միշտ կուտային, չէին թողեր:

Կապիկը չէր անսար բընաւ,
Կը փընտըռէր միշտ ծակ ու ծուկ.
Կը գողնար երբ մին վատ կամ լաւ
Բան պահած էր տեղ մը ծածուկ:

Այրի մը մէջ ելքը գժուար,
Մեղունները բոյն մ'ունէին,
Ուր կենալը մեղրի պաշար
Կապիկները լաւ գիտէին:

Սակայն ոչ մին կը յանդգնէր
Քարայրին խկ երթալ մօտը:
Որկըամուր շատ կը նըզներ
Աւնել մեղրին համն ու հոտը:

Մագլցելով մինակ մի հեշ,
Հասաւ մըտաւ ներս քարայրէն,
Բայց հաղիւ թէ անուշ, համեղ
Մեղրաքերքին խածաւ ծայրէն:

Մեղունները, սաստիկ խայթող,
Համար հաղար ինկան վըրան
Մեր շատակեր կապիկին գող,
Ու խայթեցին քիթն ու բերան:

* * *

Սիրո՛ւն աըղաք, հեռո՛ւ կեցէք
Մոլուկենէ պէս պէս վաքար.
Օր մը մոլին, դուք լա՛ւ գիտցէք,
Վը գտնէ իր պատիժն արդար:

ԲԱՌՆԲ — ուկրաւով՝ շատ ուտել սիրող, անսալ՝
մտիկ ընել, քարայր՝ ժայռերու վրայ բացուածք, նզնիլ՝
քրտնելու աստիճան աշխատիլ, մեղրաքերք՝ մեղրի
կտոր, պէս պէս՝ տեսակ տեսակ, վաքար՝ շատ գէշ:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Աշակերտներու կեանքէն մո-
լութեան օրինակներ մէջ բերել և անոնց փնտաւար
հետեւանքները պարզել:

80. Ե Ղ Ն Ի Կ Ը

Անտառի մը մէջ սիրուն եղնիկ մը կը բնակէր.
անիկա օր մը ուղեց աշխարհը տեսնել: Ուստի, թո-
ղուց իր ծառասանը ու ելաւ գնաց:

Անցաւ ճահիճ, մացառ ու ծառ, և երբ անտառին
եզերքը հասաւ, կարծեց թէ աշխարհը հոն կը վերջա-
նար:

Կանգ առաւ անսահման հորիզոնին դէմ, ակնարկը
բաց դաշտերուն ուղղեց, և շուարած մնաց:

Յանձարժ, քիչ հեռուն նապաստակ մը նշմարեց
որ խոտերուն մէջ կձկտած կը ճարակէր:

— Ըսէ՛, քոյրիկ, հարցուց եղնիկը շատակերին,
ըսէ՛ խնդրեմ, հո՞ն միթէ կը վերջանայ աշխարհը:

Նապաստակը նախ չի հասկնալով հարցումին
խմտոր, խնդաց, ապա աչքերը անոր դարձնելով
պատասխանեց.

— Ի՛նչ, աշխարհը հոս կը վերջանայ. ո՛չ, սի-
րունիկս, ո՛չ, աշխարհը ճի՛շդ այստեղէն է որ կը սկսի:

— Ուրեմն երթամ, աւելցուց եղնիկը:

— Ինչո՞ւ չէ, քեզի պէս շատե՛րը դացին:

Մեր եղնիկը ամէն գնով որոշած ըլլալով աշխարհը տեսնել, շարունակեց իր ճամբան:

Բայց հազիւ թէ քանի մը քայլ առած՝ բան մը թնդաց, գնդակ մը սուլեց... և ան արիւնաթաթաւ գետին փռուեցաւ...

Ահա այսպէս խեղճ եղնիկը աշխարհ մտաւ:

Կ. ՓԱՓԱՋԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ — ահնարի՛ նայուածք:

ԹԵԼԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Պատմութեան բարոյական եզրակացութիւնը մէջ բերել:

81. Զ Ի Ն

Չորքոտանիներու մէջ չկայ կենդանի մը որ ձիուն չափ գեղեցիկ կազմով մը օժտուած ըլլայ. ո՛չ միայն կազմով, այլ իր օգտակարութեամբ և իմացական առաւելութիւններով ընտանի կենդանիներու առաջին շարքին վրայ կը գտնուի ան: Հակառակ իր խոշոր կազմին, շատ փոքրիկ ստամոքս մը ունի և քիչով կը գոհանայ, բայց բծախնդիր է: Փափկակազմ է և կ'աղ-դուի ամենափոքր անոգատարութենէ մը: Գիտէ իր ուտելու պահերը, և ժամանակէն առաջ պահանջկոտ չըլլար, և հանգարտ այլ ուշադիր չորս կողմը կը պտտցնէ իր փայլուն աչքերը. բայց երբ կերի պահը

եկած է, չափազանց անհամբեր կը դառնայ, երբ մա-նուանդ իր տէրը կը մօտենայ իրեն՝ կերին տուրակը ձեռքը բռնած: Սակայն պահանջկոտ է և գգուանք ու փալաւեանք կ'ակնկալէ իր տիրոջմէն՝ երբ ան հեծնել կը պատրաստուի կամ հեծած է և կամ վար իջած է, և կամ վերջապէս ամէն առթիւ որ տէրը իրեն մօտ գտնուի:

Տեղ փոխել կամ տեղէն հեռանալ չի սիրեր, և երբ կը ստիպեն զինք թողուլ իր տեղը և ճամբայ ել-լել, նախ յամառութիւն կ'ընէ, յետոյ ուր-մուր կը քալէ, իսկ վերադարձը մեծ հաճոյքով ու եռանդով կը քալէ և արամազրութիւն ցոյց կուտայ ուզուած արագութեամբ արշաւելու:

Երբ անձանօթ տեղերէ կ'անցնի, փոքրիկ ձայնէ մը, պղտիկ թուփէ մը, ցցուած քարէ մը կը վախնայ, կը խոշչի, անհանգիստ շարժումներ կ'ընէ, և ա՛յն ատեն միայն ուղիւ ճամբան կը շարունակէ, երբ իր տէրը բաւին վրայ մեղմիկ շոյանքներ ընէ և քաջաւերանքի քանի մը խօսքեր ըսէ անոր ականջին:

Ունի զօրաւոր բնազլ մը որով վտանգը կը գու-շակէ: Պատահած է որ սրընթաց արշաւող ձի մը յան-կարձ կանգ առնէ, յամառի քալել, որովհետեւ կը նախզգայ պատահելիք վտանգ մը. ուստի, այդ պարագային պէտք չէ ստիպել զինքը որ յառա-ջանայ:

Պատերազմի ձին, կռիւի ատեն, կարծես կ'ազդուի իր քաւակիին հեծնող զինուորականին՝ թշնամին զար-նելու, հարուածելու, սպաննելու մտայնութենէն՝ և ամենի կերպարանք մը կը ստանայ:

Կը սիրէ իր տէրը, և եթէ անոր վտանգ մը կամ մահ պատահի, կը վրդովի և յաճախ կ'ողբայ, բայց երախտագիտական բնազդը տկար ըլլալով իր մէջ, չուտով կը մոռնայ իր նախորդ տէրը և կ'ընտելանայ նոր տիրոջ:

ԲԱՌԵՐ — փաղափշանք՝ սիրել, խոսչիլ՝ վախճալ, քամակ՝ կռնակ, բաժ՝ ձիուն վրէի մագերը, ամենի՝ սարսափելի:

82. ԳԵՂՂՈՒԿ ԾՆՄԱՐՏԱԽՍՈՒՐ

Ատենօք Կիլիկիոյ քաղաքներէն մէկուն մէջ գեղ-ջուկ մը կ'ապրէր որ կեանքին մէջ երբեք սուտ խօսած չէր, ասոր համար «Գեղջուկ ճշմարտախօս» կոչուած էր:

Կիլիկիոյ թագաւորը պատուական ոչխարներ և այծեր ունէր որոնք շատ կը սիրէր: Ուստի, երբ լսեց Գեղջուկ ճշմարտախօսին մասին, մտածեց որ թագաւորական հովիւ ըլլալու ամենայարմարը երբեք սուտ չխօսող մարդն է, և կանչել տալով զայն, ըսաւ.

— Թագաւորական հօտին խնամքը քեզի կը յանձնեմ: Քեզի պիտի ցուցնեմ այժմը, ոչխար մը և փոքրիկ գառնուկ մը, որոնց մասնաւոր հոգ պիտի տանիս:

Գեղջուկ ճշմարտախօսը, բնականաբար, ինքզինքը չափազանց հպարտ զգաց այդ տեսակ բարձր վստահութեան մը արժանանալուն: Թագաւորին հրամանին համաձայն, հովիւը շաբաթ օրերը պալատ կ'երթար՝ թագաւորին տեղեկութիւններ տալու համար՝ հօսին նկատմամբ: Ամէն բան լաւ կ'երթար, սակայն,

պալատականներէն մէկը սկսաւ նախանձիլ Գեղջուկ ճշմարտախօսին վրայ և միտքը դրաւ փնտել անոր:

— Ձեր վեհափառութիւնը կը կարծէ թէ այն անձը զոր Գեղջուկ ճշմարտախօս կը կոչուի, երբեք սուտ չի՞ խօսիր, հարցուց օր մը նախանձոտ պալատականը թագաւորին:

— Իր ճշմարտախօսութեան համար թագաւորութիւնս գրաւ կը գնեմ, ըսաւ թագաւորը:

— Իսկ ես, պալատին մէջ ունեցած պաշտօնս գրաւ կը գնեմ ո՞ր գալ շաբաթ օր անիկա սուտ պիտի խօսի, պատասխանեց պալատականը:

— Եւ եթէ շաբաթ օր ան սուտ խօսի, քու պաշտօնդ պիտի բարձրացնեմ, խոստացաւ թագաւորը:

Այսպէս, նախանձոտ պալատականը տուն երթալով՝ կ'ոչըն հետ խորհրդակցեցաւ:

— Ինձ ձգէ, ըսաւ կինը, ես կրնամ այդ հովիւին դիւրութեամբ սուտ խօսեցնել տալ:

Ուստի, յաջորդ օրը թագուհիի մը պէս մետաքսէ հագուստներ հագաւ ան և մաքերուն մէջ ալ խոշոր աղամանդէ աստղ մը զետեղելով՝ գէպի բլուրները գնաց, ուր հովիւը ծառի մը տակ նստած գտաւ:

— Այս հօտին հովիւը դո՛ւն ես, հարցուց կինը:

Գեղջուկը ոտքի ելաւ ու խոնարհելով՝

— Այո՛, պատասխանեց, ձեր բարձրութիւնը ի՞նչ կ'ուզէ:

— Սա փոքրիկ գառնուկը կ'ուզեմ, ըսաւ կինը:

— Ափսո՛ս, պատասխանեց հովիւը, այդ փոքրիկ գառնուկը թագաւորին կը պատկանի:

— Բայց ես շատ կը փափաքեմ ունենալ զայն, յարեց տիկինը:

— Ձե՛մ կրնար տալ, անիկա թագաւորինն է, կրկնեց հովիւը, գլուխը շարժելով:

Այն ատեն, կինը սկսաւ արտասուել, և հովիւը խղճահարեցով, փոքրիկ գառնուկը անոր տուաւ:

Կինը ուրախութեամբ առաւ գառնուկը, և պալատ տանելով՝ լաւ խնճոյք մը ըրաւ ամուսինին հետ:

Սակայն հովիւը շատ ախուր էր: «Ի՞նչ պիտի ըսեմ թագաւորին», կը մտածէր: «Կ'ըսեմ թէ գառնուկը լաւ է»: Չէ՛, չըլլար: Կ'ըսեմ թէ «գոզը եկաւ տալաւ»: Չէ՛, ա՛յդ ալ չըլլար: Կ'ըսեմ թէ «գայլը յափըշտակեց»: Ասանկ ալ չեմ կրնար ըսել: Ո՛հ, ինչպէ՛ս կրնամ թագաւորին երեսը նայիլ ու սուտ խօսիլ:

Շաբաթ օր, թագաւորը իր սովորութեան համաձայն, կանչեց Գեղջուկ ճշմարտախօսը և հարցուց.

— Ի՞նչպէս է ուլս:

— Ձեր վեհափառութեան ուլը շատ լաւ է, պատասխանեց հովիւը:

— Ի՞նչպէս է ոչխարս:

— Աղէ՛կ է, Տէ՛ր:

— Եւ ի՞նչպէս է փոքրիկ գառնուկս:

— Ո՛հ, Տէ՛ր, պատասխանեց ճշմարտախօսը, մազերուն մէջ պայծառ ասող ունեցող կին մը աղաչեց որ իրեն տամ զայն, և ես մոռնալով պարտականութիւնս գէպի Ձեզ՝ տուի: Մե՛ծ սխալ մը գործեցի, Տէ՛ր...:

Գեղջուկը թագաւորին գէմքը կը գիտէր գողահար, բայց ան կը խնդար:

— Գրաւս շահեցա՛յ, գոչեց թագաւորը, կը ներեմ իմ ճշմարտախօս Գեղջուկիս:

Յետոյ դառնալով գէպի նախանձոտ պալատականը, խտուրթեամբ ըսաւ.

— Պալատին մէջ կորսնցուցած ես պաշտօնդ. ես իմ շուրջս կ'ուզեմ այն տեսակ մարդիկ, որ ուրիշներու յաջողութիւնը տեսնելով ուրախանան:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ. — Ի՛նչ է նախանձը. — Ձեր կեանքին մէջ նախանձորդներ ունեցա՞ծ էք. — Ճըշմարտախօսութեան կամ ստախօսութեան գէպք մը յիշեցէք:

84. Ա Ր Ե Ա Ն Կ Ա Թ Ի Լ Ը

Պատերազմի տարի էր. թշնամին սկսած էր հայրենիքի նուիրական հողերը ոտգել հազարաւոր անմեղներու արիւնով: Ամէն քաղաքացի և գիւղացի, հրացանը ուսին, կը փութար կռուելու՝ հայրենիքի պաշտպանութեան համար:

Մարտավայրին մօտ, գիւղի մը մէջ ագարակ մը կար, ուր առանձին կը բնակէին երկու փոքրիկներ՝ Արչակ և Զապէլ: Անոնց հայրը պատերազմի գացած էր՝ մինակ թողլով զիրենք, քանի որ մայրերնին ալ մեռած էր կանուխէն:

Բաւական ատեն անցած էր: Օր մը, ահուկի կերպարանքով վիրաւոր զինուոր մը, թշնամիներէ հետապնդուած, ագարակէն ներս կը մտնէ և փոքրիկներէն կը խնդրէ որ զինքը պահեն: Անձնուէր տղաքը, առանց վարանելու, սենեակին ումէն տախտակ մը հանելով՝ զգուշութեամբ մէջը կը պահեն զայն, և կը սկսին դարձեալ իրենց աշխատութեամբ զբաղիլ:

Յանկարծ, Զապէլ կը նշմարէ որ դրան սեմին վրայ արեան կաթիլներ կան, որոնք վերաւոր փախըստականը կրնան մատնել: Ուստի, անշիոթ ոտքի կ'ելլէ և գմելին առնելով մատը կը կտրէ, ուրկէ արիւնը կը սկսի հոսիլ, և կասկածի տեղի չտալու համար, դարձեալ իր աշխատանքը կը շարունակէ:

Քիչ վերջը, խումբ մը թշնամի զինուորներ ներս կը խուժեն՝ փախստականը փնտռելու համար, և երբ սեմին վրայի արեան հեղքերը կը տեսնեն, ապահով չեշտով մը կը հարցնեն.

— Հոս փախստական զինուոր մը կա՞յ:

— Ո՛հ, կը պատասխանէ անվախ աղջիկը:

— Հապա սա արեան կաթիլները, կ'աւելցնեն զինուորները:

Այն ատեն հերոս աղջիկը ցոյց կուտայ իր կտրած մատը և այս կերպով զանոնք կը ճամբէ:

Զինուորներուն մեկնումէն յետոյ, երբ երկու փոքրիկները տախտակը կը բանան՝ փախստականը դուրս հանելու համար, ի՞նչ տեսնեն... իրենց հայրը... զոր չէին ճանչցած անոր անկերպարան և աշխտօրհուած տեսքէն:

Երբ ճիշդը գրկած իր հերոս զաւակները, արտասուածքով աչքերով և անվերջ համբոյրներով կ'ուղղէր զանոնք:

ԲԱՌԵՐ — մարտավայր՝ պատերազմի դաշտ, որմ պատ:

ԸՆԴՂԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Ի՞նչ է Զապէլին ըրածը.
— Ի՞նչ պիտի ըսէիք եթէ հակառակը ընէր. — Ի՞նչ ըսել է անձնութիւնը:

85. Օ Ն Յ Ա Ռ Ա՛ Զ...

Մենք ենք Հայոց քաջ զօրքեր,
Առնենք հաւասար քայլեր,

Շարժենք մենք մեր սուր զէնքեր
Զարնենք թշնամոյն գունդեր,

Օ՛ն յառաջ, օ՛ն յառաջ,

Միշտ յառաջ, քաջ յառաջ:

Զոյգ զոյգ քալենք զէպ յառաջ,

Զի նայինք, ո՛չ ձախ, ո՛չ աջ:

Պահենք մենք մեր սեղմ կարգեր,

Պարզենք Հայկական Դրօշներ.

Օ՛ն յառաջ, օ՛ն յառաջ,

Միշտ յառաջ, քաջ յառաջ:

Սիրենք մեր սուրբ Հայրենիք,

Զարնենք վատ, հար թշնամիք,

Քաշենք ընկերք հրացան,

Ընենք զանոնք ցիր ու ցան:

Օ՛ն յառաջ, օ՛ն յառաջ,

Միշտ յառաջ, քաջ յառաջ:

Թէ յաղթենք կամ թէ մեռնինք,

Ամօթահար չընկրկինք,

Մինն է պարծանք իր ազգին,

Միւսը՝ արատ իր ճակտին:

Օ՛ն յառաջ, օ՛ն յառաջ,

Միշտ յառաջ, քաջ յառաջ:

86. Մ Ե Ր Ն Տ Ի Գ Ր Ա Ն

Տիգրան Բ. Արտաշէսի մահէն յետոյ ժառանգեց անոր դահը և եղաւ Հայոց թագաւոր: Տիգրան պալիկ հասակէն լաւ կրթուած էր զինավարժութեան մէջ: Ան քաջ էր, հզաւտ և փառասէր:

Պարթեւներու Արշական թագաւորը զինուորներով Հայաստան կուգար՝ Տիգրանէն առաջնութեան պատիւը ետ խլելու: Երկու բանակները նակասեցան Երասխի ափերուն վրայ: Արշական սպաննուեցաւ և Պարթեւներու երկիրին մեծ մասը ինկաւ Տիգրանի ձեռքը:

Ասորիքի (եփրատ գետէն մինչեւ Միջեկրական ասարածուած երկիրը, որ հիմա կը կոչուի Սուրիա) ժողովուրդը ձանձրացած իր թագաւորներուն ընտանեկան կռիւներէն, Տիգրանին զիմեց որ իր վրայ թագաւոր ըլլայ կամ միջնորդէ:

Տիգրան ունէր 500,000 զինուոր:

Ան քալեց Սեւեակեան երկիրներուն վրայ: Սեւեակեացիները տեսնելով Տիգրանի անեղ բանակը, սարսափեցան, և Տիգրան առանց լուրջ ընդդիմութեան գրաւեց Ասորիքը: Անտիոքը (Անթաքիա), որ Սեւեակեաններու մայրաքաղաքն էր, Տիգրանի գլխաւոր քաղաքներէն մէկը դարձաւ, որուն վրայ կուսակալ կարգեց իր զօրավարներէն մին:

Տիգրան իր յաղթութիւնները աւելի առաջ տանելով, հասաւ մինչեւ Պաղեստին (Հրեայներուն երկիրը): Հրեաները սաստիկ երկիւղի մէջ ինկան, երբ լսեցին որ Տիգրան մտադիր է իրենց վրայ արշաւել: Եւ երբ Տիգրան Պաղեստինի (Արիա) առջեւ կը գտնուէր, Երուսաղէմի Աղեքսանդրիա թագուհին մեծամեծ ընծա-

ներով պատգամաւորութիւն մը ղրկեց անոր, յայտնելով թէ՛ կը հպատակի Հայոց թագաւորին:

Տիգրան, իր բոլոր անցած տեղերուն քաղաքները կործանեց և անոնց յոյն և հրեայ ընակիչները տարաւ Հայաստան: Միմիայն յունական տասը քաղաքներու ընակիչները, թուով 300,000 հոգի, Տիգրանակերտի մէջ ընակեցուց:

Հայաստանի սահմանները այնքան ընդարձակուած էին որ, բազմաթիւ ազգեր Տիգրանի հպատակ դարձան: Կովկասէն մինչեւ Երուսաղէմ, Պարթեւներու երկրէն՝ Պարսկաստանէն մինչեւ Միջեկրական ծով, Տիգրանի ձեռքին տակ կը գտնուէին:

Տիգրան կը կոչուէր «Արքայից Արքայ», այսինքն՝ թագաւորներու թագաւոր: Զորս գահազուրկ թագաւորներ թիկնապահի պաշտօն կը վարէին անոր մօտ: Երբ ձիով տեղ մը երթար, անոնք պարզ չապիկներ հագած, անոր երկու կողմերէն ոտքով կը վազէին. իսկ գահին վրայ նստած տեսն՝ անոր զիմացը ոտքի կը կենային: Տիգրան յարգանք կը պահանջէր ամենքէն: Սպիտակ և կարմիր երկգնեով չապիկ կը հագնէր և աստեղազարդ բարձր թագ մը կը գնէր: Անոր պաշտօնին մէջ կային շատ մը գահազուրկ իշխաններ, որոնք պաշտօնականի պաշտօն կը կատարէին:

Իր գրաւած երկիրներէն հալարաւոր բանուորներ բերել տալով, շինել տուաւ բազմաթիւ քաղաքներ ու շէնքեր: Տիգրան իր այս գործերով մեծ համբաւ թողոց Ազգային պատմութեան մէջ:

ՔԱՌՆԻ — ճակատիլ՝ գէմ գիմաց կոուիլ, երկիւղ՝ վախ, երիզ՝ նեղ ժաղաւէն:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԷՏԵՐ. — Տիգրան ինչո՞ւ «Մեծ» կոչուեցաւ:

87. ՀԱՅ ԴՐՕՇԻՆ

Սէպ Մասիսի կատարէն
Տեսէ՛ք, ահա պարզեր են
Կապոյտ, ձերմակ, կարմիր գոյն,
Հայ դըրճ՝ լի փողփողուն:

Աղլիա փառքն ես, ո՛վ դրօշ,
Քու ծալքերուդ մէջ որոշ
Կը ծածանի այդ մը նոր...
Ազատութեան մ'ամանոր....:

Վեց դարերու շարունակ
Հայուն կրած տառապանք՝
Պատմական այս տարւոյն հետ
Պսակուի փառքով մ'երկնաւէտ:

Հայ դրօշ, վկան քաջերուն...
Մը նշելով քու անուն
Ինկան անոնք, ու անոնն
Զքեզ ծընաւ դարերուն....:

Վե՛ր սլացիր, պահէ՛ վեր
Փառքը Հայուն անվեհեր,
Թո՛ղ մեր սրտերն հետեւին
Քու բարձունքիդ Արեւի՛ն....:

Մայր Հայաստան քեզ կուգանք,
Հայ Դրօշին ուխտին տակ
Նւեհալու քեզ նոր կեանք,
Տօնել փառքդ ու յաղթանակ:

Հայ աչքերը քեզ յառին,
Հայ սրտերը քեզ փարին,
Հայ բամբիւր քեզ հնչէ,
Զի Հայն յաւէտ աւա՛տ է:

ԲԱՌԵՐ — Ծածանի՛լ՝ դրօշակին հովէն երերալը,
բամբիւ՛ր տեսակ մը հայկական նուագարան:

88. Հ Ե Ր Ո Ս Ա Ղ Ջ Ի Կ Մ Ը

Ռուս բանակէն հարիւրապետ մը, որ աքսորուած ու արաւիւր կեանք մը կ'անցընէր Սիպերիոյ փոքրիկ գիւղերէն միոյն մէջ, Քաթարինա անունով աղջիկ մը ունէր: Քաթարինա տեսնելով իր հօրն ու մօրը ծայրալից զժողովուրդները, որոշեց Բեդրոկրատ երթալ և Ջարէն ներուժ խնդրել անոնց համար:

Եւ երբ անիկա իր մտադրութեան նկատմամբ խօսեցաւ իր ծնողքին, հայրը ծիծաղեցաւ, իսկ մայրը թելադրեց իրեն որ չի խօսի պարապ և անօգուտ բաներու մասին:

— Աղջիկս, ըսաւ մայրը, սեղանին վրայի փոշիները աւել, և մէկդի թող սա Բեդրոկրատը անհանգիստ ընելու գաղափարդ...

Բայց ո՛չ հօրը ծիծաղը և ոչ ալ մօրը հեգնութիւնները կրցան փոխել Քաթարինայի նկատակը, և ան, երեք ամիս հաճեցրութեամբ սպասելէ ետք, կրկին գիմեց իր հօրը՝ ստանալու համար անոր հաւանութիւնը իր ծրագրին նկատմամբ, ու յաջողեցաւ:

Ատիկա չափազանց զժուարին և վտանգներով լեցուն ճամբորդութիւն մըն էր տասնըութը տարեկան աղջկան մը համար: Անիկա իր առջեւ հաղարաւոր մղոններու ճամբայ մը ունէր՝ կտրել անցնելու համար ոտքով, հիւսիսային սառնամանիքներէն սկսեալ մինչեւ Բեդրոկրատ տարածուած ձիւնի ահաւոր ամայութեանմը մէջէն: Քաթարինա մասնաւոր թանձր լաթեր չունէր, բացի անոնցմէ զորս կը հագնէր, և իր ամբողջ հարստութիւնը՝ գրպանին արծաթ մէկ բուպլին էր: Բայց

անվեհեր սիրտ մը ունէր ան, և անայլալ հաւատք մը՝ գէպի իր Աստուածը:

Քաթարինա մեծ զժուարութիւններ և զրկանքներ կրեց ճամբորդութեան ընթացքին: Անգամ մը ձիւնի անոնի փոթորիկի մը բռնուեցաւ, և օրուան մը տաժանագոտ ու յամառ ճամբորդութենէ յետոյ, իրիկունը հաշիւ կրցաւ ապաստանարան մը գտնել՝ ուր անձրեւն ու հովը ալատ մուտք կը գործէին՝ Աստուծն, երբ սթափեցաւ, մինչեւ ոսկորները թրջուած էր:

Ուրիշ օր մը, հէգ աղջիկը սաստիկ վախցաւ, պատահաբար իրեն ընկերացող թշուառականէ մը որ կ'ուզէր սպաննել զինքը՝ իր քով գտնուած գրամը կողոպտելու համար, և որ այն առեն միայն թողուց իր օձիքը՝ երբ համոզուեցաւ սխալած ըլլալուն վրայ:

Հանգիպած քաղաքներուն հարուստ տուներէն կը վաճառէր ան՝ որպէս մուրացկան կամ խաբեբայ: Անիկա արհամարհուեցաւ սպասուհիներէ, ծնծ կերաւ փողոցի սառնակներէն, և նոյն իսկ յարձակման ենթարկուեցաւ չունէ մը, որուն որջին մէջ ապաստանիլ փորձեց ձիւնոտ գիշեր մը:

89. Բ.

Իր երթալիք ճամբուն կէսը չի հասած, ձմեռը նոսրէն վրայ հասաւ, և մեծագէտ զժուարացուց իր ճամբորդութիւնը: Բայց հիմա շատ պարկեշտ ճամբու ընկերներ ունէր ան, որոնք իր վրայ կը հակէին ու կը հոգային զինք, և երբ ցուրտէն սառէին իր աչտերը, ափով ձիւն առնելով՝ ուժով ուժով կը շփէին՝ մինչեւ տաքնալը, և եթէ հնար չկար ոչխարի մորթէ պատ-

քատուած վերարկուններ գտնել, անոնք իրենցինը փոխն ի փոխ կուտային անոր, և վերջապէս խնամքի ո՛չ մէկ միջոց կը խնայէին:

Իր յաջորդ գծարխութիւնը պատահեցաւ վօլկա գետին եղերքը: Պարտաւորուած՝ լողալով անցնելու գետը, իր արգէն խանգարուած առողջութիւնը ա՛լ աւելի խաթարեցաւ, որով ստիպուեցաւ մօտակայ վանք մը ապաստանիլ, որուն բնակչուհիները շատ հաճելի եղան թշուառ աղջկան:

Վերջապէս, 18 ամսուան ճամբորդութենէ մը յետոյ, Բեդրոկրատ հասաւ: Երկու շաբաթ, շարունակաբար, Քաթարինա կ'երթար կենալու Խորհրդարանին առջեւ, ժողովականներուն քայլերուն տակ, բայց առանց յաջողութեան: Սակայն իր սպասումները բաւական եղան սրտի տէր մէկը գտնելու, զոր խոստացաւ Չարին առաջնորդել զինքը:

Չարը շատ բարիացակամ եղաւ իրեն և ըսաւ թէ իր հօրը աքսորը շուտով վերջ պիտի գտնէր:

Չարը անհունօրէն զգածուած ըլլալով Քաթարինայի պատմութիւններէն, հարցուց թէ՛ արդեօք ուրիշ խնդրանքներ չունէ՞ր: Անիկա պատասխանեց թէ՛ ինք չափազանց գոհ պիտի ըլլար եթէ վեհափառ Չարը ներէր նաեւ իր երկու ծեր ծանօթներուն, որոնք կը տառապէին աքսորաւայրին մէջ:

Իր երկրորդ խնդրանքն ալ ընդունուեցաւ:

Խիստ յուզիչ էր այս հերոս աղջկան և իր ծնողաց հանդիպումը: Անոնք Քաթարինայի վզին փարեցան, և իրենց զգացած գորովն ու շնորհակալութիւնը չկրնալով բռնելով բացատրել, աւելի լացին՝ քան խօսեցան: Բայց ծնողասէր աղջիկը կը պատասխանէր.

—Աստուած է որ ձեզ ազատեց, անո՛ր շնորհակալ եղէք:

Քաթարինայի առողջութիւնը սակայն մեծապէս խաթարուած էր տաժանելի արկածախնդրութեան մէջ: Հէզաղջիլը իր ծնողքը ազատած էր ի՛ր իսկ կեանքի գնովը:

Առտու մը, այս գէպերէն քանի մը ամիս ետքը, երբ զինք հոգացող կրօնաւորուհիները իր սենեակը մտան, տեսան որ անիկա տարածուած էր անկողնին վրայ՝ ձեռքերը խաչածեւած: Նախ կարծեցին թէ կը քնանար, և երբ իրականութեան վերահասու եղան, փակեցին անոր աչքերը և ծնրաչոք սկսան աղօթել:

Քաթարինա իր յաւիտեական քունը կը քնանա՛ր . . . :

ԲԱՌՆԻ — արաբի՛ր իր քաղաքէն ուրիշ քաղաք մը տարուած, սառնամանի՛ր սաստիկ ձիւն, սառնակ՝ փողոցի անկիրթ տղայ:

ԸՆԴԼԱՅՆԵԼԻ ԿԵՏԵՐ — Քաթարինա ինչո՞ւ ինքզինք այդքան տառապանքներու ենթարկեց. — Եթէ իր անձը վտանգի մէջ չի գտնէ՞ր ի՞նչ պիտի ըլլար իր ծնողքին վիճակը: — Պէ՛տք է ծնողաց սիրոյն զոհուիլ:

90. ՎԵՀԱՆՁՆ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Ճակատամարտէ մը վերջ, երկու վիրաւոր զինուորներ քով քովի ինկած էին ռազմադաշտին վրայ: Մ'ուրթ էր և սաստիկ դուրս կ'ընէր, ինչ որ ա՛լ աւելի կը սաստկացնէր իրենց արիւնաւից վէրքերուն ցաւերը: Անոնք ուզեցին իրարու հետ խօսիլ, բայց իրարու լեզուէ չի հասկցան, որովհետեւ մէկը Գերմանացի էր, իսկ միւսը՝ Ֆրանսացի:

Առտուն, երբ Գերմանացին աչքերը բացաւ, տեսաւ որ վերարկու մը ձգուած էր իր վրայ՝ որ իրենը չէր: Կողքին պառկող Ֆրանսացիին նայեցաւ, բայց ան անշարժ էր և լուռ:

Վեհանձն Ֆրանսացին, զգալով որ իր մահը կը մօտենար, ոխերիմ թշնամիին վրայ ձգած էր իր վերարկուն, որուն ինք պէտք չունէր այլեւս:

Մեռած էր ան, վեհանձն վերաբերում մը ցոյց տալով իր թշնամիին:

Ո՛վ որ իր ընկերը կը տառապեցնէ, ինք ինքն չարիք կը հասցնէ, եւ ո՛վ որ իր ընկերոջը կ'օգնէ, ինք ինքն օգնած կ'ըլլայ:

91. Յ Ա Ղ Թ Ա Ն Ա Կ Ը

Մի՛ լար, մայր իմ, սեւեր հագած՝

Անոնց համար որոնք ինկան

Դիւցազուններու վէրքեր տառ՝

Պայքարին մէջ Ազատութեան:

Ելի՛ր, մայր իմ, քաղցր Հայրենիք,

Անոնց վըրայ հըսարտօրէն

Սըփռէ կարմիր վարդ ու ծաղիկ:

Տե՛ս... ի՞նչ անուշ քընացեր են...

Ո՛հ, լուռ թի՛ւն, քալէ՛ կամաց,

Անոնց կուրծքին վրայ արիւնտա,

Տե՛ս, Յաղթանակն է խոնարհած

Լուսաժըպիտ ու երազկոտ:

ԱՐՍԷՆ-ԵՐԿԱԹ

Յ Ա Թ Ե Լ Ո Ւ Բ Ա Ծ

Գ Ր Ի Չ Ե Ի Ս Ո Ւ Ր

(ՏՐԱՄԱԽՍՈՒՄԻՒՆ)

Անձիճք.— Օր. ԳՐԻՉ ԵՒ Օր. ՍՈՒՐ

(Դեռակատարներէն մին գրիչ մը եւ միւսը՝
փայտե կամ պողպատե սուր մը բռնած)

Ս.— Օրինորդ Գրիչ, քու բարեւիճ կը սպասեմ:

Գ.— Օրինորդ Սուր, քեզի Կ'իշխայ նախ և առաջ
դիս յարգանք ուղջունել:

Ս.— Կը տեսնեմ որ ինքզինքիդ Հախաչանց կա-
րեւորութիւն կուտաս. գիտե՞ս արդեօք թէ ո՛վ եմ ես
և ո՛վ դուն:

Գ.— Շատ լաւ գիտեմ թէ ես ո՛վ եմ և դուն ո՛վ:

Ս.— Ես ա՛յն միայն գիտեմ թէ աշխարհիս մէջ
իմ ուժիս հաւասարը չի կայ:

Գ.— Խնդրե՛մ, սրբագրէ այդ սխալ կարծիքդ.
Գոնէ իմ առջեւ պէտք ես զգուշանալ այդպիսի լեզու
մը գործածելէ:

Ս.— Չե՞ս գիտեր թէ ես բոլոր աշխարհիս կը
հրամայեմ:

Գ.— (ծիծաղելով) Լա՛ւ գիտեմ:

Ս.— Չե՞ս գիտեր թէ ես կարող եմ ամենէն հզօր
թագաւորները խոնարհեցնել և անոնց գահերը տա-
պալել:

Գ.— (ծիծաղելով) Շա՛տ լաւ գիտեմ:

Ս.— Չե՞ս գիտեր թէ իմ բարկութեանս մէջ մէկէ
աւելի անգամներ աշխարհը դողացուցած եմ:

Գ. — (ծիծաղելով) Օ՜հ, օ՜հ, օ՜հ... շատ լաւ գիտեմ:

Ս. — Ես քեզի ձգեցի այդ պաշտօնը որ իմ քաջութիւններուս պատմութիւնը արձանագրես:

Գ. — Շատ լաւ, շատ լաւ, միայն գիտնալու ես որ այդ քաջագործութիւններդ շատ մը մարդոց մահուան պատճառ եղած են, այնպէս չէ՞:

Ս. — Ձե՞ս գիտեր որ ես ահարկու ըլլալէ աւելի բան մըն եմ: Եթէ կրնաս, համարձակէ բաղդատել քու զօրութիւնդ իմինիս հետ:

Գ. — Իմ զօրութիւնս կը ծիծաղի քու կինիդ վրայ:

Ս. — Մէկ շարժումով կարող եմ գքեզ ոչնչացնել, այնպէս չէ՞:

Գ. — Շատ սխալ կարծիք: Ես աշխարհիս վրայ գաղափարն ու միտքը կը ներկայացնեմ. գաղափար ու միտք ըստածը՝ սուրով չի փճանար: Օրիորդ Սուր, դուն նիւթական բիրտ ուժը միայն կը ներկայացնես, մինչդեռ ես՝ գաղափարի և միտքի ուժը կը ներկայացընեմ: Ամէն պարագայի մէջ գաղափար և միտք՝ նիւթական բիրտ ուժէն շատ վեր են: Դուն մարդոց վրայ վախ և սարսափ ազդելով միայն կրնաս իշխել, մինչդեռ ես՝ անոնց ներքին համոզում ազդելով կը տիրապետեմ, Դուն առ առաւելն կրնաս վախոցնել կամ դադացնել աշխարհը, իսկ ես՝ զայն կը կրթեմ, կը հրահանգեմ, կը լուսաւորեմ, և վերջապէս քաղաքակրթութեան ճամբուն մէջ կը բերեմ զինքը:

Ս. — Կ'ընդունիմ թէ այդ ըսածդ աստիճան մը տոյժ է, սակայն կը ներե՞ս որ ես ալ իմ կարգիս քեզի բան մը զիտել տամ: Կը ճանչնամ թէ դուն մարդկութիւնը կրթելու համար հզօր գործիք մըն ես, բայց միեւնոյն ժամանակ, աւա՜ղ, նաեւ զայն անբարոյա-

կան ընելու միջոց մըն ես: Դուն չե՞ս որ ամէն օր բալուժ ընտանեաց թշուառութեան շարժումի՞թ կ'ըլլաս. դուն չե՞ս որ ամէն օր աշխարհը գէշ ընթերցանութիւններով կ'սղոյզես. դուն չե՞ս որ շատ մը ծնողքներու, հայրերու, մայրերու աղի արցունք քամեկնուն պատճառ կ'ըլլաս: Ասո՞նք են արգեօք քու փառքիդ տխուրոսները:

Գ. — Օրիորդ Սուր, խնդրեմ, քիչ մըն ալ զիս լսէ: Եթէ այդպէս միայն մեր թերութիւնները իրարու երեսին պիտի տանք, մեր վէճը չի վերջանար և վերջահաւեք ալ չունի: Կ'ընդունիմ թէ մարդկային անարդ կիրքերը յաղեցնելու համար, երկուքս ալ մեծ աւերումներ գործած ենք և կը գործենք, և թերեւս, այս մասին իմ գործածներս աւելի անդամահեղի եղած են...

Ս. — Ուրե՞մն...

Գ. — Ուրե՞մն, ահա՛ ճիշդ այդ պատճառով է որ կ'ըսէի թէ իմ զօրութիւնս քու կինեդ շատ աւելի է:

Ս. — Ո՜հ, Աստուած չընէ որ այս փառքը քեզմէ խլելու չափ առաջ երթամ:

Գ. — Լա՛ւ, բայց խնդրեմ, քիչ մը մտիկ ըրէ: Ես միեւնոյն կարողութիւնը ունիմ նաեւ բարիք ընելու մէջ. ասիկա կ'ընդունին, անպէս չէ՞:

Ս. — (պահ մը մտածելէ վերջը) Կ'ընդունիմ:

Գ. — Ես ալ ճիշդ այդ խօսքը կ'ուզէի քեզի ըսել տալ. հիմա երկուքս ալ կարծեմ համաձայն ենք: Ուրե՞մն, Օրիորդ Սուր, առանց բնաւ գքեզ խոնարհեցնել ուղեւու և կամ քու արժանապատուութեանդ դպչելու, կը համարձակի՞ ըսել թէ քու վրայ առաջնութիւն ունիմ և ամէն պարագայի մէջ քու հեղինակութիւնդ պէտք է խոնարհի իմինիս առջեւ, իբրեւ աշխարհիս

ամենէն առաջին զօրութիւնը: Ուրեմն, բացարձակ կերպով կ'ընդունիս ըսածս, այնպէս չէ՞:

Ս. — Կը տեսնես որ իմ պողպատիս նման հատուկ և վճռական եմ, հետեւաբար չեմ տարակուսիր խոստովանելու թէ՛ ըսածդ ստուգիւ ճիշդ է:

Գ. — Լաւ ուրեմն, փոխանակ յանդիմանութեանց տարափով մը այս վէճը շարունակելու, լաւագոյն չըլլա՞ր որ մարդկութեան օգտին համար քիչ մը աւելի զիրար հասկնանք: Շարունակ մեր գէշ կողմերը միայն երեւան հանելու, ինչո՞ւ չի պարծինք անհունապէս մեր ունեցած լաւագոյն կողմերով: Պատմութեան մէջ ի՞նչ գեղեցիկ օրինակներ կան: Հարմայի որդին և յաջորդը Արամ, որուն անունը անջնջելիօրէն քանդակուած է մեր ազգային պատմութեան էջերուն մէջ, Պարսից, Բաբելացուց և Կապադովկիոյ իշխաններուն ղէմ շարունակ կուր մղելով՝ Հայաստանը ազատեց զինքը շրջապատող աւազակներէն, միթէ նուա՞գ օգտակար գործ մը ըրած եղաւ: Վերջապէս եթէ պատմութեան մէջ նշանաւոր և օգտակար ամէն գործերը յիշատակել հարկ ըլլայ, հաւատա՞ որ վերջը չի պիտի գայ:

Ս. — Իսկ դո՛ւն, Օրիո՛րդ Գրիչ, ի՞նչ հրաշքներ չես գործած Հայութեան՝ առանց հաշուելու ընդհանուր մարդկութեան համար քու ըրած անհամար բարիքներդ: Ս. Սահակ մեր հայկական տառերուն գիւտն ընելով, պզտիկ գործ մը ըրած եղաւ արդեօք. յետոյ Ս. Մեսրոպ հայկական գիրերը ստանալէ վերջ՝ երբ ամբողջ Աստուածաշունչը թարգմանեց իր աշակերտներով, և հինգերորդ դարու հայ գրականութիւնը՝ զոր Ոսկեդար կոչելով կը պարծենանք, ծաղկեցուց, ճոխացուց, միթէ աննշա՞ն գործ մը կատարեց: Ընդունի՛նք ուրեմն թէ ընդհանուր մարդկութեան և մասնաւորապէս Հայութեան համար գրիչը ի՞նչ մեծ դեր խաղացած է, այնպէս չէ՞:

Գ. — Կը զգամ թէ իրարու փոխադարձ օգնութեան ձեռք երկնցնելով, պիտի կարենանք հրաշքներ գործել Հայութեան և մեր սիրելի Հայրենիքին համար: Այո՛, ես պիտի աշխատիմ որ իմ գպրոցական ընկերներուս միտքը և սիրտը կրթեմ, հրահանգեմ և հայրենեաց սիրոյն կարօտը զգացնել տամ, որպէս զի վտանգի ժամանակ կարողանանք պաշտպանել մեր Հայրենիքը: Համոզուած եմ թէ՛ մինչև որ բանականութիւնը չի կրթուի, միտքերը չի պատրաստուին, սիրտերը չի զօրանան, բաղուկները չեն կարող գործել, այնպէս չէ՞:

Ս. — Որքա՛ն ճիշդ կը խօսիս և որքա՛ն լաւ կը դատես, քո՛յր իմ: Հայ միտքը՝ ընդունակ ըլլալով քաղաքակրթութեան ամէն նրբութիւններու, անտաւալոյս պիտի ըլլայ առաջնորդ և ռահվիրայ այն քրիստոնէական արշալոյսին զոր ինք սփռելու կոչուած է՝ իր նախահայրերէն իրեն թողուած երկնակամարին վրայ: Ճանչցիր մեր նախահարց մեզի թողած սուրբ ժառանգութիւնը և ջանա՛ միշտ պայծառացնել Հայ Գրականութիւնը:

Գ. — Հայ Գրականութիւնը՝ ազա՛տ հոգի վրայ և ազա՛տ երկինքի տակ միայն կրնայ զարգանալ, ուրիշ կերպ կարելի չէ, և այս նպատակին հասնելու համար Հայ Սո՛ւրը, եթէ պէտք ըլլայ, պիտի ելլէ՛ իր պատեանէն՝ պաշտպանելու՝ իրաւունք և արդարութիւն, ազգային և եկեղեցական ամէն սրբաբոլորութիւն ու նուիրականութիւն: Թո՛ղ Հայաստանի Աստուածը հսկէ մեր վրայ, որպէս զի միշտ կարենանք մեր նախահարց արժանաւոր յաջորդներն ըլլալ:

(Օր. Գրիչ եւ Օր. Սուր իրարու ձեռք սեղմած կը հեռանան բեմէն):

ՈՂՉՈ՛ՅՆ ՏՈՒԷՔ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

(ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Ողջո՛յն տուէք իմ հայրենեաց կիսակործան տաճար-
ներուն ,
Ողջո՛յն տուէք աւերակաց Արարատեան գաւառներուն ,
Ողջո՛յն տուէք զԺբաղք Հայուն , թշուառ Հայուն , չուառ
Հայուն ,
Ո՛հ , ձե՛ռք տուէք , ո՛հ , սի՛րա տուէք , ոգի՛ տուէք
անկեալ Հայուն :
Ողջո՛յն տուէք Աւարայրի արիւնյաներկ սուրբ վայրե-
րուն ,
Ողջո՛յն տուէք տխուր լուսնին , ողջո՛յն նսեւ շիրիմ-
ներուն ,
Ողջո՛յն տուէք ի հող իջած արքայական պալատներուն ,
Ողջո՛յն տուէք գետնատարած սրբոց ամբիժ մասունք-
ներուն ,
Ողջո՛յն տուէք ոլոր մոլոր յաւէտ վազող գետակներուն ,
Ողջո՛յն տուէք բոլոր պզտոր , ազի լեզի աղբի բներուն ,
Ողջո՛յն տուէք Հայաստանի լքեալ , բեկեալ որդիներուն ,
Ողջո՛յն տուէք գոռ ե հոժկու առոյգահաս կտրիճներուն ,
Ողջո՛յն տուէք անոնց խամբած ե այրած սեւ սրտիկ-
ներուն ,
Ողջո՛յն տուէք մերկ ե նոթի թափառական աղքատ-
ներուն ,
Ողջո՛յն տուէք Հայ մանուկին որ մրմնջէ փառքն անց-
եալին ,
Թո՛ղ մրմնջէ , թո՛ղ հառաչէ , մինչեւ տեսնէ Հայուն զարուն :

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(Մեմփսուսիւն)

Օ՛խ , փա՛ռք քեզ Աստուած , հազար անգամ փա՛ռք ,
որ վերջապէս սա գրողը տանելիք տաժանելի քննու-
թիւնները վ՛րջացան ե քիչ մը ազատ շունչ առնելու
երջանկութիւնը պիտի վայելեմ :

Ամիսէ մը ի վեր հանգիստ քուն մը ե պատառ մը
ախորժակով կերակուր վայելած չեմ , պատճա՛ռ , որով-
հետեւ քննութիւնները կը մօտենան , քննութիւնները
պիտի սկսին , քննութիւնները սկսան , վերջապէս
չարչարանքի ամբողջ շրջան մը : Ա՛ռ քեզի վերաքալ ,
ամփոփում , հրահանգ , հարցարան , ժամանակացոյց ,
եւայլն , ա՛լ վերջը չե՛ն բերեր : Ուսուցիչներն ե ու-
սուցչուհիները , ասանկ օրերու , մէյմէկ պատուհաս
կը դառնան , կամ գոնէ մեզի անանկ կը թուին :

Ա՛լ բան գործ չունիս նէ քիթդ գիրքերու ե տետ-
րալներու մէջ խօթած , աշխատէ՛ տան մէջ , աշխատէ՛
գպրոցը , աշխատէ՛ կէս գիշերին , աշխատէ՛ արշալոյսին ,
ուղեղդ ճանկոտէ , ե՛լեղեցի աղօթքի վազէ , մոմ
վառէ , իւր լեցնել տուր , հազար սուրբերը բարեխօս
կանչէ , ե վերջապէս ծովը ինկած մարդու մը պէս ,
անցնող դարձողէն օգնութիւն մուրա :

Եւ գիտէ՞ք ինչ է եղեր այսքան չարչարանքի
փոխարէն սորվելիքնիս : Հաւատացէ՛ք որ շատ պարզ ե
չնչին բաներ : Օրինակի համար , քերականութիւնը 24
մասունք բանի ունի եղեր , չէրք բայերը ան պատճառ
սեռի խնդիր կ'առնեն եղեր , կրաւորականները՝ մակ-

բայէն կը շինուին եղեր, ածականը ձայնարկութեան հօրեղբայրն է եղեր և այլն: Ասոնք՝ հայերէն լեզուի փորձանքները:

Եկուր թուաբանութեան: Ա՛խ, այն ի՛նչ անտանելի և անհանգուրժելի պատուհաս է. հաւատացէ՛ք որ անոր անունն անգամ ջիշերս թունդ կը հանէ: Տասնորդական ջախջախում, հասարակ կոտորակ, մեթր, էնտալէ, քիւօ, օխա, չէքի, սանթիմ, կերպաս, ձէթ, գինի, ձորեն, փայտ, ածուխ, գործաւոր, համարար, համարիչ, բաժանելի, բաժանարար և փառք յաւիտեանս ամէն: Հիմա կրօնագիտութեան սկսինք: Իսահակ առաքեալ՝ Զինացիները քրիստոնեայ ըրեր է, Սողոմոն մարգարէն Սոկրատի մտերիմ բարեկամն է եղեր, Նաբոլէոն Պոնաբարդ Նաբուգոդոնոսորէն չարաչար յաղթուելով՝ Քօչինչին գերի տարուեր է. Քրիստափոր Քոլումպոս Հոլանտա կղզիին մէջ ծներ և մեծ գիւտարութեամբ ու տասը տարուան մէջ ձկնովա քաղաքը գտեր է եղեր, ևլն., ևլն., ևլն., ամէնքն ալ ասոնց պէս բաներ:

Աշխարհագրութիւնը որ հարցնէք, Աստուած ա՛ն ալ անփորձ պահէ: Կ'ուզէ՞ք գաղափար մը կազմել սորվածիս վրայ. ահաւասիկ. եթէ Նեղոս գետը չըլլար, Սիւրբերիան այնքան բարեբեր չպիտի ըլլար. Միսիսիփի լեռը Սահարա անապատին մէջ պզտիկ հրաբուխ մըն է եղեր. Մոզամպիք Հոլանտայի մայրաքաղաքն է եղեր. Հայաստանի սամանները մինչեւ Մանչուրիա տարածուեր է եղեր. Թուրքերը հերոսաբար ջախջախուեր են: Աւստրալիա Զուիցերիոյ գիւղերէն մէկն է եղեր. Շուէտ Նորվեգիա առատօրէն խահուէ, չաքարեղէգ, պանան, վանիլիա, քաքաօ, փղոսկր, ոսկիի փոշի, ջայլամի

փետուր, ևլն. կ'արտադրէ եղեր: Այսպէս, կրնաք ըմբռնել նաեւ ուսման միւս առարկաները:

Սակայն... կը տեսնեմ որ... կակուղիկ կակուղիկ կը խնդաք վրաս: Այո՛, տիկիններ և պարոններ, իրաւցնէ ծաղրելի իմաստակ մը պիտի դառնայի, եթէ ըսածներս իրականութիւն ըլլային. մինչդեռ ճշմարտութիւնը սա է որ ես իմ ազատ կամքովս և սիրայօժար եկած եմ այս վարժարանը, համոզուած ըլլալով որ հոս բան սորվելու և մարդ ըլլալու սամանուած տեղ մըն է:

Գիտեմ թէ դպրոցին մէջ աշխատութիւն և պարտաճանաչութիւն կը պահանջուի, թէ այս պարտքերը կատարողը պատիւ և վարձատրութիւն կը ստանայ, վերջապէս գիտեմ թէ ուսման ամէն ճիւղ իրեն յատուկ օգտակարութիւնն ունի և թէ միայն ծոյլե՛րն են որ կ'արհամարհեն զանոնք և գիւտար կը գտնեն:

Ինքզինքս գովել չըլլայ, բայց ես ալ ինծի համար պզտիկ արժանապատուութիւն մը ունիմ, և այս պատճառաւ բոլոր ուժովս կ'աշխատիմ ու կը հետեւիմ վարժարանին մէջ աւանդուած դասերուն, մանաւանդ միշտ կը ջանամ դասարանին առաջիններէն ըլլալ:

Ասոնք պարծենկոտութիւն չի կարծէք, ընդհակառակը. դուք ալ փորձով պիտի համոզուիք ըսածներուս ճշմարտութեանը, երբ քիչ մը վերջը օրիորդս անունս տալով՝ բարձրաձայն գոչէ. Օրիորդ... առաջին մրցանակ վարքի և աշխատութեան:

Ո Ր Բ Ը

(ՄԵՆԱԽՈՍՈՒԹԻՒՆ)

ՏՂԱՆ. — Ո՛հ, Տէր Աստուած, ասանկ գիշերով ալ անօթի պիտի մնամ: Կազանդ է այսօր, ամէնքը ուրախութեան մէջ են, իսկ ես, պատառ մը հացի համար փողոցները կը թափառիմ: Ո՛հ, ի՛նչ ցուրտ է, ձեռքերս սառեցան, ամբողջ մարմնովս կը դողամ, (շուկովը ձեռքեր կը քափքեն) և որքա՛ն անգութ են սա անցորդները, ակնարկ մը իսկ չեն նետեր վրաս, անօթութենէս պիտի նուաղիմ, ա՛լ կարողութիւն չի մնաց ոտքերուս վրայ (բարի մը վրայ մտածկոս կը նստի՝ բռնը քանդով): Մի՛, մի՛ խէք հացը բերնէս, ո՛հ, որքա՛ն համով էր, քանի օր է որ փշրանքին կարօտը կը քաշէի. ո՛ր անգութը խլեց բերնէս (շուրաւ շուր կովմը կը նայի՝ աչքեր շփելով) Բայց ո՛ւր է այն հրեշտակը որ ինծի տուաւ հացը, և ո՛ւր է գողցողը. ոչ ոք կայ հոս, երա՞ղ է արդեօք: (կը մտածէ) Այո՛, այո՛, երա՞ղ ըլլալու է, ճիշդ է, քիչ մը հանգչիմ ըսի, քունս տարաւ: Անգութ ճակատագիր, չե՛ս թողուր որ գոնէ երազիս մէջ հրճուիմ: Ի՛նչ ընեմ, ո՛վ Տէր, չեմ կրնար գուռները զարնել, կ'ամէնամ: Սակայն, ես խենթ եմ, ա՛լ չեմ կրնար անօթի մնալ: (դրան մը կը մօտեցայ) Չէ՛, չե՛մ զարներ, ամօ՛թ է, նախատի՛նք է ինծի որ պատառ մը հացի համար մուրալու ելլեմ. թող անօթի մեռնի՛մ հոս, ու մուրացկանի անունը չունենամ. (ե՛ս կը քաշուի) Հապա քո՛յրս, ո՛հ, խեղճ փոքրիկը հիւանդ պառկած, պատառ մը չոր հացի կը սպասէ. ի՛նչպէս պարապ ձեռքով երթալու է իր քով, չէ՛, չէ՛, չեմ կրնար զայն անօթի թողուլ...

(Դրան մը մօտեցալով կ'երգէ). —

Ազնիւ հայրեր, բարի մայրեր,
Ուրախ ապրիք շատ տարիներ,
Հեռու ձեռնէ ցաւեր ու վիշտ,
Այսպէս գուարթ ապրիք դուք միշտ:
Ուրախութեան ձեր ազալակ
Թնդացնէ փողոցն համակ:
Ու խեղճ որբը կ'երգէ ի գուր
Մուրացկանի երգը անխոր.
Ականջ տուէք զփախտ որբին՝
Որ հաց խնդրէ պաղատագին.
Բարի հասնիք շատ տարիներ,
Բայց մի՛ մոռնաք մեզ պէս որբեր:

(Դուռը կը զարնէ. ներսէն ձայներ). — Մուրացի՛կ, անհամ երգովք մի՛ նեղացներ մեզ:

ՈՐԲԸ. — Դիմացէն մէկը կուգայ, արդեօք ա՛ն ալ ինձ պէս մուրացիկ մըն է (մտիկ կ'ընէ):

(Անցորդը կ'անցնի խօսելով). — Փա՛ռք Աստուծոյ, այսօր ալ կրնամ գոհանալ. աշխատանքովս կը շահիմ ու կրնամ ընտանիքս երջանկացնել: Աշխատողն օրն ի բուն, բարիք տանի միշտ իր տուն, համով սպիտակ հաց կը կերցնէ զաւակներուն:

ՈՐԲԸ. — Բարի՛ անցորդ, գլխա՛ որբիս:

ԱՆՅՈՐԴԸ. — Տղա՛ս, ինչո՞ւ այսպէս գիշեր ատեն փողոցները կը թափառիս, սա գիմացի հարուստ տունը գնա՛ որ լոյսերու մէջ կը չողայ. գնա՛, զա՛րկ դուռը, անշուշտ կը գլխան վրադ:

ՈՐԲԸ. — Գացի, բայց վաճառեցի՛ն զիս:

ԱՆՅՈՐԴԸ. — Վաճառեցի՛ն. անխի՛ղճ հարուստներ: Եկո՛ւր տղաս, թէ՛ և աշխատաւոր մըն եմ, սակայն իմ աշխատութենէս կրնամ բաժին հանել քեզ. ա՛ն այս գրամը ու գնա հաց առ:

ՈՐԲԸ. — Հարուստ սիրտ, աղնի՛ւ զգացում: Շնորհակալ եմ: Գիշե՛ր բարի:

ՈՂՋՈՅՆ ԱՐԵԻ

(Արտասանութիւն)

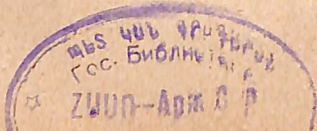
Անոյշ արեւ բոցակեղ ,
Ողջո՛յն , ողջո՛յն , ողջո՛յն քեզ ,
Քեզ , որ կուտաս մեզ այսօր ,
Ճաճանչներուդ հետ բոսոր ,
Վշտաշարչար հայ սրտին
Ազատութեան աւետիս ,
Ողջո՛յն , ողջո՛յն , ողջո՛յն քեզ
Անոյշ արեւ բոցակէզ :

Ո՛հ , ա՛լ չի կայ խոր խաւար ,
Չի կա՛ն ձեռքեր բռնավար ,
Որոնք կապտեն գանձն անգին ,
Պատուոյն , ինչքին ու կեանքին ,
Ու մեր մտքին լայն , թրթռուն
Սլացքն արգիլեն թեւերուն .
Չի կա՛ն ձեռքեր բռնավար .
Ո՛հ , ալ չկա՛յ խոր խաւար :

Լեզո՛ւ , խօ՛սք , գիր ու գրիչ ,
Ազատ առէ՛ք ձեր թռիչ ,
Ազնիւ խոհ , վեհ գաղափար
Պարզեցէ՛ք դուք քաջաբար ,
Ո՛չ հալածանք կայ , ո՛չ ցաւ ,
Ասպարէզը բացուեցաւ .
Ազատ առէ՛ք ձեր թռիչ ,
Լեզո՛ւ , խօսք , գիր ու գրիչ :

ՆԻԻԹԵՐՈՒ ՅԱՆԿԸ

Գրութիւն	Էջ
1. Հայրենիքը	9
2. Հայրենի տուն (ոտանաւոր)	11
3. Ի՞նչպէս պէտք է կարդալ	12
4. Ծոյլը	13
5. Աստուծոյ աչքը	14
6. Աստուած ամէն բան կը ստեղծէ (ոտանաւոր)	15
7. Հայ գիրերը	16
8. Հայ եկեղեցին	19
9. Տպագրութեան գիւտը	20
10. Մէկ ժամուան արժէքը	22
11. Մայրը	23
12. Որբն ու գթութիւն (ոտանաւոր)	24
13. Առաւօտեան սարտականութիւններս	26
14. Առաւօտ (ոտանաւոր)	26
14. Կէսօրէն յետոյ ի՞նչ կ'ընեմ	27
15. Իրիկուն (ոտանաւոր)	28
16. Սիրէ՛ աղգդ	29
17. Հայ աղջիկը (ոտանաւոր)	29
18. Հնազանդ աղջիկը	31
19. Ասեղի մը խրատները	33
20. Շատախօսութեան փորձանքը	34
21. » » Բ	34

Գլուխ	Էջ
22. Քաղաքացիին և գիւղացիին (ոտանաւոր)	36
23. » » Բ.	37
24. Համեստութիւն	38
25. Աշնանացան	39
26. Աշուն (ոտանաւոր)	42
27. Քիչով գոհ ըլլալ	43
28. Սարեակն ու ձագերը (ոտանաւոր)	44
29. Հոմանիշ բառեր	45
30. Բարի գործ մը	46
31. Գիւղացիին և օձը (ոտանաւոր)	48
32. Կաղնին ու ծառատունկը	49
33. Մեր հարստութիւնները	50
34. Դժգոհ շունը (ոտանաւոր)	51
35. » Բ.	52
36. Պատրաստաբան տղան	53
37. Ծախու ձի	55
38. Կեանքի ծրագիրը	56
39. Առողջապահութիւն	56
40. Ձմեռը	57
41. Ձիւն (ոտանաւոր)	59
42. Երջանիկ տունը	59
43. Մայր իմ (ոտանաւոր)	60
44. Ուղղամտութիւն	61
45. Խնայողութիւն	61
46. Երկիրն ու ծովը	62
47. Խթման պուպրիկը	65
48. » » Բ.	66
49. Որբը (ոտանաւոր)	67
50. Գարունը	70

Գլուխ	Էջ
51. Չորս եղանակները	71
52. Թռչուններուն վերադարձը	73
53. » » Բ.	75
54. Հրաւէր (ոտանաւոր)	77
55. Ծաղիկներուն մէջ	77
56. » Բ.	79
57. Գայլն ու արագիւրը	80
58. Արագիւն ու գայլը (ոտանաւոր)	82
59. » Բ.	83
60. Սմառ	84
61. Ոչխար	85
62. Շուն	86
63. Երկու աքլորներն ու արծիւը	88
64. Աղուէսն ու աքլորը (ոտանաւոր)	89
65. » » Բ.	91
66. Թեթեւ պակասութիւններ	92
67. Օրինակելի աղբիւրը	94
68. Կրակ, ջուր և պատիւ	95
69. Ծնողասէր տղան	96
70. » Բ.	98
71. Հայրենիքին համար	99
72. Հայուն Նոր Տարին (ոտանաւոր)	100
73. Մնացածը	101
74. Մայրիկ, մայրիկ (ոտանաւոր)	103
75. Փարոսին աղջիկը	104
76. » Բ.	105
77. Երկու ճամբաները	106
78. Կապիկ	108
79. Գող կապիկը (ոտանաւոր)	109

Գրութիւն	Էջ
80. Եղնիկը	111
81. Ձին	112
82. Գեղջուկ ձգմարտախօսը	114
83. » » Բ.	116
84. Արեան կաթիլը	117
85. Օ՛ն , յառա՛ջ (ոտանաւոր)	119
86. Մեծն Տիգրան	120
87. Հայ Դրօշին (ոտանաւոր)	122
88. Հերոս աղջիկ մը	124
89. » Բ.	125
90. Վեհանձն զինուորը	127
91. Յաղթանակը (ոտանաւոր)	128
92. Գրիչ և Սուր (տրամախօսութիւն)	129
93. Ողջո՛յն տուէք իմ հայրենեաց (արտաս)	134
94. Բննութիւնները (մենախօսութիւն)	135
95. Որբը (մենախօսութիւն)	138
96. Ողջո՛յն արեւ (արտասանութիւն)	140

2013

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0438824

